

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFGANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN TOPLUMSAL
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Simge COŞKUN

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Programı

OCAK, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFGANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN TOPLUMSAL
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Simge COŞKUN
(Y2016.060012)

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mira ASSADI

OCAK, 2023

ONAY BELGESİ

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Afganistan’dan Türkiye’ye Uzanan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (13/01/2023)

Simge COŞKUN

ÖNSÖZ

Göç, son yıllarda sadece Türkiye'yi değil tüm dünyayı yakından ilgilendiren araştırma alanlarından birisi olmuştur. Bu çalışmanın çıkış noktası, kadın bireylerin hayatlarının her alanlarında maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve bu durumla nasıl başa çıkabilecekleri noktasıdır. Bu çalışmanın, göç alanına katkıda bulunmasını ve güncel göç çalışmalarının devam etmesini dilemekteyim. Tezimin her aşamasında bana rehberlik eden, yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyen değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mira ASSADI'ye, yüksek lisans dönemi öğrenciliğim boyunca ve daha sonrasında benden manevi desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Cemre ERCİYES'e, yine yüksek lisans öğrenciliğim boyunca fikirlerimi her daim önemseyen ve bana her zaman destek olan ayrıca tez jürimde de yer almasından mutluluk duyduğum Dr. Öğr. Üyesi Navidreza HOSSEINZADEH ASL'ye, tez çalışmam boyunca benden yardım ve desteklerini esirgemeyen başta annem Sema YILBAŞI'na, çocukluğumdan beri beni hiçbir yerde yalnız bırakmayan, her daim yanımda olan Burak ANAÇ ve Dilan ŞAHİN'e, bu alanda birlikte emek verdiğim çalışma arkadaşlarım Umut Dilara BAYCILI, Mehmet YİĞİT'e ve bunların dışında alanda beraber yol aldığımız diğer arkadaşlarıma da teşekkürlerimi iletiyorum.

Eşitsizliklerin olmadığı bir dünyada buluşmak dileğiyle...

Ocak, 2023

Simge COŞKUN

AFGANİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE UZANAN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

ÖZET

Tetikleyici İçerik Uyarısı: Bu çalışmada analiz edilen deneyimler travma tetikleyici şiddet, cinsel taciz, tecavüz, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve intihar ögeleri içermektedir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan Afganistanlı kadınların, Afganistan’dan İran’a göç sürecinde yaşadıkları ve Türkiye’ye geldikten sonra maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ayrımcılığını anlamak ve gerekli durumlarda başvurulabilecek sosyal destek mekanizmalarını ortaya çıkarmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan incelemede, kartopu örnekleme yöntemiyle 20-35 yaş arası 11 gönüllü ve evli Afgan kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme soru listesi aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre Afgan kadınlar, Afganistan’daki sosyokültürel baskıyla birlikte çeşitli alanlarda eşitsizlik, şiddet ve ayrımcılığa maruz bırakılmaktadırlar. İran üzerinden Türkiye’ye geçiş yapan kadınlar İran’da da aynı şekilde baskı ve eşitsizliğe maruz kalmışlardır. Afgan kadınların Afganistan’ın devlet ve toplum yapısı nedeni ile yaşamlarının her noktasında (çocukluk, eğitim, çalışma, ev içi vb.) toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine maruz bırakıldıkları tespit edilmiştir. Afganistan’da toplumda kadının yerinden kaynaklı, koruma mekanizmalarına erişememeleri, bu eşitsizliklerin artmasına ve onların hayatlarını sürdüremeyecek noktaya gelmesine sebep olmuştur. Afganistan’da yaşadıkları İran ve Türkiye’ye göç eden kadınlar İran’da Afgan oldukları için çeşitli ayrımcılıklara maruz bırakılmışlardır. Türkiye’de de yine Afgan olmalarından kaynaklı, cinsiyet ve ekonomik temelli birçok eşitsizliğe maruz bırakılmışlardır. Bu eşitsizliklerden dolayı göç ettikleri hiçbir ülkede şiddete karşı koruma mekanizmalarına erişim sağlayamamışlar ve bu koruma mekanizmaları hakkında yeterli bilgi sahibi olamamışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, mülteci kadınların eşitsizliklere karşı mücadelesinde ve mevcut eşitsizliğin azaltılmasında, hükümetlerin sosyal politika bağlamında toplumsal cinsiyet ve hak temelleri bilincini arttırma çabaları önemli rol oynayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Afganistan, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Sosyal Destek Mekanizmaları

GENDER INEQUALITY REACHING OUT TO TURKEY FROM AFGHANISTAN

ABSTRACT

Trigger Content Warning: The experiences analysed in this study may contain trauma triggering elements of violence, sexual abuse, rape, gender-based discrimination and suicide. The aim of this research is to understand the gender-based inequalities and discrimination experienced by Afghan women living in Turkey both during their migration from Afghanistan via Iran and after their arrival. The study also aims to reveal the social support mechanisms that they can apply to when necessary. Qualitative research method was used in the research and in-depth interviews were conducted with 11 volunteers, married Afghan women between the ages of 20-35 using snowball sampling method. The data was collected with a semi-structured interview question list. According to the findings of the study, Afghan women are exposed to various types of inequality, violence, and discrimination with the socio-cultural pressure in Afghanistan. Women crossing to Turkey over Iran have been exposed to pressure and inequality in the same way in Iran. It has been determined that Afghan women are exposed to gender inequalities at every part of their lives (childhood, education, work, domestic, etc.) due to the government and social structure of Afghanistan. It has caused them to become incapable of sustaining their lives. Women who migrated to Iran and Turkey after living in Afghanistan were subjected to various discriminations because of their Afghan identities. In the same way, they have been exposed to many inequalities in Turkey due to their gender, being Afghan and economic reasons. Due to these inequalities, they have not been able to access protection mechanisms against gender-based violence in any country they migrated to and they do not have enough information about these protection mechanisms. According to the findings, in the struggle of refugee women against inequalities and in decreasing existing inequalities, the most important role will be the efforts of governments to raise gender and rights-based awareness in the context of social policy.

Keywords: Migration, Afghanistan, Gender Inequality, Social Support Mechanisms

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
I. GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Sorunsalı.....	2
B. Araştırmanın Amacı / Önemi	2
C. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
II. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
A. Toplumsal Cinsiyet	5
B. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Göç.....	7
C. Patriarkal/Ataerkil Aile Yapısı	10
D. Afganistan’da Tarihsel Süreçte Kadın Olmak	11
1. 1979 Öncesi Afganistan’da Kadınların Durumu	11
2. 1979-1996 Yılları Afganistan’da Kadınların Durumu	14
3. 2001 Yılı Afganistan’da Kadınların Durumu	17
4. 2021-2022 Yılı Afganistan’da Kadınların Durumu	20
E. Afganistanlı Kadınların Türkiye’ye Göçü	22
1. Afganistan’dan Türkiye’ye Uzanan Göç	24
F. Türkiye’de Göç Mevzuatı	25
1. Uluslararası Göç Mevzuatı.....	26
a. Cenevre Sözleşmesi ve Mülteci Tanımı	26
2. Ulusal Göç Mevzuatı.....	27
a. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	27
b. Şartlı Mülteci ve 3. Ülkeye Yerleştirilme	28

c. Geçici Koruma.....	29
d. Sığınmacı.....	29
e. İkincil Koruma.....	30
f. Uluslararası Koruma Başvurusu ve Uydu İl Uygulaması.....	30
G. Türkiye’deki Koruma Mekanizmaları ve Kurumlar	31
1. Uluslararası Hukuk.....	33
a. Avrupa Konseyi Aile İçi Şiddetle ve Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet ile Mücadele Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi).....	33
b. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW).....	34
2. Ulusal Hukuk.....	36
a. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun	36
H. Sosyal Hizmet, Toplumsal Cinsiyet ve Göç İlişkisi.....	37
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	39
A. Araştırmanın Yöntemi.....	39
B. Araştırmanın Örneklemi	39
C. Verilerin Toplanması ve Analizi	39
IV. BULGULAR.....	41
A. Katılımcıların Demografik Bilgileri	41
B. Afganistanlı Kadınların Türkiye’ye Göç Etme Öyküleri	44
1. Kadınların Afganistan/ İran’da Aile Yapıları.....	44
2. Kadınların Afganistan/ İran’da Eğitim Hakkı	47
3. Kadınların Göç Öyküleri.....	49
C. Afganistanlı Kadınların Maruz Bırakıldıkları Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri....	53
1. Afganistanlı Kadınların Okul Hayatında Yaşadığı Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	53
2. Afganistanlı Kadınların Evlilik Sürecinde Yaşadığı Eşitsizlikler.....	54
3. Afganistanlı Kadınların Eşleriyle İlişkilerinde Yaşadıkları Eşitsizlikler	57
4. Afganistanlı Kadınların Ev İçi Sorumluluklar/ Rollerde Yaşadıkları Eşitsizlikler.....	60
5. Afganistanlı Kadınların Çocuk Bakımında Yaşadıkları Eşitsizlikler	61
6. Ebeveynlerin Çocukların Cinsiyetine göre Yaptıkları Ayrımcılığına İlişkin Bulgular	62

7. Afganistanlı Kadınların Sosyal Hayatta Yaşadıkları Eşitsizlikler	64
8. Afganistanlı Kadınların Çalışma Hayatına Katılmada Eşin Rolü.....	66
9. Afganistanlı Kadınların Afganistan ve İran’da Çalışma Hayatında Maruz Bırakıldıkları Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri	67
10. Afganistanlı Kadınların Türkiye’de Çalışma Hayatında Maruz Kaldıkları Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri	69
D. Afganistanlı Kadınların Afganistan, İran ve Türkiye’deki Koruma Mekanizmalarına Erişim Durumu.....	70
1. Afganistan ve İran’daki Koruma Mekanizmalarına Erişim	70
2. Türkiye’deki Koruma Mekanizmalarına Erişim	72
E. Üçüncü Ülkeye Yerleşmeye İlişkin Bulgular	75
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	77
A. Tartışma ve Sonuç	77
B. Öneriler.....	89
1. Araştırmaya Yönelik Öneriler.....	89
2. Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yönelik Öneriler	89
3. Sosyal Politika Bağlamında Öneriler	90
VI. KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	103
ÖZGEÇMİŞ.....	113

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1	Araştırmaya Katılan Afganistan Uyruklu Kadın Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler	41
-----------	--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AIHRC	: Afghanistan Independent Human Rights Commission
BBC	: British Broadcasting Corporation
CEDAW	: Declaration on the Elimination of Discrimination against Women
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
HRW	: Human Rights Watch
IOM	: International Organization for Migration
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
UNFPA	: The United Nations Population Fund
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
WHO	: World Health Organization

I. GİRİŞ

Kadının ve erkeğin aslında daha dünyaya gelmeden görev ve sorumlulukları toplum tarafından atfedilmektedir. Bu görev ve sorumluluklar, kadın ve erkek dünyaya geldikten sonra aslında onların hayatlarında bir yük oluşturmaktadır. Kadın doğduktan sonra çocuk yaştan itibaren ev içi sorumlulukları almaya başlamaktadır. Erkek ise ev dışındaki sorumlulukları üstlenmekle yükümlüdür. Kadının yüklendiği sorumluluklar onların genelde “fedakârlık” yapmalarına neden olmaktadır. Erkek ve kadınlar, toplum içinde belirli görev ve sorumluluklara sahiptirler. Bu görev ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet kavramını oluşturmaktadır. Bu görev ve sorumluluklar her toplumda farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Bal, 2014).

Ev içinde yaptıkları işlerin görünmez olması ve bir karşılığının olmaması kadının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmasını her geçen gün arttırmaktadır. Bu eşitsizlikler sadece ev içi roller olmayıp kadınların sosyal hayatlarının olmaması, toplumdaki baskı, erken yaşta evlendirilmesi, birçok şiddet türüne maruz kalmaları vb. nedenlerin tamamı eşitsizlik adı altında sıralanabilmektedir. Kadınların yaşadıkları sorunlar, toplumsal cinsiyetin etkisiyle göç sonrasındaki süreçte de farklılaşmaktadır. Sığınma sürecinde ve göç sonrasında yaşananlar uluslararası koruma kapsamındaki Afganistan uyruklu kadın, çocuk ve erkek mültecilerde de farklılık gösterebilmektedir. Tüm dünyada mülteciler, çeşitli zorluk ve ayrımcılıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Yaşanan bu zorluklar toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kadın, kız çocuk ve erkekler için daha güç bir hal almaktadır. Mülteci kadınların özel gereksinimlerine odaklanılarak güçlenmesinin sağlanması, bu eşitsizlikleri azaltabilmek adına önem arz etmektedir (Coşkun, 2017). Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın sorunsalı, amacı, soruları, önemi ve sınırlıklarından söz edilmiştir. İkinci bölümde toplumsal cinsiyet ve göç, Afganistan’da tarihsel süreçte kadın, Afganistan’dan Türkiye’ye göç, Türkiye’de göçmen olmak, Türkiye’de göç mevzuatı ele alınmıştır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi, üçüncü bölümde bulgulardan söz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

A. Araştırmanın Sorunsalı

Araştırmanın sorunsalı, göç ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu çalışmada, kadın katılımcıların çocukluktan yetişkinliğe kadar, göç ettikleri ülkelerde, maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve bu eşitsizlikler sonucunda koruma mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları konusu işlenmiştir.

Afganistan'da yıllardır devam eden savaş, terör, devlet baskısının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve diğer unsurların ön planda olmasıyla birlikte kadınların çocukluktan itibaren belirli konularda eşitsizlikler yaşamalarına, toplumda görünmez olmaları, söz hakkı sahibi olamamaları vb. nedenler onların sosyal, ekonomik, eğitim gibi kendilerini geliştirecek alanlardan da uzak kalmalarına neden olmaktadır. Oradaki sistemde kadınların maruz bırakıldıkları baskıdan dolayı başvurabilecekleri mekanizmaların hiç yok denecek kadar az olması da kadınların küçük yaştan itibaren kendi hayatlarına son vermeleri, başkaları ya da aileleri tarafından yaşam haklarının ellerinden alınması ile sonuçlanabilmektedir. Afganistan'daki sosyokültürel baskıyla birlikte terör ve savaş, orada yaşayan bireylerin Türkiye'ye ya da başka ülkelere göç etmelerini zorunlu hale getirmektedir. Bunların dışında Afgan kadınlar, mülteci olmalarından kaynaklı İran ve Türkiye'de deneyimledikleri ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri vb. olumsuzluklar ile başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Kadınların, çocukluktan itibaren ev içinde uğradığı şiddet ise gelenek ve göreneklere bağlılıktan dolayı göç ettikten sonra da evin reisi olarak bilinen erkek (eş, baba), çevre tarafından devam etmektedir. Kadınlar göç ettikleri yerlerde de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklı birçok şiddet türüne maruz kalmaktadırlar. Türkiye'de bu şiddet türlerine maruz kalan Afgan kadınlardan birçoğu Türkiye'deki hukuk sistemi hakkında bilgi sahibi olmamalarından dolayı Türkiye'deki koruma mekanizmalarına başvuru yapamamaktadırlar. Kadınların maruz bırakıldıkları eşitsizlikler sadece kadının şu an maruz kaldığı bir durum olmayıp, kadının çocukluktan itibaren bu durumun içinde olmasıdır.

B. Araştırmanın Amacı / Önemi

Araştırmanın amacı, Türkiye'deki Afganistan uyruklu evli kadınların göç öncesi Afganistan'da, göç sırası İran'da ve göç sonrası Türkiye'de maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini anlamaktır. Ayrıca Afganistan, İran ve Türkiye'de

kendi ailelerinde, çalışma hayatlarında, sosyal hayatlarında, evlilik hayatlarında kısacası yaşamlarının her bölümünde toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılıp bırakılmadıkları, Afganistan, İran ve Türkiye'deki koruma ve başvuru mekanizmaları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları bunlara bağlı olarak hangi sorunlarla mücadele ettikleri konusu ele alınmıştır. Sosyal hizmetin önemli çalışma alanlarından olan göç ve toplumsal cinsiyet konularının işlenmesi, Afganistan uyruklu kadınların yaşadıkları eşitsizlik sorunlarının hayatlarının her alanında geniş çapta ele alınarak değerlendirilmiş ve çalışmanın güncel olması da literatüre önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırma ana sorusu ve alt soruları aşağıdaki gibidir;

- Afganistan'dan Türkiye'ye göç etmiş kadınların göç öncesi Afganistan'da, göç sırası İran'da ve göç sonrası Türkiye'de maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nelerdir?

Araştırmanın alt soruları ise;

- Afganistanlı kadınların Türkiye'ye göç etme nedenleri nelerdir?
- Afganistanlı kadınların göç öncesi Afganistan/İran'da ailede maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nelerdir?
- Göç öncesi Afganistanlı kadınların Afganistan/İran'da eğitim hayatına katılımda aile ve çevrenin etkisi nedir?
- Afganistanlı kadınların Afganistan/İran'da okul hayatında maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nelerdir?
- Afganistanlı kadınların evlenirken Afganistan/ İran'da maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nelerdir?
- Afganistanlı kadınların Afganistan/İran/Türkiye'de eşleri ile ilişkileri nasıldır?
- Afganistanlı Afganistan/İran/Türkiye'de kadınların ev içi sorumlulukları nelerdir?
- Afganistanlı kadınların Afganistan/İran/Türkiye'de çocuk bakımları konusundaki sorumlulukları nelerdir?
- Afganistanlı kadınların Afganistan/İran/Türkiye'de sosyal hayata katılımlarında eşlerin rolü nedir?
- Afganistanlı kadınların Afganistan/İran/Türkiye'de çalışma hayatında maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nelerdir?

- Afganistanlı kadınların kendi çocuklarına uyguladıkları cinsiyet temelli eşitsizlikler nelerdir.?
- Afganistanlı kadınların Afganistan/İran/Türkiye’de koruma mekanizmalarına erişimleri var mıdır?
- Afganistanlı kadınların Türkiye’den üçüncü bir ülkeye yerleşme istekleri var mıdır?

C. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 2021-2022 yılları arasında İstanbul ili içerisinde yaşayan 11 Afganistan uyruklu evli kadınla gerçekleştirilmiş olup, maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve koruma mekanizmalarına erişimlerinin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

II. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet biyolojik bir olgu olarak bilinmektedir. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986) cinsiyeti “insan, hayvan ya da bitkilerde erkek ve dişi bireyleri ayırt etmeye olanak sağlayan kalıcı fiziksel özellik” olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre bazı fiziksel özelliklerden bir bireyin cinsiyetini belirlenebilmektedir. Cinsiyet, bir insanın vücuduna doğum ile gelen en belirgin biyolojik özelliklerdendir. Bir vücudun zayıf ya da güçlü olduğu; doğurgan olup olmadığı gibi belirgin ayrıştırıcılar doğuştan gelen biyolojik olgulara dayanmaktadır. Biyolojik olarak erkek ve dişi olarak ayrılan cinsiyet sadece yukarıda bahsedilen özelliklerden ibarettir (Bingöl, 2014). Fiziksel olarak bazı farklılıkların olması ikili cinsiyet sisteminde bir tarafı daha güçsüz kılabilir. Bu durumda toplumda bazı dezavantajlı grupların oluşmasına da neden olmaktadır. Bu durumun oluşması her topluma göre değişken yapıdadır. Her toplumun farklı kültürü bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) dendiğinde ise bu kültürlerin cinsiyetleri nasıl kabul ettiği, cinsiyetler arası normlaşmış kalıpların oluşmasını akla getirmektedir. Örneğin, zayıflık kavramı kadına güçlülük kavramı erkeğe atfedilir. Biyolojik determinizm kavramında da aslında bu yer almaktadır bir bireyin sosyal olarak varlığını biyolojik olarak sahip olduğu özelliklerin bir parçası olarak görmenin tanımıdır (Ellison ve Wet, 2018:1; akt. Güngör ve Erdem, 2021). Yani bu özellikler ikili cinsiyet sistemini oluşturarak kendi içerisinde her iki cinsiyetin de belirli özelliklerini baz alarak ayırtmaya neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadın ile erkeğin arasındaki farklılıklara, toplumun farklı anlamlar yükleyerek yön vermesidir (Marshall, 2005). Toplumsal cinsiyet kavramını; toplumsal kelimesini cinsiyetin yanında ilk kullanan psikolog 1945 yılında Madison Bentley’dir. Daha sonra psikolog John Money 1950 yılında, 1960 yılında ise psikiyatrist olarak bilinen Robert Stoller toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan kişiler arasında sayılmaktadırlar. 1972 yılında da toplumsal cinsiyet kavramı, Ann Oakley tarafından ilk defa sosyoloji terimi olarak kullanılmıştır (Cortez vd., 2019). Toplumsal cinsiyet

bir çalışma alanı olarak tıpkı sosyal hizmet gibi ayrımcılıklar ve bunların yarattığı etkiler üzerine çalışmaktadır.

Bu araştırma, yalnızca toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile yaşamak zorunda kalmış mülteci kadınların deneyimledikleri olumsuzlukları araştırdığından; toplumsal cinsiyet, göç ve sosyal hizmet arasında bir köprü kurmayı amaçlamıştır. Sosyal hizmet, mültecilerin de içinde bulunduğu dezavantajlı konumda bulunan bireylerin iyilik halini artırarak toplumsal bütünleşmesini hedefleyen; sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konuları ile ilişki içerisindedir. Ayrıca savaş, dışlanma ve cinsiyet eşitsizliği gibi toplumsal yapıyı derinden etkileyen sorunlar, sosyal sorunların çözümünü hedefleyen ve sosyal politikaların uygulanmasından aktif rol oynayan sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanına girmektedir.

Biyolojik olarak farklılıklara sahip olan bireyler (kadın, erkek) toplum içerisinde de farklı görev ve sorumluluklara sahiptirler. Bu sorumluluklar cinsiyete göre şekillenerek nesilden nesile aktarılmaktadır. Kadın ve erkeğin ayrı rollere ve sorumluluklara sahip olması da beraberinde eşitsizlikleri de getirmektedir. Cinsiyet rolleri yüzyıllardır süregelen bir şekilde devam etmektedir. Kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıklar, bu rollerin ortaya çıkmasındaki en temel sebeplerden birisidir (Freedman vd., 1989).

Fiziksel farklılıklara sahip olan bu iki cinsiyet, yaşadıkları bölgelerde farklı davranış, örf adetler vb. kavramlar adı altında farklı rollerin oluşmasına neden olmaktadır. Roller her topluma ve kültüre göre değişkenlik göstermektedir. Kadın ve erkeğin; aile, ev içi, çocuk bakımı, sosyal ve çalışma hayatında farklı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Erkek evin maddi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan bir birey, kadın ise evdeki diğer ihtiyaçları karşılamak amacı ile tüm sorumlulukları üstlenmiş (temizlik, yemek, çocuk bakımı vb.) bir birey olarak bilinmektedir. Ev içi sorumluluklar dışında çocuk bakımının da sadece kadın tarafından yapılması kadının ev içinde yalnızlaştırılmış olmasına neden olmaktadır. Çocuğun sadece bakımı ile ilgilenen kişinin sadece annesi olması babanın ise çeşitli bahaneler (iş, yorgunluk, toplum normları vb.) ile çocuk bakımı ile ilgilenmediği durumudur.

Bu roller kadın ve erkek ayrımını özellikle ataerkil toplumlarda fazla belirginleştirerek kadınların çocukluktan itibaren çeşitli rollerle mücadele etmesine neden olmaktadır (Afyonoğlu, 2021). Küçük yaştan itibaren eğitim hayatına katılamama/ devam edememe, erken yaşta evlilik, ev işlerinde anneye yardım etmek gibi görevlere sahip olan kız çocukları büyüdükllerinde de yukarıda belirtilen rolleri üstlenerek cinsiyet kalıplarını devam ettirmektedirler. Bahsedilen bu kalıplar ve roller erkek ve kadın arasında belirgin farklar oluşturmaktadır. Bu farklar, iki cinsiyetin arasındaki çatışmayı arttırarak sorunları beraberinde getirmektedir.

B. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Göç

Küçük yaştan itibaren cinsiyetlere yüklenen roller kadın ve erkek bireyler üzerinde farklı görev ve sorumluluklar oluşturmaktadır. Ataerkil sistemin getirdiği hiyerarşik yapı, kız çocuklarının ve kadınların toplum içerisinde dezavantajlı bir konuma gelmelerini sağlamaktadır. Tüm dünyada özellikle Orta Doğu'da şiddeti en çok tetikleyen durumlar, kadın ve kız çocuklarının belirli normlar içerisinde yaşamlarını sürdürmeye zorlanmalarıdır. Bu zorlanma, beraberinde şiddeti getirerek kadın ve kız çocuklarını süregelen bir döngünün içerisine sürüklemektedir. Erkekler de arka planda toplum baskısı, toplum normlarına göre yaşama gerekliliği vb. nedenlerden dolayı ayrıca bir baskıya maruz kaldığının farkında değildir. Sistemin erkeğe verdiği güç kadınların psikolojik, cinsel, ekonomik, flört şiddetine maruz bırakılmasına neden olmaktadır. Orta Doğu ülkelerinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kadınlar için çocukluktan itibaren genellikle aile içerisinde başlamaktadır. Çocukların maruz bırakıldığı şiddet; aile bireyleri, çevre (arkadaş vb.) tarafından uygulanan ihmal, istismar vb. kötü muameleyi içermektedir. Çocuklar genelde cinsiyet ayrımı yapılmadan risk altında olan kişilerdir. Cinsel istismar haricinde diğer istismar türleri (fiziksel, psikolojik vs.) açısından oğlan ve kız çocukları eşit risk altında sayılmaktadırlar. Sadece kız çocukları cinsel istismar konusunda erkeklere nazaran daha yüksek risk grubundadırlar. Özellikle Orta Doğu'da çok sık rastlanan erken evlilikler bunun sadece bir örneği olarak gösterilebilir. Kız veya oğlan çocukları büyümeye başladıkça aile içerisinde maruz bırakıldıkları ihmal ve istismarın yanı sıra akran zorbalığı ve partner şiddeti ile karşı karşıya kalabilmektedirler (<https://www.who.int/>, 10.10. 2022). Bu da onlar üzerinde olumsuz etkiler bırakarak

şiddeti bir süre görmezden gelmelerine ve çaresiz kaldıkları durumlarda kabullenmelerine neden olmaktadır.

Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 2019 yılı verilerine göre Avrupa ülkeleri arasında en çok toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olayı yaşanan ülke %38 oranla Türkiye gelmektedir. Dünyada toplumsal cinsiyet dayalı şiddet oranının en yüksek olduğu ülke %85 oranında Pakistan, %78 oranında Senegal, %67 oranında Yemen, %61 oranında Afganistan ülkesidir. Sadece doğuda değil dünyanın birçok bölgesinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılan kadın ve kız çocukları yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2022 verilerine göre tahminen “dünya üzerinde 2-17 yaş aralığındaki yaklaşık 1 milyar çocuk son bir yılda ihmal ve istismara maruz bırakılmaktadır” (<https://www.who.int/>, 01.12.2022). DSÖ’nün verilerine göre yaklaşık 3 kadından birisi yaşamlarında en az bir kez şiddet durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. Şiddet türlerinin ise en çok yakın kişiler tarafından uygulandığı (eş, partner vb.) fiziksel ve cinsel olduğu tahmin edilmektedir (<https://www.who.int/>, 10.10.2022). Bu istatistikler dünyada kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete çok fazla maruz bırakıldığının bir göstergesidir.

Özellikle Afganistan’da kadın ve kız çocuklarının uğradıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet birçok kadının intihara teşebbüs etmesine ya da öldürülmelerine sebep olmaktadır. İnsan Hakları Komisyonu'nun (AIHRC) verilerine göre, Afganistan’ın Herat şehrinde 2017 yılında 1400 kadının intihara teşebbüs ettiğini ve 35 kadının da intihardan dolayı hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ise “Afgan kadınların %87'sinin fiziksel, cinsel, psikolojik şiddete; %62'sinin de birçok farklı şiddet türüne maruz bırakıldığını” belirtmiştir. AIHRC'den Hawa Alam Nuristani, “Afgan kadınlardaki intihar girişimlerinin yoğunluğunu; akıl sağlığı sorunları, aile içi şiddet, zorla evlendirmeler ve kadınlar üzerinde artan psikolojik-sosyal şiddet gibi nedenlerden olduğunu” belirtmiştir (<https://www.bbc.com/turkce>, 10.10.2022). Bu nedenler, Afgan kadınların hayatlarının günden güne kısıtlanarak onların kendi hayatlarına son verecek kadar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine maruz kaldıklarının göstergesidir. Bu çaresizliğin içinde kadın, yaşadığı bu olumsuz olaylarla ilgili başvuru yapacağı bir mekanizmasının olmaması da bu intihar girişimlerinin en büyük etkeni olarak görülebilir. Bu yaşanan olayların dile getirilmemesi ise Afganistan uyruklu kadın ve

kız çocuklarının bu eşitsizliği kendi içlerinde normalleştirdiklerinin ve bu normalleştirmeyi nesilden nesile aktardıklarının bir kanıtıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden dolayı göç etmek durumunda kalan kadın ve kız çocukları, özellikle de eşitsizlikten diğer birey ve gruplara göre daha fazla etkilenen dezavantajlı gruplar içerisinde sayılmaktadır. Mülteci kadın ve çocuklar yakınlarını kaybetme, cinsel istismar, şiddet, göç sürecine dair karar alma mekanizmalarına katılamama gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalmalarından dolayı savaş olgusundan erkeklere göre daha fazla etkilenmektedir. Göç sonrası da “kadın olmalarından” kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir (Buz, 2007).

Türkiye’ye gelen birçok Afganistan uyruklu kadın ve kız çocukları yaşadıkları bu eşitsizlikleri kabullenmiş olup kendi hayatlarında söz hakları olmamasını da bir sorun olarak görmemektedirler. Aslında anne rolündeki kadının, ev içinde uğradığı bu eşitsizlikleri farkında olmadan kendi çocuklarına da uygulayabilme ihtimali bu durumun devam etmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. Kadının ev içinde söz hakkı sahibi olamaması ve ev içinde uğradığı şiddeti, kız çocuklarının okula gidememeleri, erken/çocuk yaşta evlilikleri, çocuk yaşta çalışmaya mecbur bırakılma vb. eşitsizlikleri beraberinde getirmektedir.

AIHRC 2009 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, Afganistan’da evlilikler %60-80 aralığındaki oranla zorla ve/veya küçük yaşta yapılan evliliklerden oluşmaktadır. Kadın ve kız çocukları Afganistan’da sürekli bu eşitsizliğe uğradıkları yetmezmiş gibi Türkiye’ye göç ederken ve göç ettikten sonra da bu eşitsizliklerin günden güne şiddeti artmaktadır. Eşlerinin ya da birlikte yaşadıkları diğer erkek bireylerin de ülke değiştirmelerinden dolayı iş kaybetme, stres, travma vb. gibi etkenlerle karşılaştığından dolayı kadın ve kız çocuklarına daha çok eşitsizlik yükü binmektedir. Bu eşitsizlik yükü onların hem kadın ve çocuk olmalarını hem de Türkiye’de mülteci olmaları durumunu iyice zorlaştırmaktadır. Kadının ve kız çocuğunun sosyal çevresi olmaması, dil bilmemeleri, eşlerinin il göç idareleri tarafından belirlenen uydu illerde iş bulamamalarından dolayı büyük şehirlere yerleşmek zorunda kalmaları ve bu şehirlerde kimliklerinin başka şehirlerde kayıtlı olmasından dolayı sürekli gizli yaşamak durumunda kalmaları birçok konuda eşitsizlik yaşamalarını beraberinde getirmektedir. Bu gizlilik, kadın ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden dolayı uğradıkları baskı ve şiddeti de gizlemektedir. Kadın ve çocuğun koruma mekanizmalarına başvuru yapmaları sınır dışı edilme veya kendileri için belirlenen

uydu şehirlerine gönderilme riskini de doğurmaktadır. Bu nedenle eşitsizlikten kaynaklanan şiddet, baskı, eşitsizlikler vb. etmenler ev içinde sürüp gitmektedir.

C. Patriarkal/Ataerkil Aile Yapısı

Ataerkil toplumlarda başrol olarak “erkek, baba” gibi kavramlar yer almaktadır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğüne göre ataerkil “soyda temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden (topluluk), pederşahı, patriarkal” olarak belirtilmiştir (2021). Ataerkil toplumlar ikili cinsiyet sistemi (kadın, erkek) üzerinden ilerlemektedir. Zaman geçtikte ikili cinsiyet sisteminin de ötesine geçip toplum içerisinde; zengin, fakir; patron, işçi; efendi, köle gibi bireyleri sınıflandıran bir yapı da bulunmaktadır. Patriarka kendi içerisinde hiyerarşik bir yapılanmayı da barındırmaktadır (Erdem ve Sayılğan, 2011). Bu hiyerarşik yapılanmaya göre, alt kesimde olan bireylerin bazı haklardan yararlanmaları engellenir ya da toplum içerisinde güçsüz olduğu için birtakım yaptırımların onlar üzerinde uygulanması söz konusudur. Topluma göre hiyerarşik yapılanmanın içerisinde en alt kısımda yer alan bireylerin bazı olaylar sonucu kendilerini kabul ettirme gibi çabaları da bulunmaktadır. Aynı durum günümüzde kadın erkek ilişkileri için de geçerli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşme hem erkekleri hem de kadınları doğrudan etkilemiştir. Erkekler ev dışındaki rollerde görev almış kadınlar ise ev içindeki sorumlulukları üstlenmiştir. Erkeklerin çalışma hayatında yer alması kadınların ekonomik açıdan da güçsüzleşmesini sağlayarak aile içinde de hiyerarşik yapının oluşmasına neden olmuştur (Yavuz, 2015). Bu durumda kadınların da kendilerini toplumda güçlü kılabilmek ve bu hiyerarşik yapıyı bozmadıkları durumlarda nasıl ayak uydurulacağı konusunu ele almaya başlamışlardır.

Kandiyoti, bu durumu daha iyi açıklayabilmek adına 1997 yılında ‘ataerkil pazarlıklar’ kavramını literatüre kazandırmıştır. Kandiyoti, ataerkil pazarlık terimi ile kadın erkek arasında olan, her iki cinsiyetin de kabul ettiği ancak bu durumun zaman içinde değişmesiyle birlikte yeniden adlandırılan bir ilişki türünü anlatmak istemektedir. Bu pazarlıkların çeşitliliği her toplumda farklı olmakla beraber kadınların ataerkil sisteme direnmelerini olumlu ya da olumsuz her yönden etkilemektedir (Demren, 2003). Kadınlar, çocukluk dönemlerinde yaşadıkları cinsiyet eşitsizliklerini toplumda ataerkil sisteminin bir parçası olmak adına kendi çocuklarını da aynı şekilde sistemin içine dahil edebilmektedirler. Örneğin, çocukluk döneminde

ebeveynleri tarafından oğlan kardeşlerinin yüceltilmesi kız çocuklarının ise sürekli baskılanması gibi durumları kendileri ebeveyn olduktan sonra da çocukları üzerinde ataerkil sistemi devam ettirmeleridir. Toplumda kabul görmek ya da ataerkil sisteme ayak uydurabilmek adına ataerkil sisteminin bazı yaptırımlarını uygulamak durumunda kalan kadınlar, bu sistemin devam etmesinde büyük rol oynamaktadırlar.

D. Afganistan’da Tarihsel Süreçte Kadın Olmak

1. 1979 Öncesi Afganistan’da Kadınların Durumu

Afganistan, bugüne kadar birçok millete ev sahipliği yapmış bir ülke olarak bilinmektedir. Birçok açıdan değişikliklere maruz kalmış Afganistan, öncelikle insan hakları sonrasında kadın hakları konusunda da birçok anayasa değişikliğini tecrübe etmiştir. Bu haklar modern olarak ilk kez 1923 yılında Afganistan Şahı olan Amir Amanullah Han döneminde Afganistan’a ilk kez batıdan örnek alınarak hazırlanan laikliği benimseyen bir anayasanın gelmesi ile belirginleşmiştir. 1923 anayasası 73 maddeden oluşmaktadır. Bu anayasada, insan haklarını ve bireysel özgürlüğü önemini vurgulayan birçok madde yer almaktadır. Bunlardan birkaçı; 9. madde, Afgan vatandaşlarının kişisel özgürlüğe sahip olduğunu ve diğer bireylerin özgürlüklerini engelleme yasağı, 11. madde, basın özgürlüğü, 12. madde, eğitimin ücretsiz olması, 17. madde, bireylerin çalışma hakkının bulunması, 24. madde insanlara yapılan işkencelerin yasaklanması, 64. madde, bireyler için eğitimin zorunlu olması gibi anayasa maddeleri bulunmaktadır (Saginov, 2020).

Yukarıda bahsi geçen 1923 anayasa maddeleri bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak için yazılan maddelerdir. Özellikle kadın haklarını iyileştirmek ve onların refah düzeyini arttırmak için de birtakım yenilikler getirilmiştir. Bunlardan en önemlileri, Afganistan ülkesinde yaşayan kadın ve erkekler eğitim için yurtdışına çıkmaları, özellikle kız çocuklarının eğitimlerini destekleme, erken yaşta evlilikleri yasaklama, tek eş ile evlenilmesi gibi yeniliklerdir. Afgan halkı, ülkelerine getirilen bu yeniliklerle ilk defa karşılaşmış olup dolayısıyla uygulamaya geçirme konusunda sorun yaşamışlardır (Hayat, 2016; akt. Yıldız, 2022). Afganistan tarihi için uzunca yıllardır büyük öneme sahip Loya Jirga (Büyük Meclis) adlı meclis bulunmaktadır. Çok eski zamanlara dayanan bu meclis genelde ülke için ya da ulusal anlamda kararlar alma ve belirleyici olma gibi durumlarda önem arz etmektedir. Bu meclise üye bireylerin kararları ülke ya da bireyler için verilen nihai karar olarak sayılmaktadır

(Yıldız, 2022). 1924 yılında bu mecliste kadın milletvekilleri görev yapmaktaydı. Yönetim ve halk arasındaki uyuşmazlıklar kadınlar ile ilgili olan reformlara tepkiler verilmesine yol açmıştır. Bu durum ise kız çocuklarının okullarda eğitim görmelerinin engellenmesi, kadınların haklarının ellerinden alınması gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır (Hashimi, 2013). Amanullah, kadınların yüzlerinin ve bedenlerinin kapatacak şekilde giyinmemeleri (burka) için de çalışmalar yapmış ve burkanın yasaklandığını duyuracak çalışmalarda bulunmuştur. Amanullah'ın ülke içerisinde kadın ve kız çocukları ile ilgili yaptığı reformlar halkın bazı kesiminin özellikle de din alimlerinin tepki göstermesine yol açmıştır. Bu tepkilerden bazıları yurtdışına eğitim için giden kız çocuklarının geri getirilmesi çağrısı, kadınların kapalı bir şekilde giyinmelerini istemeleri ve kız çocuklarının gittiği okulların kapatılmasıdır (Seyyid, 2005; akt. Hashimi, 2013). Amannullah Han dönemi Afganistan'a büyük reformlar getirse de yukarıda da belirtildiği gibi uygulama konusunda sorunlar yaşanmış ve bu sorunlar Amunallah şahı aleyhine çıkan ayaklanmalar sonucu 1931 anayasasının gelmesine neden olmuştur. Bu batılılaşmaya muhalefet olan Nadir Şah ülkenin yönetimini ele geçirmiştir.

1931 anayasası, 1923 anayasasının tam tersine daha kısıtlayıcı bir yapıdadır. 1931 anayasası 110 maddeden oluşmaktadır. 1923 anayasasında kadınların hakları ile ilgili bulunan yasalar 1931 anayasasında kısıtlanıp kaldırılmıştır. 1931 Afganistan anayasasında din ön plana çıkmış, Sünni İslam Hanefi hukuku yer almıştır. Yasal uygulamalar, İslami kurallar çerçevesinde oluşturulmuştur (Bashır, 2019). Bu anayasa kadınların haklarının görünmez olmasına sebep olarak kadınların toplum içerisinde güvensiz alanlarda yaşamalarını sağlamıştır. Nadir Şah'ın ölümünden sonra Zahir Şah iktidara gelmiştir. Zahir Şah'dan sonra ise Mahmut Han ülkenin başına geçmiştir. İktidarın ve anayasanın sürekli değişmesi; ekonomik, sosyal, siyasi açıdan Afganistan'ın ilerlemesini engellemiştir. Aynı zamanda Afganistan'da yaşayan bireylerin haklarının görünmez hale gelmesine özellikle de kadınların toplum içerisinde statü kaybı yaşamalarına sebep olmuştur.

1953 yılında Davut Han Afganistan yönetimini ele geçirmiştir. Davut Han Afganistan'ın yönetiminin başına geçmeden önce kadınlar para karşılığında satılıp sürekli ev içerisinde zaman geçirmişlerdir. Kadınlar hiçbir hak ve hukuktan yararlanamamıştır. Örneğin, kadınların çalışma hakkı bulunmamaktaydı. Çalışamayan kadın evde eşinin, kardeşinin ya da babasının eve para getirmesini bekleyerek ev içi

sorumlulukları, çocuk/kardeş bakımını üstlenmekteydi. Bu durum eve para getiren erkeği toplum içerisinde “güçlü” birey konumuna yerleştirirken kadını da sahip olabileceği her haktan (sosyal, ekonomik vb.) mahrum ederek toplumdan soyutlaştırmıştır. Davut Han kadınların güçlenmesi için onlara bazı haklar tanıyarak onlara seçme ve seçilme hakkı vermiştir. Başörtü ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Kadınların yararına olan tüm hakların düzenlenmesini sağlamıştır. 1964 yılında Zahir Şah’ın bir anayasa düzenlemesi ile meşruti monarşiye dayalı bir düzen kurularak bireylerin haklarına, dini özgürlüklerine yer verilmiştir. (Batoor, 2018) Independent Türkçe haber sitesi 2021 yılında yayınladığı habere göre 1965 yılında dört kadın Afgan Parlamentosu’na girmeye hak kazanmış bunların dışında birçok kadın da bakanlık görevine atandığını yazmıştır.

Anayasalarda bireylerin hak ve özgürlükleri ön planda olsa da uygulamadaki sorunlar birçok insanın hak ihlallerine uğramalarına sebep olmuştur. Özellikle bu durum sürekli ev içerisinde olan kadın ve kız çocuklarının farklı şiddet türlerine maruz kalmalarını kaçınılmaz kılmıştır. 1973 yılında ise Afganistan’da yaşayan bireyler ve ülke için önem arz edecek bir gelişme meydana gelmiştir. Afganistan’ın eski şahı Davut Han Zahir Şah’ın yönetimini ele geçirerek başa geçmiş ve cumhuriyeti ilan etmiştir. 1973 yılında son bulan krallık yönetiminden sonra ülke bir süre anayasa olmadan yönetilmiştir daha sonra 1977 yılında cumhuriyet anayasası hazırlanarak yürürlüğe girmiştir (Emini, 1996). Cumhuriyet ilan edildikten sonra diğer anayasalarda da belirtildiği gibi 1977 anayasasında da bireylerin kanun önünde eşit haklara sahip olması, çalışma hakkı, kadın hakları, seçme seçilme hakları korunmuştur. Cumhuriyet Anayasasının diğer anayasalardan en büyük farkı Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Haklarını da içinde barındırmasıdır. Bir diğer farkı ise kadın erkek eşitliğinin açıkça belirtilmesi ve yazılı olarak İslamın resmi din olmamasıdır (Yıldız, 2022).

1979 yılına kadar yürürlüğe giren anayasaların her birinde eşitlik, özgürlük gibi haklar yer almaktadır. Ülke yönetiminin sürekli değişkenlik göstermesi bu maddeler ile ilgili istikrarın sağlanamamasına neden olmuştur. Bu nedenle de 1979 sonrası da birçok anayasa değişikliği olmuştur. Anayasa maddelerinde kadınları özgürleştirici ve haklarını koruyucu maddelerin sürekli gelişip güncellenmesi için adımlar atılmaya devam edilmiştir.

2. 1979-1996 Yılları Afganistan’da Kadınların Durumu

Sürekli işgallerin olduğu Afganistan için 1979 yılında da önem arz edecek değişimler meydana gelmiştir. 1979 yılında Afganistan’da yaşayan komünistler ülkenin yönetimini üstlenmişlerdir. Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı resmen işgal ederek insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili tüm anayasa maddelerine zarar vermiştir. Büyük bir devrim niteliğinde olan bu işgal ve yönetimi ele geçirme olayı Afganistan ülkesinde geçmişte uygulanan tüm kanun, yasa ve kuralların yeni gelen yönetime göre düzenlenmesini kaçınılmaz kılmıştır (Bashır, 2019). Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgal etmesinden sonra yürürlüğe 1980 Anayasası girmiştir. Bu anayasa hem yönetim şeklinin tamamen değişmesi hem de ülkeye Rusya kurallarının gelmesi ile birlikte çokta başarılı bir şekilde uygulamaya koyulamamıştır. Anayasanın komünist düşünceleri yansıttığı belirtilmekle beraber bu anayasa Afganistan Ulusal Meclis tarafından da onay alamamış bir yasadır (Daniş, 2003; akt. Bashır, 2019).

Ülkedeki yönetimin bir anda Sovyet Birliği’ne geçmesi Afganistan yönetim şeklini büyük değişime uğratarak bazı alanlarda yeniliklerin bazı alanlarda ise iç karışıklıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde de kadınlar ile ilgili olumlu adımlar atılmış ve onların güçlenmesi sağlanmıştır. Bunlardan bazıları; kadınların/kız çocuklarının zorla evlendirilemeyeceği, 18 yaş öncesi erkeklerin evlenmesi 16 yaş öncesi de kız çocuklarının evlenmelerine izin verilmeyeceği, kız çocukların eğitime ve sosyal hayata katılımları gibi kadınları birçok yönden özgürleştirici ve koruyucu kanunlar getirilmiştir. 1980 yılında devlet kadınlar ile ilgili “Demokrat kadınların uluslararası birliği ve onların dünya güçlerinin hareketindeki rolü” adı altında bir konferans düzenlemiştir. Bu konferansın amacı onların gelişimlerini sağlamaktır. 1980 yılında yine ilk kez kadınlar bir eşitlik göstergesi olarak, çalıştıkları yerlerde erkeklerle aynı maaşı almaya başlamışlardır (Kazım, 2005; akt. Hashimi, 2013). 1984 yılından itibaren sosyal, çalışma ve siyasi hayata katılım konusunda Afgan kadını büyük başarı elde etmiştir. Devlet yönetimindeki bakanlık, başkanlık gibi siyasi işlerde söz sahibi olarak yer almışlardır. Bunların haricinde askeri alanda ordu da hizmet vermeye başlamışlardır (Naziri, 2011). 1987 Anayasası da yine kadınlar için büyük önem arz etmektedir. Bu anayasada da diğer anayasalarda olduğu gibi din, dil, ırk, soy, düşünce ayrımı yapmaksızın “eşitlik” ilkesi benimsenmiştir. Ayrıca bu anayasada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’de önem arz etmektedir.

Ülkedeki bazı iç karışıklıklardan dolayı anayasada belirtilen bazı hak ve özgürlükler uygulanamamıştır (Paşai, 2009; akt. Bashir, 2019).

Her çıkan yeni anayasada kadınlar ile ilgili hakların sürekli yenilendiği, geliştirildiği de görülmektedir özellikle Sovyet Birliği zamanında kadın hakları ile ilgili önemli gelişmeler olmuştur. Ancak Afganistan'da anayasalarda yer alan özgürleştirici maddelere tepki gösteren bir kesimde mevcuttu. Bazı bireyler, topluluklar kadınların yasalar önünde güçlenmelerini; aile, iş hayatı gibi yerlerde söz sahibi olmalarını istememişlerdir. Kız çocukları/kadınlar, eğitim ve sosyal hayat açısından güçlendikçe kendilerini daha iyi ifade ettikleri için ve toplum içerisinde yer edindikleri için Afganistan'da yaşayan bir diğer kesim bu durum karşısında tepki göstermişlerdir. Ülkedeki yönetim şeklinden dolayı halk birkaç parçaya bölünmüştür. Afganistan'ın bölgeden bölgeye kuralları değişiklik göstermekteydi. Örneğin bazı bölgelerde kız çocukları ve kadınlar eğitim, çalışma, sosyal hayata katılım gösterirlerken bazı bölgelerde bu haklardan toplum baskısı nedeniyle faydalanamayan birçok kadın yaşamaktaydı. Günümüzde de anayasa önünde bireyler birçok hakka sahipken bu haklardan tam anlamıyla yararlanamamaktadırlar. 1987 yasasından sonra ülkedeki durumun karışık bir hal alması ile birlikte 87 yasası 1990 yılında düzenlenmiştir. 1990 yılında düzenlenen anayasa 1992 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Afganistan, birçok şah tarafından yönetilmiş 1970 lerde ise Sovyet Birliği işgaline uğramıştır. Sovyet Birliği'nin ülkeye gelmesi ile birlikte ülkedeki bölünmeler artmış ve bazı gruplar arasında kargaşalar başlamıştır. Bu durumda 80 ve 90 lı yılların iç savaş ile geçmesine neden olmuştur (Ibid, 1987; akt. Nasrat, 2020).

1987 yılında Sovyetler Birliği Afganistan'dan çekilmiştir. İç savaşların şiddetini arttırması kadınların da günden güne iyileşen hakları tekrar kısıtlayıcı bir hal almaya başlamıştır. Sürekli değişim ve oluşumlar ülkesi olan Afganistan ve Afgan kadınları için 1990'lı yıllarda meydana gelen olaylar önem arz etmektedir. Sovyet Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi ile Komünistler Dönemine karşı çıkan Mücahitler ülkenin yönetimini ele geçirmişlerdir. Mücahitler dönemine kadar kadınlar ile ilgili güzel gelişmeler meydana gelirken Mücahitler dönemi kadınlar için karanlık dönemin başlangıcı olmuştur. Mücahitler döneminde kadın ötekileştirilerek erkek kadın ayrımının yapılarak eşitsizlikler artış göstermiştir. Kadınların toplumdan ayrıştırılması onların kamusal alanda da görünürlüklerini azaltarak çeşitli şiddet türlerine maruz kalmalarına neden olmuştur (Maqsudi & Ghalehdar, 2011; akt. Nasrat, 2020).

Mücahitler döneminin ardından 1994 yılında Mücahitler'e karşı gelen Taliban adında bir grup ortaya çıkmıştır ve zorlu bir sürecin ardından 1996 yılında Kabil'i ele geçirerek kendi dönemlerini resmen başlatmışlardır. Bu dönemde kadın tamamen toplumdan soyutlaştırılarak ülkeye şeriat kuralları getirilmiştir. Kadınların dini kurallar çerçevesinde yaşaması için birtakım zorunluluklar getirilmiştir. Taliban cinsiyetçi bir eğitim sistemini benimseyerek karma eğitim modelini yasaklamış kız çocukları ve kadınları eğitimden uzaklaştırmıştır. Okullarda fizik, felsefe gibi çağdaş dersleri kaldırmıştır. Kadınların kamusal alanda çalışmasını yasaklayarak eve kapanmalarına neden olmuştur (İnaç ve Sada 2021).

Uzunca yıllardır ülke olarak hem insan hakları açısından hem de siyasi açıdan gelişim göstermeye çalışan Afganistan'ın sürekli düzen ve yönetim biçimini değiştirmesi anayasa, kanun gibi birçok resmi kuralların tam anlamıyla uygulanamamasına yol açmıştır. Sürekli iç savaş, ayaklanmalar vb. olumsuz olaylar ile mücadele eden devlet, halkın da kendi içinde bölünerek istikrarın sağlanamamasına ve her açıdan gerilemesine sebep olmuştur.

1996 yılında Kabil Din Polisi Genel Başkanlığı'nın yayınladığı kararnameden birçok kısıtlayıcı kural bulunmaktadır bunların kadınlar ile ilgili açıkça belirtilenleri şu şekildedir:

- Kadınların eğitim görmesi ve çalışması yasaklanmıştır.
- Kadınların burka giyme zorunluluğu getirilerek yüzlerinin ve başlarının açık olması halinde dışarıya çıkmaları yasaklanmıştır. Bu kurala uymayan kadınların eşlerine ceza verilir.
- Burkasız bir kadının yolculuk amaçlı arabaya binmesi halinde arabanın şoförü 1 ile 5 gün arasında hapis cezasına çarptırılır.
- Hamamlara kadınların girmesi yasaklanmıştır.
- Düğünlerde veya diğer özel günlerde kadınların dans etmeleri ve şarkı söylemeleri yasaklanarak bu yasağa uyulmaz ise düğün, organizasyon vb. sahibine ceza verilir.
- Kadınların erkek terzilere elbise diktirmeleri de yasaklanmıştır. Elbise diken erkek terziye 10 gün ceza verilir
- Sağlık yerlerinde de cinsiyetçi bir ayırım söz konusu olup erkek doktorların kadınları muayene etmesi yasaklanmıştır (Ahmadi, 2011; akt. Şahin, 2016).

O dönemde, çoğu kadın eşlerine ihanet ediyor gerekçesi ile ya da diğer kurallara uymadıkları için tutuklanmış ya idam edilmişlerdir ya da hapse atılarak orada fiziksel, psikolojik şiddete maruz bırakılmışlardır (Noori, 2017; akt. Nezami, 2019). Evdeki erkekler de devletin ülkenin her yerinde uyguladığı cinsiyetçi yaklaşımdan etkilenmiş olup eşlerini ya da kız çocuklarını baskı ve şiddete maruz bırakmışlardır. Birçok yönden kısıtlama getirilen kadınlar ev içerisinde bir yaşam sürdürmeye başlamışlardır. Hem devlet baskısı hem de ailelerin çocuklarına ya da eşlerini maruz bıraktığı baskı onları toplumdan uzaklaştırmış ve cinsiyetçi tabuların oluştuğu bir topluluk inşa etmiştir.

Erken yaşta evliliklerin de bu dönemde yaygın olduğu ancak 2000’li yıllara kadar erken yaşta evlilikler ile ilgili kayıtların, araştırmaların yok denecek kadar azlığı dikkat çekmektedir. Kadınların eve kapanması ile zorla ve erken yaşta evlendirilmeleri de araştırmalara konu olmamakta ve gizli kalmaktaydı. 2000’li yıllarda Afganistan’da yaşayan kadın ve kız çocukları ile ilgili araştırmaların sayısı artmaya başlasa da evlilikler ile ilgili olan araştırmalar resmî belge eksikliği, evliliklerin gizli tutulması gibi nedenlerden dolayı geri planda kalmıştır (Grigsby, 2013). Taliban’ın kısıtlayıcı kuralları ve ülkedeki iç karışıklar 2000’li yıllara kadar devam etmiş dünyadaki diğer ülkelerde meydana gelen olaylardan dolayı da Taliban hükümetine karşı mücadele başlatılmıştır.

3. 2001 Yılı Afganistan’da Kadınların Durumu

2001 yılında Afganistan büyük ölçüde değişimlere adım atmış halkın ve ülkenin refahı için büyük reformlar meydana gelmiştir. Ülke içerisinde birçok reform yapılsa da tezin konusu gereği kadınlarla ilgili reformlardan bahsedilecektir. 2001 yılına kadar Taliban yönetiminde olan ve Afganistan’da kadınlar için karanlık dönem diye adlandırılan bu dönem Amerika’da Dünya Ticaret Merkezi ve Amerika’nın birçok yerinde aynı anda gerçekleşen terör saldırılarından sorumlu tutulmuştur. Taliban yönetimine başta Amerika ve batıdaki devletler son vermek istemişlerdir (İnaç & Sada, 2021). Bu olaylardan sonra kadınlar için büyük adımlar atılarak daha eşitlikçi bir yönetim yapısı kurulma çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan ilki 2001 yılında olan Birleşmiş Milletler önderliğinde Almanya’da Bonn Konferansının düzenlenmesiydi. Taliban rejimi ile ekonomik, siyasi, sosyal durumu gittikçe kötüleşen Afganistan’a müdahale etmek Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı (Nato) ülkelerinin birlikte verdiği bir

karardı. Bonn Konferansının amacı 2004 yılı seçimlerine kadar Afganistan’da geçici demokratik bir hükümetin kurulmasıydı. Bu anlaşma ile birlikte kadınlar ülkede yok olan yasal haklarını, siyasete katılım haklarını, sosyal hayata katılma gibi kısacası kaybettikleri tüm haklarını tekrar elde edebilmek için bu hakların ne kadar önemli olduğunu belirtmişlerdir. Uluslararası toplum ve yeni kurulan Afgan hükümeti kadınların Afganistan’da yaşama biçimlerini değiştirme çalışmaları başlatmıştır (Acet & Doğan, 2017). Geçici olarak kurulan hükümetin ardından 2004 yılında yeni bir anayasa hazırlanmıştır. Anayasa meclisinin %27’sini kadınlar oluşturacak şekilde planlanmıştır. 2004 başkanlık seçimlerinde mecliste tüm koltuklar 249 tanedir bu koltuklardan 68’i kadınlar için ayrılmış olup, %41 kadın oy kullanmıştır (Salih, 2014). Meclise giren kadınlar, ülkede yaşayan diğer kadınların haklarını savunmakta ve sürekli kadınlarla ilgili ihtiyaca yönelik iyileştirici kararların alınmasını sağlamaktaydılar. Kadınların mecliste söz sahibi olmaları onların hem kamusal, sosyal ve aile hayatında da görünür olmalarını sağlamıştır.

2004 Anayasası 12 bölümden oluşmakta tüm bireyler için en önemli bölümü ikinci bölümdür. Bu bölümde bireylerin temel hak ve özgürlükleri, tüm bireylerin eşit haklara sahip olması, basın ve ifade özgürlüğü, bireylerin çalışma hakkı, ücretsiz sağlık hakkı vb. haklar yer almaktadır (Hasan, 2014; akt. Yıldız, 2022). Afganistan Anayasası 2004 ‘e göre kadınlar ile ilgili bazı maddeler şu şekildedir.

“Madde 22 Afganistan vatandaşları arasında her türlü ayrımcılık ve ayırım yapılması yasaktır. Afganistan vatandaşları, erkek ve kadın, kanun önünde eşit haklara ve görevlere sahiptir. Madde 44 Devlet, kadınlar için dengeli eğitim oluşturmak ve teşvik etmek, göçebelerin eğitimini iyileştirmek ve ülkedeki cehaleti ortadan kaldırmak için etkili programlar tasarlar ve uygular. Madde 84 Yaşlılar Meclisi üyeleri aşağıdaki şekilde seçilir ve atanır. Bu kişilerin yüzde ellisini kadınlar arasından cumhurbaşkanı atar.”

Kadınlar ile ilgili belirtilen yenilikler kadınların eskisinden daha iyi bir şekilde özgürce yaşamalarının önünü açmıştır. Ancak raporlara bakıldığında kadınların ve kız çocuklarının tam anlamıyla özgürleşemediği ve birçok şiddet türüne maruz bırakılmaya devam ettikleri görülmektedir. AIHRC’nin 2001 yılından sonra Afganistan’da kadın ve çocuk haklarının uygulanabilirliği ile ilgili çıkardığı raporlar aşağıdaki şekildedir.

AIHRC 2003-2004 verilerine göre birçok insan hakları ihlali olduğu ve bunların arasında cinayet, zorla evlendirme, tecavüz vb. ihbarları yer almaktadır. AIHRC Mart 2005 verilerine göre Afganistan’da 20 ilde 1000 kadın ile görüşme yapılmıştır çıkan sonuçlar ise kadınların %50’sinin fiziksel %50’sinin ise psikolojik şiddete maruz bırakıldığıdır. AIHRC 2008 raporundaki verilere göre kadın hakları ihlalleri (fiziksel şiddet, tecavüz, zorla evlendirme, intihar) en çok Belh, Kunduz, Kabil gibi şehirlerde meydana gelmiştir. Yine aynı rapora göre bazı Afganistan şehirlerinde 1000 evli kadın ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde öncelikle yeni evlenmiş kadınlar genellikle Afgan toplumunun baskılarından ve yaşadıkları koşulların zor olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca eşlerinin ev içerisinde istediklerini yapmadıklarında kendilerini şiddete maruz bıraktıklarını da belirtmişlerdir. Raporda, görüşülen kadınların %85’nin psikolojik şiddete de maruz bırakıldığı ortaya çıkmıştır.

2001 yılında Afganistan yönetimindeki değişimler kadın hakları ile ilgili birçok yenilik getirir de cinsiyete dayalı şiddetin devam ettiği görülmektedir. Mazlumder 2011 İnsan Hakları Raporunda 2007 yılı 2,15 milyon Afgan bireyin Pakistan’da 920 bin kişinin de İran’da mülteci olarak yaşadığı yer almıştır. AIHRC 2008 Afganistan’daki çocukların genel durumu raporunda, erken yaşta evliliklerin sadece Afganistan hukukunda değil uluslararası olarak da yasak olduğu belirtilmiştir. Raporda 1490 kız çocuğu ile görüşmeler yapılmıştır. Bunlardan 265 kız çocuğu erken yaşta evlenmiştir. Erken yaşta evlenen çocukların %43,6’sı “ekonomik sorunlardan dolayı evlendiklerini, %37’si evlilik için aileler arasında kız değiştirip evlendiklerini %12,3’ü ise örf ve adetlerden dolayı ailelerinin istemelerinin üzerine evlendiklerini” belirtmiştir.

2000’li yıllara kadar çok fazla istatistik olmaması yukarıdaki bölümde de belirtilmiştir ve bu durum kız çocuklarının şiddete maruz bırakılmadığı anlamına gelmemektedir. 2001 yılından sonra da kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeye devam ettiği raporlarda belirtilmektedir.

AIHRC 2013 Afganistan’da Kadına Şiddet adlı raporuna göre kadınların genelde fiziksel, cinsel, sözlü ve psikolojik şiddet türlerinden en az ikisine maruz bırakılmaktadır. Raporda belirgin olan şiddet türü ise fiziksel şiddettir. Şiddetin genelde aile içerisinde gerçekleştiği de yine raporda yer alan istatistiklerden birisidir.

AIHRC 2018 Kadına Yönelik Şiddet Raporunda şiddetin, Afganistan'da 2016 yılına oranla 2017 yılında %11,7 arttığı yer almaktadır ayrıca %32 fiziksel şiddet, %30 sözlü ve psikolojik şiddet, cinsel şiddet %5'tir. Cinsel şiddet oranının az olması toplumda kadınların cinsel şiddete maruz bırakılmadıkları anlamına gelmemektedir. Cinsellik, ataerkil toplum yapısı olan Afganistan halkı tarafından namus, ahlak vb. kavramlarla bağdaştırılmaktadır. Kadınlar cinsellikle ilgili kötü deneyimlerini normalleştirebilirler ya da çekindikleri için anlatamayabilirler.

Kadınlar ile ilgili her alanda haklar verilirken bir taraftan da bu hakların yeterince uygulanamaması söz konusudur. Ülkede; sürekli yönetimin değişmesi, iç savaş gibi nedenler kadına karşı yapılan cinsiyet temelli ayrımcılıkları devam ettirmektedir. Ülke yönetimindeki hızlı değişimler bireylerin kadınlar ile ilgili yapılan bu değişiklikleri bir anda kabul etmelerini engellemektedir. Kadınların maruz bırakıldıkları şiddeti bildirecekleri mekanizmaları toplum baskısı nedeni ile kullanamamaları ya da yeterince bilmemeleri nedeni ile onların Afganistan'dan göç etmelerini devam ettirmiştir.

4. 2021-2022 Yılı Afganistan'da Kadınların Durumu

2001-2021 yılları arasında Amerika ve NATO yönetiminde olan Afganistan tekrar Taliban yönetimine geçmiştir. BBC News 2021'de yayınlanan habere göre bu süreçte Taliban ve eski Amerika başkanı Trump uzlaşmak istemişler ve Şubat 2020 tarihinde Doha Barış Anlaşması imzalamışlardır (<https://www.bbc.com/turkce>, 2022). Amerika Savunma Bakanı da bu anlaşmanın Taliban'ı güçlendirdiğini belirtmiştir. Doha Anlaşması ile birlikte Amerika'nın Afganistan'dan çekilme tarihi de resmen belli olmuştur. Afganistan 20 yıl sonra tekrar iç karışıklık ve istikrarsızlık dönemine giriş yapmıştır. İnsan hakları ihlalleri tekrar gündeme gelmiştir. Afganistan halkı 20 yıl öncesinde deneyimlediği kötü olayların tekrarlanma ihtimalinin tekrar gündeme gelmesinden dolayı birçok insan kaçma girişiminde bulunarak izdiham yaratmıştır. Amerika Afganistan'daki vatandaşlarını almak için birçok askerini Afganistan'a göndermiştir. Bu sırada birçok Afgan vatandaşının havalimanına akın etmesi ve Amerika'nın kalkış yapmak isteyen uçağına binme ve uçağı dışarıdan tutunma çabaları da birçok görüntüye konu olmuştur sayısının net bir bilgisi bulunmamaktadır. Bu durum Taliban rejimi baskılarının ne kadar ciddi bir şekilde insanlara etki ettiğinin

bir göstergesidir. Bu olaylardan sonra artık Amerika güçleri Afganistan'dan tamamen çekilmiş ve yerini Taliban rejimine bırakmıştır.

BBC News Türkçe (2021)'de Taliban sözcüsü Suheyl Şahin ile yapılan bir röportajda muhabir Afgan halkının kaygılarının arttığını belirterek birkaç soru sormuştur. Suheyl Şahin'in kadın ve kız çocukları ile ilgili,

- Kız çocukları için eğitimin devam edeceğini herhangi bir şekilde engellenmeyecekleri,
- Kadınlar için tek kapanma şeklinin burka olmadığını başörtüsü kullanarak da kapanabileceklerini,
- Genel olarak kadınların eğitim ve iş gücüne katılımlarının devam edeceğini,
- Ülkeden kaçmaya çalışan insanların ülkede kalmasını istediklerini daha anlayışlı barış içerisinde bir ülke inşa edeceklerini,
- Kadınların ev dışında rahatça dolaşabilecekleri hatta 20 yıl öncesinde de dolaştıklarını belirten bir röportaj vermiştir. (<https://www.bbc.com/turkce>, 12.12.2022)

Taliban yönetimi kadınlar ve kız çocukları ile ilgili olumlu açıklamalarda bulunmuş aslında 20 yıl öncesi gibi olmayacağını teminatını da sözel olarak vermiştir. Ancak Taliban yönetiminin verdiği bu teminatları uygulamayacağı aslında Afgan kadınları ve tüm dünya tarafından bilinen bir gerçektir. Rejimin resmi olarak ülkeye gelmesinden sonra aşama aşama kadın ve kız çocukları ile ilgili kısıtlamalar sırasıyla gelmeye başlamıştır. Bunlar, basında çalışan kadın sunucuların yüzlerini örterek ekranlara çıkması, ev dışındaki yerlerde yüz kapatma zorunluluğu, kadın araba kullanmasını yasaklama, kız çocuklarının ortaöğretime devam etme kısıtlaması, üniversitede derslerin kadın ve erkeklerin ayrılarak yapılması, kadınların kendi başlarına seyahat etme kısıtlaması, kadın gazetecilerin ve kadın memurların çalışmalarının engellenmesi, 2001 yılından sonra kurulan kadın bakanlığının kapatılmasıdır (<https://www.bbc.com/turkce>, 11.12.2022).

Taliban yönetimi tarafından oluşturulan bu kurallar, kadın ve kız çocuklarının haklarını ihlal eden ve cinsiyet temelli ayrımcılığın tekrar ülkeye gelmesini sağlayan kurallardır. Independent Türkçe haber sitesine göre, Afganistan'da geçmiş yıllarda birçok kadın yargıç görevine atanmıştı. 2021 yılında rejimin tekrar değişmesi ile iki kadın yargıç öldürülmüştür bunun da Taliban güçleri tarafından olduğu tahmin edilmektedir (<https://www.indyturk.com>, 12.12.2022). Afganistan'da kadının devlet

kurumlarına istihdam edilmesi Afganistan’da yaşayan kadınlar için büyük bir adımdır. Ancak ülkedeki bazı siyasi olaylar yine onların arka planda birçok tehdit, şiddet vb. olaylar ile karşı karşıya kalmalarına ve kadınlar ile ilgili yapılan birçok yeniliğin yok olmasına neden olmuştur. 2021 yılında Taliban Afganistan’ın ilk kadın belediye başkanına sürekli tehditler de bulunarak birkaç öldürme girişiminde bulunmuştur. Tehditleri fazlaşması nedeni ile Savunma Bakanlığı kadın belediye başkanına daha güvenli bir şekilde çalışabilmesi için başka bir iş vermişti. Ancak bunların da sonucunda kendisini güvende hissedemeyen kadın belediye başkanı ülkeyi terk ederek Almanya’ya yerleşme durumunda kalmıştır (<https://m.bianet.org>, 11.10.2022).

2022 Aralık ayında Afganistan’daki kadın ve kız çocukları ile ilgili dünya basınına bir haber daha sızdı ve bu haber de kadın ve kız çocuklarının eğitim hayatlarının tekrar tamamen sona ermesi ile ilgilidir. Ortaöğretim kısıtlaması getiren Taliban bu sefer de kadınların üniversiteye gitmesini yasaklayarak, dünya gündeminde Afganistan’da tekrar insan hakkı ihlallerinin meydana geldiği haberlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. BBC Türkçe 2022 haberine göre, kadınların bu karara tepkili olduklarını ve Taliban’a karşı kadınlar tarafından bir ayaklanma gerçekleştirildiğine değinmiştir (<https://www.bbc.com>, 24.12.2022). Eğitim yasağına karşı yapılan protestolar devam etmekte olup bu durumdan rahatsızlık duyan Taliban hükümetinin kadınlar üzerindeki baskısı günden güne artacak gibi durmaktadır. Kadınlar için eğitim hayatını yasaklayan hatta tek başlarına dışarı çıkmalarına karşı olan Taliban hükümeti de bu protestoları durdurmak için halkı birçok şiddet türüne maruz bırakacaktır. Bu protestoların başlaması ve ülkede kız çocuklarının, kadınların eğitim hayatına devam edememeleri Afganistan’ın yine birçok açıdan gerilemesine neden olacaktır. Bu ayaklanmalar sadece kadınların haklarını tekrar kazanmaları ile ilgili olsa da ülke ekonomik, sosyal, siyasi açıdan da olumsuz etkilenecektir.

E. Afganistanlı Kadınların Türkiye’ye Göçü

Göç, birey ve toplumların yüzyıllardır deneyimlediği ve halen günümüzde de devamlılığı olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç kavramına geniş bir perspektiften bakılacak olur ise bireylerin belirlenen bir zaman içerisinde bulundukları yaşam alanlarından diğer bir yaşam alanlarına yerleşmeleri olarak tanımlanabilmektedir. Göç, bazen bireylerin yaşadıkları ülke içinde göç etmelerini bazen de ülke dışına göç etmeleri gibi durumları da kapsamaktadır. Bu kavram toplumların her boyutuna etki

bırakan kendi içerisinde karmaşık dinamikleri olan bir süreci temsil etmektedir (Castler & Miller, 2008). Diğer bir bakışla, bireylerin yaşam alanlarını bırakıp devamlı olarak yaşayacakları başka bir alana gitmeleri (göç etmeleri) olarak da tanımlanan sosyal bir hareketlilik durumudur. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986) göç tanımını; “Ekonomik, sosyal ya da siyasal etkenler nedeniyle bireylerin ya da toplulukların yerleşmek amacıyla bir ülkeden diğerine, bir bölgeden diğerine yer değiştirmesi; muhaceret şeklinde tanımlanmaktadır. IOM Uluslararası Göç Örgütü Göç Terimleri Sözlüğü (2009) ise göçün tanımı “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna; “mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir.” şeklinde belirtmiştir.

Yüzyıllardır insanlar; birçok nedene bağlı olarak yaşadıkları yerleri kendi istekleriyle ya da zorunlu olarak terk etmek durumunda kalmışlar ve kendilerine yeni bir hayat kurma yolunda ilerlemişlerdir. Bu ilerleme yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı üzere göçün tanımının uzunca yıllardır süregelen ve değişmeyen bir olgu olduğunun göstergesidir. Toplumsal olarak geniş çaplı bir değişime sebep olan göç, sorun ve fırsatları da içinde bulunduran bir süreçtir. Bu süreç, göç edenlerin risk alarak yeni bir yer edinmesi, yeni bir yaşam kurması vb. açılardan hayati bir öneme sahiptir. Özellikle sosyal, siyasi, ekonomik alanlarda da bireyler üzerinde olumlu, olumsuz etkileri bir araya getiren önemli bir unsurdur (Ekici & Tuncel, 2015). Bu olgunun; ülkelerin sosyal, ekonomik, siyasi durumlarına göre şekillenerek karşımıza çıktığı ve bu şekillenmenin de birçok nedeni olduğu görülmüştür. Bireylerin ya da toplulukların zorunlu olarak göç etmelerindeki en önemli amaç, yaşamlarını güvenli bir alana taşıyarak hayatlarını idame ettirebilmeleridir. Zorunlu olarak yer değişikliği yapan bireyler kendilerine en yakın veya en uzak yerleri de seçebilmektedirler. Göç çeşitliliğinde bu iç ve dış göç olarak ayrılmaktadır. Ülkemizde, konumu itibarıyla son yıllarda uluslararası (dış) göçün artış gösterdiği yer olarak ön plana çıkmaktadır (Avcıoğlu, 2020). Göç etmeden önce yaşadıkları yerlerde çeşitli olumsuzluklar ile iç içe olan birey, grup ve topluluklar göç ettikleri yerlerde de bu olumsuzlukların bir kısmının devam etmesinden kaynaklı birçok sorun ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Göç, bireylerin bir yerden bir yere fiziki olarak taşınmalarının yanı sıra gelenek-göreneklerini de göç ettikleri yere taşımalarıdır. Bu durum beraberinde bir entegrasyon sürecini de getirmektedir.

1. Afganistan'dan Türkiye'ye Uzanan Göç

Orta Doğu bölgelerindeki savaş, baskı vb. etmenler göç hareketliliğinin temel nedenlerindendir. Afganistan'da yer alan sosyal, ekonomik, politik sorunlar ülkedeki karışıklıkların en büyük nedenlerindendir. Bundan dolayı da Afgan halkı sürekli hareketlilik halindedir. Afganistan; demografik, sosyal, ekonomik ve politik olarak sürekli değişimlerin görüldüğü sadece bugün değil uzunca bir süredir hem iç göçe hem de başka ülkelere göç etmeye mecbur bırakılmıştır. Uzun yıllardır Afganistan'da devam eden siyasi ve iktidar savaşları orada yaşayan bireylerin ciddi bir şekilde insan hakları ihlaline maruz bırakıldığı ve bu nedenle son yıllarda ülke dışına göç edenlerin sayısının göz ardı edilemez bir şekilde artış gösterdiği ortaya çıkmıştır (Cankara & Çerez, 2020).

1979 Sovyet işgali gerçekleşikten sonra sürekli işgal altında olan, iç ve dış çatışmaların merkezi haline gelen Afganistan, dünyadaki güçlü ülkelerin hedefi haline gelmiştir. Bu hedef beraberinde güvenlik, psikolojik, ekonomik, eğitim vb. sorunları da oluşturmuştur. Bu sorunların oluşması özellikle bireylerin farklı ülkelere göç etmesini güçlendirmek ile birlikte onların göç etme süreçlerinde ve göç ettikten sonraki süreçlerde yaşadıkları olumsuz deneyimleri de tecrübe etmelerine neden olmuştur (Obayd & Karataş, 2021).

Afganistan bölgesinde sürekli çatışmalar olması nedeniyle ülkede iç savaş, ekonomik, siyasi problemler bu çatışmaların devam etmesini sağlamaktadır. Bu çatışmalar Afganistan'da yaşayan bireylerin de kendilerine sınır komşusu olan Pakistan ve İran'a göç etmektedirler. Afganistan uyruklu bireyler ülkelerindeki birçok olumsuzluktan kaynaklı korunma ihtiyacı duyarak göç etmektedirler. Bu korunma ihtiyacını da yukarıda belirtildiği üzere ilk durak olarak sınır komşuları olan İran ve Pakistan'dan beklemektedirler. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre Pakistan'da 1 milyon 450 bin, İran'da 780 bin kayıtlı Afgan bulunmaktadır (akt. <https://www.bbc.com/turkce>, 06.06.2022).

Afgan vatandaşlarının İran'a göç etmeleri uzun bir sürece yayılmıştır. Zaman geçtikçe artık göçmen olarak görülmeye değil. İran ekonomisi için ciddi bir yük ve sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Bu sorunlar zaman içerisinde İran'da yaşayan Afgan göçmenlerin dışlanarak ve aşağılanarak ve ayrımcılığa maruz bırakılmışlardır. Bunların haricinde; sağlık hizmetlerinden, sosyal haklardan faydalanamama, istihdam edilmeme vb. sorunlar ile de mücadele etmek durumunda kalmışlardır (Koç, 2018).

Human Rights Watch (2013) Türkiye ile sınır komşusu olan İran, Afgan göçü ile mücadelede önemli bir yükü omuzlaması ve bu yükün ağır gelmesi sebebi ile 2007 yılından itibaren Afganların yasal olarak kalmalarına izin vermemeye başladığını belirtmiştir. Bu da birçok açıdan Afganistan halkının hem göç ederek yaşadıkları İran'da hem de İran'dan kendi ülkelerine sınır dışı edildiklerinde işkence, zulüm veya şiddet durumlarına maruz bırakıldıklarının bir göstergesi olarak bilinmektedir. Mixed Migration Center'ın 2020 raporunda, Afganlar ile görüşmeler yapılmıştır ve Afganlara, ülkeyi terk etme nedenleri hakkında soru sorulmuştur. Sorulan soruya %66,3 oranında "şiddet" cevabını verdikleri görülmektedir. İran'daki Afgan bireylerin toplum içerisinde baskı ve ayrımcılık yapılmasından dolayı bazı şehirlere ve mekânlara girmelerinin yasaklanması, okul ve üniversitelerde belirlenen bölümlere Afgan bireylerin kabul edilmemesi ve yine Afgan bireylere organ nakli yapılmasının yasaklanması gibi bazı şiddet türlerine maruz bırakılmışlardır (İram, 2019). Afgan bireyler kendi ülkelerinde oluşan olumsuzluklardan kaçmak isterken göç ettikleri yerlerde de ayrıca bir süreçten etkilenerek başka olumsuzluklar ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durumlar da İran'da yasadışı olarak yaşadıkları için Afganistan halkının kendi ülkelerine sınır dışı edilmelerine, İran'da yaşadıkları sürede hak kayıplarına ya da İran'ın sınır komşusu olan Türkiye'ye göç etmelerine neden olmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, Türkiye'de yaklaşık 300 bin Afgan bulunmaktadır (<https://tr.euronews.com/>, 06.06.2022).

F. Türkiye'de Göç Mevzuatı

Afgan bireyler, göç ettikleri ülkelerin imzaladıkları uluslararası sözleşmelere ya da ülkelerin kendi mevzuatına göre bazı statülere sahip olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'ye göç eden bireyler de belli bir statüye sahip olabilmektedirler. Bu statüler onların koruma altına alınarak Türkiye'de yaşamalarını, Türkiye'de yaşadıkları süre boyunca bazı haklar tanınmasına (barınma, sağlık, eğitim, iş) ve aynı zamanda Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak kullanarak 3. ülkeye yerleşmelerini de sağlayabilmektedir. Bu bölümde Cenevre Sözleşmesi ve Mülteci, 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma, Sığınmacı tanımlarına yer verilmiştir. Bunlara ek olarak tez konusunun Afganistan ve Afganlar olması sebebiyle Suriye uyruklu bireylerin geçici koruma statüsü hakkında kısa bir bilgi aktarımı yapılmıştır.

1. Uluslararası Göç Mevzuatı

a. Cenevre Sözleşmesi ve Mülteci Tanımı

Türkiye'ye göç eden bireylere verilen hukuki statülerin başlangıcı 1951 Mülteci Sözleşmesi'dir. İkinci Dünya Savaşı'nda zarar gören ve yerinden edilmiş Avrupalılara yardım etmek amacı ile 1950 yılında Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR) kurulmuştur. Unhcr'ın kuruluş amacı olan ve o dönemdeki mülteci sorunlarının çözülmesinin bel kemiğini oluşturan, "Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi" 28 Temmuz 1951 yılında kabul edilmiştir (<https://www.unhcr.org/tr/>, 20.11.2022)

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi'nin 1. maddesinde mülteci,

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs" şeklinde tanımlanmıştır (<https://www.multeci.org.tr>, 2016).

Türkiye ise 1951 yılı öncesi meydana gelen olaylar sonucunda imzalanan bu sözleşmeye 1961 yılında taraf olmuştur. Yer ve tarih sınırlandırılmasından dolayı Avrupa dışındaki bireylerinde yukarıda belirtilen olaylara maruz bırakıldığı durumlarda yapılabileceklerin sınırlı olması nedeniyle sözleşmenin kapsamının genişletilmesi için 1967 yılında New York Protokolü kabul edilmiştir. "1951 öncesinde meydana gelmiş olaylar" ve "Avrupa ibaresi kaldırılmış Avrupa dışından da gelecek bireylere de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından mültecilik statüsü hakkı tanınmaya başlanmıştır. Türkiye bu protokole 1968 yılında katılmıştır. Ancak Türkiye bu protokole katılırken coğrafi sınırlama koymuştur ve bu sınırlamaları günümüze kadar devam ettirmiştir (Barkın, 2014).

Son yıllarda Orta Doğu bölgesinde savaş, siyasi çatışmalar, baskı vb. durumların ortaya çıkması Afganistan, İran, Irak gibi ülkelerden Türkiye'ye sığınan bireylerin mülteci statüsü alamamasına, mülteci statüsüne sahip olabilmeleri için 3. ülkeye yerleşmeyi beklemeleri gerekmektedir.

2. Ulusal Göç Mevzuatı

a. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye uzun yıllardır göç alan bir ülkedir. Son yıllarda Ortadoğu'da artan savaş, ekonomik ve siyasi krizler Türkiye'ye göçün bir hayli artmasına neden olmuştur. Bu göçler kitlesel ya da bireysel olarak yapılmaktadır. Cenevre Sözleşmesi mültecilik anlamında ilk atılan adımlardan olsa da göç artışına bağlı olarak Türkiye'de iç hukuk düzenlemesi ile 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu da 2013 tarihinde yürürlüğe girmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu kanunla eş zamanlı olarak göç eden bireylerin, iş ve işlemlerin yürütülmesi için de İçişleri Bakanlığına bağlı "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Kanunda; mülteci dışında şartlı mülteci, ikincil koruma statülerine de yer verilmiştir. Kanun maddeleri Türkiye'ye göç eden bireylerin hakları ve aynı zamanda Türkiye'nin kamu güvenliği gözetilerek yazılmıştır. Türkiye'ye göç ederek uluslararası koruma talebinde bulunan yabancılar bu kanun maddelerince değerlendirilerek değerlendirme sonucunun olumlu olması durumunda statü sahibi olabilmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Uluslararası Koruma adı altında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm; insan haklarına ve Avrupa Birliği müktesebatına uygun bir kanun olarak belirlenmiştir. Kanun kapsamı madde 2 de yer almaktadır.

Madde 2 – (1) Bu Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı (...)2 kapsar. (2) (2) Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

Madde 2 de belirtilen milletlerarası anlaşmalardan birisi de uluslararası koruma talep edenleri kapsayan 1951 Cenevre Sözleşmesidir. Türkiye bu sözleşmeye coğrafi kısıtlama şartı ile taraf olduğu için aynı kısıtlama kanunda da yer almaktadır. Bu kısıtlama Afganistan'dan gelen bireylerin hukuki açıdan mülteci olmalarını engellemektedir. Bu kısıtlama haricinde; Cenevre Sözleşmesi, 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ortaya çıkması göç etmiş ve statü almış ya da alacak olan bireylerin haklarını ön plana çıkarmak için oldukça önemlidir. Türkiye'nin artan göç nüfusu ile birlikte göç ile ilgili bir kanun çıkarması ve bununla ilgili bir birim kurması da Afgan bireylerin ve diğer ülkelerin vatandaşı bireyler için oldukça faydalı

bir durumdur. Bir birimin sadece göç eden bireyler için kurulması ve onları kimliklendirme çalışmaları Türkiye'nin göç nüfusunun günden güne arttığının da bir göstergesidir.

b. Şartlı Mülteci ve 3. Ülkeye Yerleştirilme

Türkiye, çekince ile Cenevre Sözleşmesine taraf olduğu için Avrupa Konseyine üye olmayan devletlerden gelen bireylere koruma sağlanabilmesi için iç hukuk düzenlemesi yaparak ile şartlı mülteci statüsü vermeye başlamıştır. Mülteci tanımı ile aynı olup sadece Avrupa ülkeleri dışından gelen uluslararası koruma talep eden bireylere değerlendirme sonucu verilen statüdür. Şartlı mülteci statüsündeki birey, mülteci statüsü alabileceği 3. ülke yerleştirmesini beklemektedir. Bu bekleme sürecinde, bireylerin Türkiye'de kalmasına izin verilir. Türkiye Cenevre Sözleşmesini coğrafi kısıtlama şartı ile kabul ettiği için bireyler 3. ülkeye yerleştirilene kadar üzere Türkiye'de kalma hakkına sahip olmaktadırlar ([T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı \(goc.gov.tr\)](http://www.goc.gov.tr), 06.06.2022).

Her ne kadar şartlı mülteci statüsünden bahsedilirken 3.ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalabilmektedirler bilgisi verilse de Afgan uyruklu bireylerin şartlı mülteci statüsü almaları onların kesin olarak 3. ülkeye yerleştirilecekleri anlamına gelmemektedir. Şartlı mülteci olmak 3. ülkeye yerleştirilmek için verilen bir hak ve başvuruya bağlı bir süreçte değildir. Her yıl 3. ülkelerin açtığı kontenjanlara göre sınırlı sayıda şartlı mülteci statüsü almış bireyler bu ülkelere yerleştirilmektedirler. Sınırlı sayıdaki bu kontenjanlar, belirli özel ihtiyaçları bulunan bireylerin Türkiye'de bu ihtiyaçları giderememesi durumundaki bireyler için ayrılmaktadır. 3. ülke işlemleri ile ilgili Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü iş birliği yaparak çalışmalarını yürütmektedirler. Bireylerin 3. ülkeye kabul olmaları ise onları kabul edecek ülkelerin son kararına bağlı bir durumdur ([UNHCR Türkiye](http://www.unhcr.org), 04.06.2022). Afganistan'dan göç etmiş ve şartlı mülteci statüsü almış bireylerin 3. ülkeye gitme süreçleri meşakkatli olduğundan dolayı 3. ülkeye kabul alma ve yerleştirilme sayıları oldukça düşüktür. Türkiye'deki Suriyeli olmayan mültecilerin büyük bir bölümü, %91'i, Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleştiriliyor. Ancak Aralık 2016 ortası itibariyle Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleştirilmiş tüm uyruklardan mülteci sayısı 7000'den azdır (<http://www.madde14.org/index.php?title=Anasayfa>, 06.06.2022).

c. Geçici Koruma

Son yıllarda Suriye’den Türkiye’ye artan bir göç dalgası bulunmaktadır. Avrupa konseyine üye olmayan devletlerden gelen bireylere şartlı mülteci statüsü verildiği için Suriye uyruklu bireylerin de bu statüye girmeleri konusunda tartışmalar yapılmaktadır. Ancak Suriye’den gelen göç dalgası kitlesel şekilde olduğu için yukarıda belirtilen şartları tam olarak karşılamamakla birlikte Suriye’de oluşan olayların sona ermesiyle kitlesel olarak yapılan bu göçün tekrar ülkelerine dönecekleri konusunda bir uygulamada söz konusudur. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 91 “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” şeklinde belirtilmiştir. Avrupa konseyine üye olmayan ülkelerden gelen kişilerin bireysel olarak başvuru yapmaları durumunda değerlendirmeleri kolay bir şekilde yapılmaktadır. Ancak Suriye’den gelen kitlesel göçte bireylerin ayrı ayrı değerlendirilmesi imkânsız bir hal almaktadır. Bu nedenle Suriye uyruklu bireylerin statüleri Avrupa dışından gelen diğer bireyler ile farklı bir şekilde değerlendirilmektedir (Dost, 2014). Bu planlama ile birlikte Suriye uyruklu bireylerin 3. ülkeye gitmeleri söz konusu değildir. Suriye’den gelen bireylere geçici koruma statüsü verilerek kendi ülkelerindeki savaş sona erdiğinde tekrar güvenli alanlara dönecek olmaları beklenmektedir.

d. Sığınmacı

Ülkesinden çeşitli sebeplerden dolayı (siyasi, dini inanç, savaş vb. nedenler) ayrılan ya da ayrılmaya zorlanmış bireyler yaşamak için başka bir ülkeye göç ettiklerinde koruma talebinde bulunabilmektedirler. UNCHR; sığınmacıyı,” sığınma talebi henüz işleme alınmamış kişi olarak” tanımlamaktadır. Uluslararası Af Örgütüne göre sığınmacı; ülkesinden zulüm, işkence vb. ağır insan hakları ihlallerinden dolayı başka ülkeye sığınan henüz mülteci statüsü belirlenmeyen ve başvuru sonucunu bekleyen kişidir (<https://www.amnesty.org.tr>, 20.11.2022). Türkiye’de uluslararası koruma için başvuru yapmış Afgan uyruklu bireyler başvuruları sonuçlanana kadar ekonomik, sağlık, eğitim vb. mekanizmalarına ulaşmakta sorun yaşamaktadırlar. Başvurular belirli değerlendirmeler sonucu olumlu sonuçlanmaz ise uluslararası koruma kimliğine sahip olamamalarına neden olmaktadır. Kimliksiz bireylerin de uzunca yıllar Afganistan’a dönemedikleri için Türkiye’de kanun dışı yaşamalarına ya da sınır dışı edilmelerine neden olmaktadır.

e. İkincil Koruma

Bu statü, mülteci ve şartlı mülteci statüsü şartlarını taşımayan bireylere verilmektedir.

Bu statünün de mülteci ve şartlı mülteci ile ortak özellikleri bulunmaktadır. Bireylerin kendi ülkelerinde ya da ülkelerine döndükten sonra ölüm cezasına çarptırılacak olmaları, kendi ülkelerinde silahlı çatışma vb. şiddet durumları ile karşı karşıya kalmaları, işkence ve onur kırıcı muamele görmeleri/görececek olmaları vb. olaylardan dolayı ve bu durumdan dolayı ülkesine geri dönemeyip uluslararası koruma ihtiyacının olmasıdır (Tohav, 2014).

İkincil koruma altında olan bir bireyin mülteci ve şartlı mülteci gibi herhangi bir ülke kısıtlaması bulunmamaktadır. Şartların sağlanması durumuna göre; her ülkeden korunma ihtiyacı olan bireyler bu statüyü alabilmek için başvuru yapma hakkına sahiptir.

f. Uluslararası Koruma Başvurusu ve Uydu İl Uygulaması

Yukarıda belirtilen şartları taşıyan Afganistan uyruklu bireyler uluslararası koruma başvurusunda bulunabilmektedir. Bu başvurular belirli değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 82- “Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye, Genel Müdürlükçe, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, belirlenen süre ve usullerle bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir.”

Türkiye’ye yasal ya da yasal olmayan yollar ile giriş yapmış bireyler göç ettiği şehirde bulunan il göç idaresine başvuru yapmaktadır. Büyükşehirlerdeki göç idarelerine başvuru yapan bireyler İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen daha küçük ve kontrol edilmesi kolay olan şehirlere (uydu illere) yönlendirilmektedirler. Uydu iller, güvenlik açısından ve kontrol edilmesi kolay olan şehirlerdir (Kahya & Sallan, 2016). Bireyler uydu ilde yaşadıklarına dair belirli aralıklar ile il göç idarelerine giderek imza yükümlülüklerini de yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu uydu il ve imza yükümlülüğü uygulamasının yanı sıra bireyler il dışına çıkacakları zaman da gerekçe göstererek yol izin belgesi alınması, siyasi olaylara karışmama gibi birtakım kurallar da onların uyması gereken kurallar arasındadır (Biner, 2016; akt. Deniz, 2016). Büyükşehirlerde yaşamak için bireylerin aile üyelerinden birileri ile birlikte

(anne, baba, eş vb.) o şehirde yaşaması, uydu ilde tedavi edilemeyecek bir hastalığa sahip olması gibi geçerli nedenleri olması beklenmektedir (Kahya & Sallani 2016).

Mixed Migration Centre'in (2020) raporunda, İstanbul'da yasal olarak ikamet etmeleri mümkün olmayan uluslararası kimlik sahibi bireylerin sınır dışı edilmeleri riskine rağmen yine de İstanbul'da yaşamak istemeleri yer almaktadır.

Bu durum, statü almış Afgan uyruklu bireylerin büyükşehirlerdeki imkanların onlar için belirlenmiş uydu illerden daha iyi olduğu anlamına gelmektedir. Büyükşehirde yaşayıp kendileri için belirlenen imza günlerinde yaşamaları gereken uydu illere imza atmaya gidip gelmektedirler. Uydu il dışında kayıtsız yaşamaları onların sosyal haklara erişimlerini de kısıtlamaktadır. Sağlık, eğitim vb. mekanizmalara erişimlerinin olmayışları bireyler üzerinde olumsuz etkiler bırakmakla birlikte birçok yerde de kayıt dışı çalışmalarına bunların tespit edilmesi halinde de uluslararası koruma statülerinin iptaline ve sınır dışı işlemlerinin başlatılmasına kadar gitmektedir. Sürekli büyükşehirlerde yasal olmayan bir şekilde yaşadıkları için herhangi bir ihtiyaçlarında da bir kurum ya da kuruluşa başvuru yapamadıkları için sürekli gizlenme halinde yaşamaktadırlar. Bu gizlenme onların haklardan faydalanamamasına, çalışma, sosyal, ev içi vb. ortamlarda birtakım eşitsizlikler yaşamalarına neden olmaktadır. Bu eşitsizlikler sonucu koruma, destek vb. mekanizmalarına da ulaşimleri zorlaşmaktadır.

G. Türkiye'deki Koruma Mekanizmaları ve Kurumlar

Türkiye Cumhuriyeti birçok alanda yenilikçi ve halkın haklarını koruyan bir devlet sistemi içerisinde. Türkiye'de ulusal hukuk ve uluslararası hukuk, kadınların hak ihlallerini engellemek amacı ile uygulamaya konulmuştur. İnsan hakları koruma açısından önemli bir yerde duran Türkiye'de de kadın ve kız çocuklarının maruz bırakıldığı şiddet oranı çok yüksektir. Kanun ve sözleşmeler kadınları koruyucu maddeler içerse de uygulama konusundaki bazı sorunlar Türkiye'de şiddetin her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Şiddeti azaltma, engelleme yolunun sadece anayasa, sözleşmeler gibi önemli hukuk belgelerinde belirtilmesinin yanı sıra toplumsal olarak kültür açısından geliştirilmesi gereken birçok durum söz konusudur.

2015 yılında, Mor Çatı Dayanışma Merkezi'ne 695 kadın ve çocuklarla toplam 1516 görüşme gerçekleştirilmiştir. Kadınların %45'i psikolojik şiddete, %25'i fiziksel

şiddete, %14'ü ekonomik şiddete, %13'ü ise cinsel şiddete maruz bırakılmıştır. Fiziksel şiddete maruz bırakılan çoğu kadın yaralandı hatta içlerinde kalıcı hasarla yaralanmalar da mevcuttur. Kadınların en fazla şiddete maruz bırakılmaları %43 oranında kocaları tarafından gerçekleşmiştir (Uçan vd., 2016).

İnsan Hakları Derneği (İHD) 2020 raporuna göre Türkiye vatandaşı ya da vatandaşı olmayan en az 709 kadının seks işçiliği yapması için zorlandığını, 1075 kadının fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete maruz bırakıldığı şiddet maruz kalmalarından kaynaklı 41 kadın intihara teşebbüs etti, 178 kadın faili meçhul bir şekilde ölü bulundu ve 316 kadın da failleri belli olarak öldürüldü.

2022 yılı İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ülkeleri arasında kadına şiddette Türkiye'nin oranı %38'dir. En yüksek oran Türkiye'dedir. %38'lik dilimde olan kadınlar hayatlarında cinsel ve fiziksel şiddete en az bir kere maruz bırakılmıştır (<https://kronos36.news/tr>, 2022).

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu istatistiklerine göre 2008-2021 yılları içerisinde 3719 kadının yaşam hakları ellerinden alınmıştır. Yıllara göre son beş yılda öldürülen kadın sayıları 2015 yılında 293, 2016 yılında 289, 2017 yılında 350, 2019 yılında 409, 2020 yılında 409, 2021 yılında ise 367 kadının yaşam hakları ellerinden alınmıştır.

Türkiye çocuk evlilikleri istatistiklerinde de oldukça yüksek sayıya sahip olan bir ülkedir. Teyit.org sitesinin 2022 yılında yayınladığı istatistiklere göre, erken yaşta evlenen kız çocuklarının sayısı 13 binden fazladır. Son 10 yılda ise toplamda 302.159 kız çocuğu erken yaşta evlendirilmiştir. UNICEF'in çocuk evlilikleri 2021 raporunda Türkiye 202 ülke içerisinde erken yaşta evlilikler konusunda 87. sırada yer almaktadır.

Koruma mekanizmalarının var olması kadınların ve kız çocuklarının şiddete maruz kalmayacağının bir göstergesi değildir. Kız çocuklarının da kadınlar gibi şiddete maruz bırakılarak zorla evlendirilmeleri eğitim seviyesini de olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Erken yaşta evlilik yapan kız çocukları eğitimden uzak bir şekilde evlilik hayatlarına devam etmektedir. Bu da onların cinsiyet temelli sorumlulukları çok küçük yaşta üstlendiklerinin bir göstergesidir. Koruma mekanizmaları her anlamda kadın ve kız çocuklarını korumaya yönelik maddeler içerse de ülkedeki toplum yapısı cinsiyet temelli ayrımcılıklar her alanda devam ettiği sürece kadınlar şiddetin ve yaşam haklarının ellerinden alınmasının önüne

geçememektedir. Türkiye'deki herhangi bir şiddete maruz kalma durumunda başvuru yapılabilecek birçok kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar valilik, kaymakamlık, polis merkezleri, başsavcılıklar veya aile mahkemeleri hakimlikleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, barolar, sivil toplum kuruluşları herhangi bir şiddet durumunda başvuru yapılabilecek başlıca yerlerdendir.

1. Uluslararası Hukuk

a. Avrupa Konseyi Aile İçi Şiddetle ve Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet ile Mücadele Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

Türkiye sadece kendi iç hukuki ile değil uluslararası bazı sözleşmelere de taraf olarak şiddete karşı koruma mekanizmalarının kullanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu sözleşmelerden ilki ve birçok açıdan önem arz eden Avrupa Konseyi Aile İçi Şiddetle ve Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet ile Mücadele Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) dir. 2011 yılında Türkiye bu sözleşmeyi ilk imzalayan devlet olmasıyla dikkat çekmektedir. Ancak 2021 yılında Türkiye ani bir karar ile bu sözleşmeye artık taraf olmadığını bildirmiştir. Bu sözleşmede yer alan maddeler sadece kadın ve erkek eşitliğini göz önüne alarak değil tüm cinsel yönelim, cinsel kimlik vb. grupların eşitliğini de savunmak amacıyla yazılmıştır. Tezin konusunun kadınlar olmasından kaynaklı sözleşmelerden bahsedilirken kadınlar üzerinden yorum yapılacaktır. Bu sözleşme, kadın ve kız çocuklarının toplum içerisinde dezavantajlı bir konumda olduğunu kabul etmektedir. Cinsiyet eşitliğini temel alan İstanbul sözleşmesi amaçları; kadınların maruz kaldığı şiddetten onları korumak ve erkek, kadın eşitliğini sağlamak, kadınların cinsiyet eşitsizliklerine karşı güçlendirilmesi, şiddete maruz kalan bireylerin korunması için bir çerçeve hazırlayarak benimsenecek politika ve tedbirleri hazırlamaktır. En önemli özelliği ise Avrupa ülkelerini ortak bir hukukta buluşturan ilk belge olmasıdır. ([T.C. Resmî Gazete \(resmigazete.gov.tr\)](http://T.C. Resmî Gazete (resmigazete.gov.tr)), 12.12.2022). Tüm cinsiyet grupları kapsadığı sözleşmenin 4. maddesinden de anlaşılmaktadır.

Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir.

İstanbul sözleşmesi içeriğinde, farkındalığı arttırıcı eğitimler, önleyici ve tedavi edici programlar, psikolojik ve hukuki destek mekanizmaları, kadın sığınaklarının hizmete girmesi, çocuklar için koruma ve adli yardım gibi konuları ele alarak şiddetin her yönden önlenmesi konusunda düzenlenmiştir (Moroğlu, 2012). Türkiye bu sözleşmeye taraf olmayı bırakma kararına birçok kişi bu duruma tepki göstermiştir. Son günlerde artan şiddet oranları bu sözleşmenin feshedilmesi ile birlikte oranların daha da yüksek bir seviyeye ulaşacak olması yönünde tartışmaların da önünü açmıştır. Sözleşmede yer alan koruyucu maddelerin ayrıntıları ile belirtilmesi şiddeti bir bütün olarak değil tüm yönleriyle ele almasını sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından çocuk ve kadının korunması gibi çok yönlü olması koruma mekanizmalarını güçlendiren bir durum olarak görülmektedir.

b. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW)

Bu sözleşme Birleşmiş Milletlerin sözleşmelerinden birisidir. Türkiye bu sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır. Sözleşmenin amacı, kadınların maruz bırakıldığı ayrımcılık, şiddet gibi tüm olumsuz olayların iyileştirilmesini sağlamak ve kadınların toplum içerisinde cinsiyet kalıpları adı altında eşitsizliklere maruz bırakılmasının önüne geçerek haklarının savunmasını sağlamaktır. Bu sözleşmenin bir komitesi vardır. Cedaw Komitesi, bu sözleşmeye taraf olan ülkelerden sözleşme kapsamında hak koruyuculuğunu nasıl yaptığının dair bir rapor istemektedir ([Kaced Association](#)), 12.12.2022). Bu rapor, sözleşmenin ülkelerde nasıl uygulandığı haklar konusunda neleri geliştirdiğini gösteren bir durumdur. Sözleşmenin uygulama konusundaki sorumluluklarını, sürekli olarak taraf olan devletlere hatırlatmaktadır.

İstanbul Sözleşmesinin bir benzeri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’de yine kadınların haklarını koruyucu bir yerde durmaktadır.

Cinsiyet ayrımı yapmaksızın tüm bireyler arasındaki eşitliğin sağlanması açısından İstanbul Sözleşmesi önemli bir yerdeyken Cedaw Sözleşmesi’de aynı şekilde kadın açısından cinsiyet temelli hakları önemseyerek yazılan bir sözleşmedir. Adından da anlaşıldığı üzere İstanbul Sözleşmesi gibi açıkça tüm cinsiyet gruplarını kapsamaması konusunda kısıtlı bir sözleşmedir. Sözleşmenin 1. maddesi;

İşbu Sözleşmeye göre, “kadınlara karşı ayırım” deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

Cedaw Komitesine sunulan Cedaw 7. dönem Temmuz 2016 raporunun şiddet bölümünde 2009-2013 arası yaşama hakkı elinden alınan kadınların sayısının 842 değil en az 1046 olduğu yönündedir. Yine bu raporda yer alan 2014 yılında Türkiye’de %38 oranında kadın fiziksel ve cinsel şiddete maruz bırakılmıştır ancak bu kadınlardan %89’u koruma mekanizmalarına başvuru yapmamıştır. Bu raporda bahsi geçen başka bir STK’nın hazırladığı raporda 18 yaş altındaki mülteci kız çocuklarının zorla evlendirildiği konusudur. Cedaw 8. Gölge Raporu Haziran 2022’ye göre ise kadını koruyan kanunlara; İstanbul Sözleşmesi’nin içinde barındırdığı taciz amaçlı takip, erken yaşta evlendirme, cinsiyet temelli şiddet, dijital şiddet gibi suçları da kapsayacak henüz bir uygulama getirilmediği yönündedir. Ayrıca raporda yer alan 15-19 yaş aralığındaki kadınların %4’nün çocuk sahibi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Türkiye’de 25-49 yaş aralığındaki kadınlar %21’lik oran ile erken yaşta (18 yaş öncesi) evlendirilmiş, %4’lük kesimi ise 15 yaşından önce evlendirilmiştir. Yukarıdaki bölümlerde Afganistan’daki çocuk evliliklerinden de bahsedilirken de belirtilmiştir. Çocuklar ile ilgili çok fazla resmi ve kesin bir kayıt genelde bulunmamaktadır. Çünkü Afganistan, Türkiye gibi Orta Doğu ülkeleri her ne kadar çocukların erken yaşta evlendirilmesiyle ilgili kanun düzenlemeleri yapsa da çocuklar geleneksel yollarla resmi olmayan şekillerde evlendirilmektedirler. Bu durumdan dolayı da kesin olarak erken yaşta evlenen çocukların sayısına ulaşamamaktadır.

Ülke için önemli bir yere sahip olan Cedaw Sözleşmesi’nin içinde yer alan maddeler her ne kadar kadın ve kız çocuklarını koruyucu maddeler içerse de toplum yapısı, kültür gibi etkenler sözleşmenin kapsamının sürekli geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

2. Ulusal Hukuk

a. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Türkiye’de yaşayan her kadın için önem arz eden 6284 sayılı kanun kadının güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Kanun, şiddete maruz bırakılan kadınlar ve çocuklar, kanunda yer alan şikâyet mekanizmaları, koruma tedbirleri gibi her türlü haktan yararlanma hakkını sunmaktadır. 2012 yılında resmî gazetede yayınlanmıştır.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun amacı Madde 1’de açıkça belirtilmiştir.

“Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir”.

Kanunda kadının şiddet sonrası güçlenebilmesi için psiko-sosyal destek, maddi destek, sağlık desteği gibi destek mekanizmaları yer almaktadır. Kanun içeriğinde şiddete maruz bırakılmış ya da her ne sebepten olursa olsun kendini güvende hissetmeyen kadın ve çocuk için de tedbir kararları mevcuttur. Kanundaki tedbir kararları, “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına, kolluk kuvvetlerine ya da savcılığa şiddete maruz bırakılan kadının başvuru yapmasıyla birlikte kadının güvenliği için en kısa süre içerisinde verilmektedir. Ancak ilk defa alınan tedbir kararının süresi altı aydır.”.

2019 yılında BBC Türkçede yayınlanan habere göre, 6284 sayılı Kanuna göre, koruma kararlarının alınması için şiddete maruz kalan bireylerden delil ya da ispat beklenmez. Şiddetin içeriğine göre ispat ya da deliller değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, psikolojik şiddete maruz kalana bir birey (kadın) koruma talebi talep ettiğinde delil ya da ispatını o anda mahkemeye sunamayabilir. Başvuru yapan kişi koruma altına alındıktan ancak şiddetin ayrıntıları ile ilgili soruşturma devam edebilmektedir.

Kanunda hangi durumlarda tedbir kararlarının alınması gerektiği açıkça belirtilmiş olsa da Mor Çatı 6284 Sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu (2015) göre, fail için uzaklaştırma kararı almak için müracaatta bulunan birçok kadın için kolluk kuvvetlerinin aile yapısını bozmamak için başvuruya karşı çıkması, bazı kolluk

kuvvetlerinin koruma talebi ile ilgili fazla bilgi sahibi olmaması gibi durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Yine raporda belirtilen bir diğer konu ise koruma süreleri belirli sürelerle verildiği için fail tekrar kadını şiddete maruz bırakmak için koruma süresinin bitmesini beklemektedir.

Kanunların uygulanabilir olması sadece yazılı olması ile ilgili bir durum değildir. Kanunların uygulanmasına aracılık eden bireylerin de uygulanabilirlik konusunda oldukça fazla sorumlulukları bulunmaktadır. Ailenin korunması konusu ise ataerkil toplumlarda oldukça önem arz etmektedir. Ailedeki içerisindeki sorunların dışarıya yansması genelde bu tarz toplumlarda kabul edilemeyen bir durumdur. Bu nedenle uzaklaştırma kararlarının verilmesinin ardından birçok kadın şiddete maruz bırakılmaya devam etmektedir.

H. Sosyal Hizmet, Toplumsal Cinsiyet ve Göç İlişkisi

Sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi hedefleyen; ekonomik, politik, sosyal, eğitimsel, cinsiyet ya da psikolojik yönlerden birey, grup ve toplulukları geliştiren ve özgürleştiren uygulama ve hak temelli bir meslek ve bilim dalıdır. İnsan hakları, sosyal adalet, toplumsal sorumluluk ve farklılıkları kabul etme sosyal hizmetin temel değerleridir (Barker 2003). Sosyal hizmet bireylerin, ailelerin, toplulukların yaşadıkları toplumla bütünleşmesine engel olan yoksulluk, engellilik, yaşlılık, göç, şiddet gibi çeşitli sosyal sorunlarla mikro, mezzo ve makro düzeylerde aktif bir şekilde mücadele etmektedir.

Bir uygulama mesleği ve akademik bir disiplin olarak sosyal hizmetin çeşitli çalışma alanları vardır. Sosyal hizmetin çalışma alanları toplumsal değişimlerle birlikte değişim göstermekte ve farklılaşmaktadır. Türkiye son yıllarda çevre ülkelerde yaşanan çatışma ve savaşların etkisiyle uluslararası göç hareketliliğinde yol üstü ülke konumundadır. Bu gelişmelerle birlikte mültecilik alanı sosyal hizmetin güncel çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Bireyler göç etme sürecinde bazı güçlüklerle karşılaşabilmektedirler. Bu güçlüklerle göç ettikten sonra da yeni bir hayat kurma konusunda yaşadıkları zorluklar eklenerek, kendi iyilik hallerini gözetemez duruma gelmektedirler. Bu zorluklar; barınma, sağlık, iş, eğitim, psikolojik sorunlar, gelecek kaygısı sosyal uyum vb. konuları barındırmaktadır. Bu sorunlara sosyal hizmet müdahalesi genelde bir uygulama ile yapılmalıdır. Bireylerin sorunları, ihtiyaçları tüm yönleriyle bütüncül bir bakış açısı ile ele alınmalıdır. Göç öncesi ve

sonrası bireylerin olumlu ya da olumsuz tecrübe ettikleri olayların birbiri ile bağlantısı bulunmakta ve zincirleme bir şekilde birbirlerine etki etmektedir. Özellikle kadınların göç öncesi ve sonrası tecrübe ettikleri olumsuz durumların iyileştirilmesi, giderilmesi yönünde sosyal hizmet uzmanı büyük bir role sahiptir. Sosyal hizmet uzmanı aynı zamanda genel itibari ile mültecilik ve göç alanında bazı önemli rollere sahiptir. Bu roller; savunuculuk, bilgi verme, danışmanlık, kaynaklarla buluşturma güçlendirme ve toplumla bütünleştirmedir (Akbaş vd., t.y). Bu roller, dezavantajlı bireyler için müdahale planı yapılırken ve uygulama aşamasında oldukça önem arz etmektedir.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, kadın katılımcılar deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde anlatacaklarından dolayı nitel araştırma yöntemi ve fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Bu araştırmanın içerisinde kadın katılımcıların hayat deneyimlerine dair ayrıntılı bilgi elde edilebilmesi için sorulan açık uçlu sorular zaman zaman derinleştirilerek sorulmuştur. Nitel yöntemle yapılmış araştırmalarda anlatılmak istenen konunun derinliğe ulaşma amacı bulunmaktadır. Araştırmacı bu derinliği keşfedebilmek adına soruları derinleştirerek gerçek olanın peşinden gitmek istemekte olup aynı zamanda katılımcıların da öznel anlatılarına da önem vermektedir (Karataş, 2015).

B. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini, Afganistan'dan Türkiye'ye göç etmiş İstanbul'da yaşayan evli 20-35 yaş arası Afganistan uyruklu evli kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak 11 kadın ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Veriler doygunluğa ulaştığından dolayı görüşmelere devam edilmemiştir.

C. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma 2021-2022 yılları arasında araştırmacı tarafından hazırlanmıştır ve derinlemesine görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Veri toplamaya başlamadan önce 01.12.2021 tarihinde İstanbul Aydın Üniversitesinden E-88083623-020-32152 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Veri toplamada yarı yapılandırılmış görüşme soruları listesi kullanılmıştır. Görüşmelerin başında öncelikle Afganistan uyruklu kadın katılımcıların kendilerini tanıttıkları bir bölüm bulunmaktadır. Daha sonrasında kadın katılımcılara; Afganistan ve İran'da ailede maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, Afganistan ve İran'da okul hayatında maruz bırakıldıkları toplumsal

cinsiyet eşitsizlikleri, Afganistan, İran ve Türkiye’de evlilikte maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, Afganistan, İran ve Türkiye çalışma hayatına atılma ve çalışma hayatında maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, Afganistan’dan İran’a göç Sonrası maruz bırakılan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, koruma mekanizmalarına erişimleri, üçüncü ülkeye yerleşmeleri ile ilgili sorular sorulmuştur.

Araştırmada veri toplama süreci bazı zamanlar yüz yüze gerçekleştirilmiş bazıları ise kadın katılımcıların ev içi ve çocuk bakımı sorumluluklarından dolayı online platformlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, araştırmacının Farsça diline hakim olmasından dolayı ve uzun yıllardır göç alanında görev yapıyor olmasından kaynaklı birebir (tercümansız) olarak Farsça dilinde gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde kadınlardan kendi istekleri doğrultusunda yazılı olarak “Farsça/ Türkçe Bilgilendirilmiş Onam Formu” alınmıştır (imzalatılmıştır). Online platformda gerçekleştirilen görüşmelerde ise “Farsça/Türkçe Bilgilendirilmiş Onam Formu” online olarak hazırlanmış kadın katılımcılar o formları doldurmuşlardır. Görüşmeler ortalama 20-45 dakika arasında sürmüştür. Bazı kadın katılımcılar ile görüşülürken verilerin eksiksiz aktarılabilmesi için onay alınıp ses kaydı alınmıştır bazıları ise ses kaydına onay vermediği için görüşmelerde not tutulmuştur. Veriler analiz edilirken betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma soruları sorulmuş ve alınan katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda daha önce belirlenmiş başlıklara (temalara) göre doğrudan yazılarak, yorumlanmıştır. Araştırmacı bu yöntemi kullanırken daha önceden belirlemiş olduğu başlıkları (temaları) kendi aralarında ilişkilendirmiştir (Özdemir, 2010).

IV. BULGULAR

A. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Araştırma kapsamında 11 Afganistan uyruklu 20-35 yaş aralığında evli kadın katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler sağlanmıştır. Bu çalışmada kadın katılımcıların anlatıları anonimleştirilmiştir. Bu nedenle katılımcılar belirtilirken K (1, 2,...) kodları kullanılmıştır. Katılımcılara öncelikle demografik bilgilerin alınması için sorular sorularak aşağıdaki çizelgede oluşturulmuştur.

Çizelge 1 Araştırmaya Katılan Afganistan Uyruklu Kadın Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler

İsim	Yaş	Çalışma Durumu ve Meslek	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Yaşadığı Ülke(ler)	Türkiye’de Sahip Olduğu Statü
K1	34	Çalışıyor- Tekstil İşçisi/ Bulaşıkçı	Afganistan	Ortaokul	Evli/ Ayrı Yaşıyor	5	Afganistan/ İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K2	34	Çalışmıyor- Öğretmen	Afganistan	Yüksek Lisans	Evli	2	Afganistan/ İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K3	33	Ev Hanımı	Afganistan	Ortaokul	Evli	2	Afganistan	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K4	20	Ev Hanımı	Afganistan	Ortaokul	Evli	Yok	Afganistan	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K5	27	Çalışıyor/ Resepsiyonist/Ebe	Afganistan	Lisans	Evli	Yok	Afganistan/ İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K6	29	Ev Hanımı	İran	Ortaokul	Evli	2	İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K7	26	Ev Hanımı	Afganistan	Okuryazar değil	Evli	4	Afganistan	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K8	33	Çalışıyor/ Tekstil Sektörü	İran	İlkokul	Evli	4	İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K9	30	Çalışmıyor/Gazeteci	Afganistan	Lisans	Evli	2	Afganistan/İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K10	21	Ev Hanımı	Afganistan	Ortaokul	Evli	Yok	Afganistan/İran	Uluslararası Koruma (Şartlı Mülteci)
K11	27	Ev Hanımı	Afganistan	Ortaokul	Evli/ Ayrı Yaşıyor	1	Afganistan/ İran	Sığınmacı

Kadın katılımcıların demografik bilgileri yukarıdaki tabloda yüzeysel bir şekilde doğrudan aktarılmıştır. Aşağıda kadın katılımcıların daha ayrıntılı bir şekilde tanıtıldığı beyanları yer almaktadır. Bunun nedeni ise ilerleyen bölümlerde yer alan konuların aşağıda belirtilen bilgiler ile ilişkili olmasıdır.

K1: “Afganistan’da dünyaya geldim, İran’da büyüdüm. Tekrar Afganistan'a döndüm ve orada yaşamaya başladım. 34 yaşındayım. Liseye kadar okudum. Derslere televizyondan izleyerek devam ettim. Farsça ve Türkçe bilmekteyim. 2 yılı aşkındır Türkiye’de yaşıyorum. Evliyim ancak ayrı yaşıyorum. Öğretmen ve aynı zamanda terzi yapıyordum. 5 çocuğum var. 2 kız çocuğu 3 oğlan. 4 erkek kardeşim var aslında 6 taneydi bir tanesi vefat etti bir tanesi de kayboldu.” Kimliğimi İstanbul’dan aldım.”

K2: “Afganistan doğumluyum, 34 yaşındayım. Yüksek lisans mezunuyum Afganistan’da bir ilkokulda öğretmenlik yapıyordum. Şu anda çalışmıyorum. 2018’den beri Türkiye’deyim. İki çocuğum var. Biri oğlan biri kız.” İstanbul’dan kimlik aldık.”

K3: “Afganistan’da dünyaya geldim. 33 yaşındayım. Evliyim. İki çocuğum var bir kız bir oğlan ve hamileyim. Afganistan’da terziydim. Şu anda çalışmıyorum ev hanımıyım. 7. sınıfa kadar okudum. Farsça ve biraz da Türkçe bilmekteyim. 5 kız kardeşim 2 tane erkek kardeşim var.” 2020’de Türkiye’ye geldik. Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra İstanbul’a geldik ve kimlik aldık.”

K4: “11. sınıfa kadar okula gittim. Afganistan’da dünyaya geldim. Evliyim. Şu anda 20 yaşındayım ve hamileyim. Mesleğim terzi ancak Türkiye’de ev hanımıyım. 1 kız kardeşim 3 erkek kardeşim var. 2021 yılında Türkiye’ye geldik. Kimliğimizi İstanbul’dan almadık ama imkanların fazla olması sebebi ile İstanbul’da yaşıyoruz.”

K5: “Afganistan’da dünyaya geldim, 27 yaşındayım. 12 yaşına kadar İran’da yaşadık sonrasında tekrar Afganistan’a dönüş yaptık. Şu anda da yaklaşık 3 yıldır Türkiye’de yaşıyorum. Farsça ve Türkçe bilmekteyim. Evliyim, ayrı yaşıyorum. Afganistan’da bir hastanede hemşirelik yapıyordum ve aynı zamanda hemşirelik bölümünde öğrenciydim. Çocuğum yok. 5 erkek kardeşim 4 kız kardeşim var.” Kimliğimi İstanbul’dan değil Yalova’dan aldım. Ama yakın olduğu için gidip geliyorum.”

K6: “Afganistan uyrukluyum İran’da dünyaya geldim ailem ben doğmadan Afganistan’dan İran’a göç etmişler. 29 yaşındayım. Liseye kadar okudum. Ev hanımıyım. 2 kız kardeşim 4 erkek kardeşim var. 2,5 yıldır Türkiye’deyim. Kimliğimi İstanbul’dan almadım.”

K7: “26 yaşındayım. Evliyim. 14 yaşında evlendim. 4 çocuğum var. 1 kız 3 oğlan. Hiç okula gitmedim okuma yazmam yok. Afganistan’da doğdum. Ev hanımıyım. 9 kardeşiz. 3 kız kardeşim 6 erkek kardeşim var.” 3 yıldır Türkiye’de yaşıyorum. Kimliklerimiz İstanbul kayıtlı değil.

K8: “İran’da dünyaya geldim. Afganistanlıyım. 33 yaşındayım. Ben doğmadan önce İran’a göç etmişler. 6 kardeşiz. 3 kız 2 erkek kardeşim var. İran’da ilkokulu okudum ondan sonra okuyamadım. Annem terziydi bana da terzilik öğretti evde kıyafet dikiyorduk. Şu anda da tekstilde çalışıyorum. Evliyim ama eşim birkaç ay önce Afganistan’a sınır dışı edildi. 4 çocuğum var ikisi kız ikisi erkek.” 5 yıldır Türkiye’deyiz. İstanbul kimlikliyiz.”

K9: “Afganistan doğumluyum. 30 yaşındayım. Afganistan’da üniversite okudum gazetecilik bölümünü bitirdim. Evliyim. Eşim de gazeteci. 2 kızım var. Buraya gelmeden önce 2 yıl İran’da yaşadık. 3 erkek kardeşim var. Yaklaşık 1 yıldır Türkiye’deyiz. İstanbul’dan kimlik almak imkânsız hale geldi o yüzden başka ilde kayıtlıyız.”

K10: “Afganistan’da dünyaya geldim. 21 yaşındayım. Ortaokul mezunuyum. Ev hanımıyım. Türkiye’ye gelmeden önce yaklaşık 1 yıl İran’da yaşadık. 6 kardeşiz 2 kız 3 erkek kardeşim var. Türkiye’de evlendim. Çocuğum yok.” Yaklaşık 1 yıldır Türkiye’deyim. İstanbul il göç idaresi kimlik vermiyor daha küçük şehirlerden kimlik alabiliyoruz biz.”

K11: “Afganistan’da doğdum. 27 yaşındayım. 13 yaşında evlendirildim. 12 yaşında bir kızım var. Ortaokula kadar okuyabildim. Türkiye’ye gelmeden önce Afganistan’da yaşıyordum ama İran’da da yaşamıştım eşim ile birlikte. Yaklaşık 6 aydır Türkiye’deyim. İstanbul ilinden kimlik başvurusu yaptım cevabını bekliyorum.”

Araştırma katılan Afganistan uyruklu evli kadınlar 20-35 yaş aralığındadır. 10 katılımcıdan 3 ü Türkiye’de çalışmaktadır. 2 katılımcının belirli meslekleri olmasına rağmen Türkiye’de çalışmamaktadırlar. Geriye kalan 6 katılımcı ise ev hanımıdır. 9 katılımcı Afganistan doğumlu 2 katılımcı ise İran doğumludur. 6 katılımcı ortaokul mezunu, 2 katılımcı lisans mezunu, 1 katılımcı yüksek lisans mezunu, 1 katılımcı hiç

okula gitmemiş, 1 katılımcı da ilkokul mezunudur. 9 katılımcı evli ve eşleri ile yaşamaktadır sadece 2 katılımcı evli ancak eşinden ayrı yaşamaktadır. 1 katılımcının bir çocuğu, 4 katılımcının iki çocuğu, 2 katılımcının dört çocuğu, 1 katılımcının beş çocuğu bulunmakta, 3 katılımcının ise hiç çocukları bulunmamaktadır. 3 katılımcı Afganistan'da, 2 katılımcı İran'da, 6 katılımcı ise hem Afganistan hem İran'da yaşamıştır. 10 katılımcının "Uluslararası Koruma Kimlik" kartları mevcuttur. 1 katılımcı ise sığınmacı statüsündedir. 10 katılımcının kimlik kartlarının üzerlerinde "şartlı mülteci" statüsü yazmaktadır. Ancak katılımcıların beyanlarına göre sadece 4 katılımcı İstanbul ilinden kimlik kartı edinebilmiştir. 1 katılımcı ise İstanbul ilinden uluslararası koruma kimlik başvurusu yapmış cevabını beklemektedir. Diğer katılımcıların kimlik kartları farklı illerden alınmış olsalar da metropol bir şehir ve her şeyin ulaşılabilir olmasından dolayı İstanbul ilinde ikamet etmektedirler.

Tezin cevap aradığı soru ve amacı Afganistan uyruklu kadınların Türkiye'ye göç öncesi ve sonrası maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve koruma mekanizmalarına erişimlerinin incelenmesine yöneliktir.

B. Afganistanlı Kadınların Türkiye'ye Göç Etme Öyküleri

Afganistan'da yaşayan kadınların göç etmeden önce çocuklukta maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve göç öykülerine dair cevaplar alınmıştır.

Göç öyküsünün ekonomik, sosyal, savaş gibi birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenle bu bölümde Afganistan uyruklu kadın katılımcıların göç etme nedenleri ve göç ederken karar mekanizmalarının kendilerinin olup olmadığı konusu işlenecektir.

1. Kadınların Afganistan/ İran'da Aile Yapıları

Çocukluk dönemlerinde ev içinde deneyimledikleri eşitsizliklerin Afganistan uyruklu kadın katılımcıların hayatlarına etkileri incelenmiştir. Afganistan uyruklu kadın katılımcıların aile içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine maruz bırakıldıkları olumsuz deneyimler dinlenmiştir.

K1: "Ev içerisinde ailem ile aram hiçbir zaman iyi olmadı ben onlardan çok farklıydım. Ve bu yüzden sürekli erkek kardeşlerim beni döverlerdi. Afganistan'da eğer halktan biraz farklı bir bireyseniz bu yaparlardı bu kızı bir an önce evlendirelim sonra başımıza bela olacak diye. Afganistan'da kadınların

yaşaması çok zor orada sürekli kadınlara eziyet ediyorlar. Aileler kız çocuklarını ve kadınları koruma altına almıyor. Benim de ailem öyleydi. 4 erkek kardeşim vardı onlar evin reisiydi sürekli kız kardeşlere karışıyorlardı ve onların bize ettiği eziyetlerden babamın hiç haberi yoktu. Babam ile aram çok iyiydi gördüğüm en iyi baba benim babamdı. Tek isteği benim ve diğer kardeşlerimin çabucak evlenmesiydi. Babam eve erkek gelmesini pek sevmezdi. Evde kapıya yakın bir oda vardı bir erkek misafir geldiğinde babam orada ağırlardı biz görmezdik bile eve gelen erkek misafirleri.”

K3: “Ben muhafazakâr bir ailede büyüdüm tek başımıza bir yere gidemezdik kız kardeşler olarak. Nereye gidersek gidelim yanımızda hep evdeki erkeklerden birileri olurdu yanımızda. Erkek kardeşlerim tek başlarına dışarı çıkarlardı, çalışmaya rahatça giderlerdi. Evde kimsenin kimse ile paylaşımı yoktu annem babamın baskısı ile hiçbir şeyi rahatça yapamazdı zaten Afganistan’da bir kadının tek başına gezmeye falan gitmesi çokta mümkün olan şeyler değil. Babam ve erkek kardeşlerim hep bir olup bizi sürekli kısıtlarlardı. Dışarıda savaş korkusu evde baba ve erkek kardeşlerin korkusu bize yetiyordu.”

K1, K3 küçük yaşta erkek kardeşleri tarafından şiddete maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca aileleri tarafından koruma altına alınmadıklarını ifade ederek erkek kardeşlerinin evde sözü geçen bireyler olduklarını da eklemişlerdir. K1’in babası ile arası iyiyken K3’ün evdeki tüm erkek bireyler ile sorun yaşadığı anlaşılmıştır. Evdeki sorunların haricinde de K1 ve K3’ün ev dışındaki hayatlarında da baskı, kısıtlama vb. olumsuz olaylara maruz bırakıldıkları görülmüştür. Ayrıca babası ile arasının iyi olduğunu belirten K1 yine de babasının onun evlenmesini istediğini belirtmiştir. Babasının davranışlarının K1’e karşı iyi olması, fiziksel şiddetin olmaması K1 için iyi bir durum olmasını sağlamakla birlikte babanın çocuklarından hemen evlenmelerini istemeleri de görünmeyen psikolojik şiddetin ve baskının ortaya çıkmasıdır.

K4: “Erkek kardeşlerim ve babam ile çocukluğumdan beri aram çok kötü sürekli döverlerdi bizi. Karakterlerimiz erkek kardeşlerim ile hep düşman gibi olduk. Erkek kardeşlerim kıyafetlerime, okula gitmeme, yolda yürümeme, yemek yememe bile karışarlardı. Kız kardeşimi yaşlı bir adama satmak istediler. Sonra bizi bu yüzden öldürmek ile tehdit etti peşimizi hiç bırakmadı annem boşanamadı çünkü Afganistan’da birisi ile evleniyorsanız boşanmanız imkânsız hale gelir. Sürekli bizi öldürmek ile tehdit ediyordu babam böyle davrandıkça erkek

kardeşlerim kız kardeşim ve benim üzerime iyice geliyordu ve sürekli dövüyorlardı bizi.”

K4 erkek kardeşleri tarafından şiddete maruz bırakıldığını belirtmiştir, Küçük yaşta kız kardeşini yaşlı bir adama para karşılığında satmak isteyen ailesinden bahsetmiştir. Bu durumu kabul etmediklerinden dolayı da babası tarafından sürekli tehdide maruz bırakıldıklarını da söylemiştir. Sosyal ve eğitim hayatına katılım vb. durumlarda ise yine ailedeki erkek bireylerin müdahale etmeleri sonucu onların yararlanabilecekleri birçok haktan mahrum kalmalarını da sağlamıştır.

K10: “Benim ailem aşırı baskı kurardı. Özellikle abilerim ve babam evlenmem konusunda beni çok zorlardı. Babam yıllarca Afganistan’da olan olaylardan dolayı sinirli ve stresli bir insandı annemin üzerine çok giderdi. Sürekli eve sürekli görücüler gelirdi. Ben istemeyince de babam ve abim kıyametleri koparır şiddet uygularlardı. İntihar etmeyi çok düşündüm bu yüzden. Babam ekonomik sıkıntılar çektiğimiz için bizim de bir an önce evlenmemizi ve hayatımızı kurmamız gerektiğini söylerdi.”

K6: “Çocukluk dönemimde erkek kardeşlerim ve babam yani aslında amcam tarafından baskı ve şiddete maruz bırakıldım. Babam ben 2 yaşındayken vefat etmiş annemi de amcam ile zorla evlendirmişler. 14 yaşında babam ve erkek kardeşlerim tarafından amcamın oğlu ile evlendirilmeye zorlandım. Beni istemeye geldiler ve ben okumak istediğimi söyledim. Ama beni dinlemediler ve amcamın oğluyla zorla nişanlandım. Nişanlandıktan 6 ay sonra ben ruhsal olarak hastalandım, delirmek üzereydim. Sürekli kriz geçiriyordum. İki kez intihar ettim bu olaydan dolayı. İntihardan sonra zorla da olsa ayrıldık.”

K10 ve K6 diğer katılımcılara benzer olarak erkek kardeşleri ile ilgili yaşadıkları durumları belirtmişlerdir. K10 ve K6 kendilerine uygulanan baskı ve şiddetin yanı sıra annelerinin de birçok şiddet türüne maruz bırakıldıklarını beyan etmişlerdir. K6 annesinin babası vefat ettikten sonra amcası ile evlendirildiğini belirtmiştir. Bu durum Afganistan’daki aileler arasındaki anlaşma ve koşullara bağlı olarak gelişen bir durum olmak ile her aile yapısında değişkenlik gösteren bir durumdur. K10’nun intihar düşünceleri K6’nın ise iki kez intihar girişiminde bulunması yine bu iki katılımcının ortak yönlerindendir.

Afganistan’da erkek egemenliğinin hakim olması, kadının söz hakkının olmaması, kendi hayatı ile ilgili kararları alamamaları; erkenden evlendirilmelerine ya da baskı ile büyümelerini göstermektedir. Arka planda, kız çocuklarının maruz bırakıldığı şiddet baskı aslında babanın ve çevresel faktörlerin erkek kardeşlerin üzerinde de aynı baskının oluşmasına ve silsile halinde devam eden kız çocuklarına ve kadınlara karşı bir şiddet döngüsünün oluşmasına neden olmuştur. Bu baskı ve zorlamalardan dolayı kadın veya kız çocukları intihar edebilmektedirler.

K9: “Benim babam doktordu annem ise hemşireydi. Bizim ailemizde okumayan yoktu biraz da politik konularda göze batan bir doktordu bu nedenle çocuklukta ailemden bir baskı görmedim babam Afganistan’da olup bitenlerin farkında bir insandı annem de öyle bu nedenle bizim de okumamızı isterlerdi sürekli. Babam benim her zaman güçlü bir kadın olmam için elinden geleni yaptı devlet memuruydu. Maddi durumumuz da çok iyiydi. Ben ailemden değil çevreden çok fazla baskı ve eziyet gördüm diyebilirim. Kız çocuğu olmamdan kaynaklı akrabalarından veya çevreden çok fazla evlendirilmem konusunda bana ve babama baskı yapıyorlardı. Okumam herkesin gözüne batıyordu. Çok iftira attıkları oldu ama bir şekilde sıyrıldım o iftiralardan.”

K9 diğer katılımcılara göre aile baskısından uzak büyüdüğünü ancak çevre baskısına maruz bırakıldığını belirtmiştir. Anne ve babanın meslek sahibi olması ve Afganistan’da yaşanan olumsuzlukların farkında olmaları kız çocuklarını her yönden desteklemelerini sağlamıştır. Ancak kız çocuklarının eğitim hayatına katılımını sağlamaya çalışan ya da kız çocuklarının söz sahibi olmasını isteyen ailelerinde toplum tarafından dışlandıklarını ya da aileye yapılan diğer baskı ve şiddet türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü erkek hakimiyetinin olduğu bir toplumda farklı bir aile yapısının olması bireyler tarafından hemen fark edilmektedir.

2. Kadınların Afganistan/ İran’da Eğitim Hakkı

Afganistan uyruklu kadın katılımcıların eğitime katılmalarında karar mekanizmasının ailelerin mi yoksa kendilerinin mi olduğu ve ailelerin eğitim hayatlarını sonlandırmada ne kadar etkili olduğu incelenmiştir. Alınan cevaplarda eğitime devam edemeyenlerin ya da eğitim hayatına hiç katılamayan kadınların ailelerinin buna izin vermediklerine dair cevaplar alınmıştır.

K1: “Ben okumayı yeni şeyler öğrenmeyi seven birisiydim. Ailem de aksine böyle şeyler hiç yapmazdı. Erkek kardeşlerim başımıza öğretmen mi olacaksınız

diyerek okuduğum kitapları elimden alırlardı ve sürekli ev içerisinde onlara hizmet ederdik annem ile. Sürekli evlenmem için baskı yaparlardı.”

K4: “Okumam fazla desteklenmedi evdeki herkes kendi derdine düşmüştü. Erkek kardeşlerim okumama zaten izin vermezlerdi onlardan habersiz hiçbir şey yapamıyordum. Kimse beni eğitim için bir şeylere teşvik etmedi.” Ortaokulu bili zar zor bitirdim. Erkek kardeşlerim sürekli okulun önüne gelirlerdi.

K6: “Amcamın oğlu ile nişanlandırıldığım için eğitimime devam edemedim. İran’da bir kanun var eğer nişanlandıysan ya da evlilik ile ilgili bir adım attıysa kadın bir daha normal, özgün eğitime devam edemiyor. Sadece gece okulu (Medrese-i Şebane Ruzi) ye gidebilirdik. Orada da bizden yaşça büyük insanlar vardı dersleri akşam olurdu genelde. Çok iyi bir eğitimi yok.”

K1, K4, K6, eğitim hayatlarına devam etmeyi istedikleri halde erkek kardeşlerinin veya babalarının eğitim hayatlarını kısıtladıklarını hatta sonlandırdıklarını belirtmişlerdir. Kız çocuğu biraz büyüdükten sonra evlenmeli algısı bunlarla beraber ev içerisinde onlara yüklenen sorumluluklar eğitim hayatına katılmalarını veya devam etmelerini engellemiştir. Ayrıca evlenmiş ya da nişanlanmış kız çocuklarının İran’da diğer kız çocuklarından ayrıştırılması ve kendilerinden büyük bireylerle okullarına devam etmeleri de başka bir yönden ayrımcılığı tetiklemektedir.

K7: Ben Afganistan’ın köyünde yaşadığım için ve orası da çok muhafazakâr bir yer olduğu için okula hiç gidemedim. Kızlar genelde okula değil kocaya giderler.

K7 ise imkanları kısıtlı bir köyde doğup büyüdüğünü ve bu yüzden de okula hiç gidemediğini belirtmiştir. Şehirlere göre daha küçük yerlerde doğup büyüyen kız çocukları yaşadıkları yeri küçük olması, imkanların kısıtlı olması ve ailelerin muhafazakâr olması sebebi ile eğitime hiç katılamamaktadır. Katılım sağlasalar bile eğitime devam edememeleri o toplumun kültüründe erkek hegemonyasının var olmasıdır. Okula devam edemeyen kız çocukları erken yaşta da evlendirilmektedirler.

K2: “Benim ailem Afgan ailelerinin içerisinde nispeten daha anlayışlı insanlardı. Mesela, ailem beni okutmak için bir sürü şey yaptılar beni desteklediler. Tabi çevreden dolayı çokta özgür büyüdüm ama diğer ailelere nazaran benim aile çok iyiydi.”

K5: “Ailem eğitim almamı çok desteklerdi. Babam elektrik mühendisiydi ve eğitimini Rusya’da tamamlamıştı. Bu nedenle de eğitimin ne kadar önemli

olduğunu bildirdi. Hatta Afganistan'daki kız çocuklarının okumasını ve onların ülke için yararlı birer birey olacaklarını savunurdu.”

K9: Babam ve annem her zaman okumamı istediler. Hatta bu yüzden çevreden çok baskı gördüler.

K2, K5, K9'un ailelerinin eğitim konusunda daha anlayışlı olduklarını ve onların okumalarını desteklediklerini beyan etmişlerdir. K2 çevre baskısından dolayı çok fazla özgür olmadığını ancak en azından eğitim hayatına katılımı bir sorun yaşamadığını beyan ederken K5'de babasının yurtdışında eğitim gördüğünü ve bundan kaynaklı olarak K5'in eğitim hayatını desteklediğini belirtmiştir. Okumalarına destek çıkılması onların meslek sahibi olmalarına neden olmuştur. Ancak bu eğitim hayatını desteklemeleri kadınların Afganistan kültüründen uzak büyüdüğü anlamına gelmemekle beraber yine çevre ve ailelerin baskıları eğitim hayatına katılmaları haricinde devam etmiştir.

3. Kadınların Göç Öyküleri

Bazı bireyler Afganistan'dan İran'a göç etmektedirler. İran'ın uyguladığı göç politikasından kaynaklı hem halk hem de devletin Afganistan uyruklu mültecilere uyguladıkları baskı, şiddet vb. olaylar onların eşitsizlikler yaşamalarına neden olmaktadır. (Atıf yapılacaktır). Bu bölümde İran'da yaşayan Afganistan uyruklu kadın katılımcıların maruz bırakıldıkları eşitsizlikler konusu incelenecektir.

K1: “İran'a gittiğimizde 6 aylıkımışım. 11 yaşına kadar İran'da yaşadık sonra tekrar Afganistan'a geri döndük. Benim çocukluğumda İran'da Afganlara karşı ayrımcılık çok azdı ama sonrasında şiddetlendi. Afganların İran'da çalışması yaşaması çok zorlaştı birde kadın olunca çok daha zor günler geçiren akrabalarım oldu.”

K3: “Türkiye'ye gelirken 1 aya yakın İran'da kaldık orada kötü bir muamele ile karşılaşmadık ama İran'da yanında kaldığımız akrabamızdan duyduklarımıza göre Afganistan'dan gelen bireylere yönelik ayrımcılık yapıldığını erkeklerin çalışmalarına izin verilmediğini çalışsalar bile kanunsuz, ağır işlerde çalıştırıldıklarını; kadınların da yolda ya da bir kurumda kadın özellikle de Afgan kadın olduklarını anladıkları anda taciz, laf atma gibi şeyler yaşadıklarını anlattılar.”

K1 çocuk yaşta İran'da olduğu için pek fazla ayrımcılık yaşamadığını belirtmişse de ayrımcılığın giderek şiddetlendiğini belirtmiştir. K3'ün İran'da kalması

1 ay olduğu için kendilerine yapılan bir ayrımcılık olmadığını ancak akrabalarının söylemlerine göre kadınların Afgan olduklarından dolayı tacize maruz bırakıldıklarını söylemiştir.

K5: “İran’ gittiğimizde ben 12 yaşındaydım. 3 yıl orada yaşadık. Orada yaşadığımız zamanlar mezhebimizden dolayı çok fazla dışlandık. Komşularımız bizim Afganistan’dan geldiğimizi bilmiyorlardı. Afganlar için şöyle bir sözleri vardı “Biz susuzluktan ölsek bile Afganlardan su istemeyiz.” Afgan bir kız çocuğu olduğum için İran’da beni okula almıyorlardı. Ben sürekli görüştüğümüz ve bana sürekli yardımcı olan bir ailenin İranlı bir kız çocuğunun kimliği ile okula kaydolmuştum. O ailenin yaptığı şey benim için çok önemliydi çünkü tek dileğim okumaktı.”

K8: “İran’da çok fazla kişi Afgan olduğumuzu bilmiyorlardı. Afgan kadınlara çok eziyet ediyor İran halkı. İş olsun dışarıda çarşıda pazarda olsun. Afgan olduğumuzu söylemediğimiz sürece İran’da rahatça yaşayabilirsiniz tabi kimliğiniz olur ise. Afgan halkını hiç sevmiyorlar sınır dışı edilmemiz için ellerinden geleni yapıyorlar.”

K9: “İran çok farklı bir yer hem kadınların rahatça çalışabildiği ama bir o kadar da baskının olduğu bir ülke. Mesela devlet memurları genelde kadınlar ama çok fazla baskı görüyorlar arka planda. Komşularımızdan bir süre gizledik Afgan olduğumuzu. Özellikle gazetecilik yaptığımızı öğrenselerdi casus derlerdi bize. Ben çok fazla hem kadın hem de Afgan olduğum için ayrımcılık ve şiddete uğradım İran’da da.”

K5, K8 ve K9’un İran’da Afgan olduklarını gizlemeleri; baskı, savaş sonra birde göç sonrası yaşadığı ayrımcılık, eğitim hayatından yoksun bırakılmaya çalışılması, çalışma hayatına kabul edilmemeleri vb. eşitsizlikler İran’da da devam etmektedir. Bu nedenle önce İran’da yaşayan tüm Afgan kadın katılımcılar ve aileleri Türkiye’ye göç etme kararı almışlardır.

K1: “Şiddet, baskı, zulüm böbreğimi satıp Türkiye’ye kaçma kararını almamı sağladı. Kendimi ve çocuklarımı kurtarmak için buna mecburdum. 2 tane kızım var ve onların benim yaşadığım kaderi yaşamalarını istemiyorum. Yaşadığım şiddet, baskı beni çok bunaltıyordu. Afganistan’da kalsaydım o adamla aynı evde yaşamak zorunda kalacaktım. Kendi ailemde gördüğüm şiddet birde üstüne çocuk yaşta evlenmiş olmam, eşimden şiddet görmem sonra çalıştığım terzinin sahibi tarafından tecavüze uğramam ve daha sonra psikolojik olarak hastalanmam

bunların hepsi göç etmemdeki en büyük sebeplerden. Orada boşanmakta mümkün değil boşandın diyelim akrabalar, çevredeki insanlar asla seni rahat bırakmazlar sana iftira atarlar bir sürü eziyet görürsün.”

K11: Eşimin beni başka adamlara satmasından dolayı kızımın Türkiye’ye kaçtık.

Kaçmasaydım eğer eşim kızımı da benden almakla tehdit ediyordu.

K1 eşi ve çalıştığı işyerinin sahibi tarafından şiddete maruz bırakıldığından dolayı Türkiye’ye kaçtığını belirtmiştir. Afganistan’da boşanmanın mümkün olmadığını belirten K1 boşansa bile çevredeki baskıların artacağı yönünde beyan vermiştir. Çalıştığı işyerinin sahibi ise rıza inşası olmadan K1’i cinsel şiddete maruz bırakmıştır. K11’DE K1 ile benzer bir şekilde eşi tarafından cinsel şiddete maruz bırakılmış ve bu şiddetin sonucunda hem kendini hem de kızını koruyabilmek adına Türkiye’ye kaçmıştır. Kadın katılımcıların aile içerisinde namus, mahremiyet kavramlarının önem arz ettiği ülkelerde yaşamaları ve aynı zamanda da cinsel şiddete maruz bırakılmaları büyük bir tezatlık oluşturmaktadır.

K4: “Buraya yaklaşık 3 yıl önce Afganistan’da annem ve kardeşlerim kaçarak geldik. Afganistan’da babamdan kaçıyorduk ve başımızda baba yani evin erkeği olmadığı için akrabalar komşular sürekli iftira atmaya başlamışlardı. Erkek kardeşlerim dışarıya karşı çok korkak davranıyorlardı güçleri bize yetiyordu sadece. Bir gün annem yalnız bir kadın diye evimize silahla saldırdılar. Bunlara dayanamadık kardeşlerim, annem Afganistan’dan kaçmak durumunda kaldık. İran’dan sadece geçiş yaptık. Doğu Beyazıt’tan Türkiye’ye giriş yaptık ve 1 ay boyunca kaçakçıların evinde kaldık. Orada da çok kötü günler geçirdik.”

K4 Afganistan’da babasından kaçtıklarını ve sonrasında da “evin reisi” ailenin başında olmadığından dolayı başkaları tarafından silahla evlerinin basıldığını beyan etmiştir. Kocasından ayrılmaya çalışan ve çocuk sahibi olan kadınların tek başına Afganistan’da yaşaması toplum olarak kabul edilemez bir durumdur.

K10: “Babam ve erkek kardeşlerim başka birileri ile evlenmemi istiyordu ve baskı kuruyorlardı. Ben de sevdiğim adamla kaçtım.”

K10, baba ve erkek kardeşlerinin başka birileriyle evlendirme konusunda baskı uygulaması üzerine göç ettiğini belirtmiştir.

K1, K11, K4 ve K10 benzer şekilde beyanlar vermiştir. Sadece şiddetin çeşitleri ve boyutları farklılaşmaktadır. Kadın katılımcıların Afganistan'dan ortak göç etme sebebi erkeklerdir. Katılımcı kadınların üzerinde kurulan hegemonik erkeklik baskısı onların göç etme kararlarındaki en büyük sebeplerindendir.

K2: “Türkiye’ye gelmemizin birçok sebebi var. Buraya gelmemizin en büyük sebebi Afganistan’da hayatımızın yok olmasıydı. Afganistan devleti, halkını koruyamaz hale geldi. Eşimin kardeşi ülkedeki karışıklıktan dolayı öldürüldü. 2 çocuğu ve karısı şu anda İran’a sığındılar. Eşim bu olaylardan dolayı çok zarar gördü. Evimizi ateşe verdiler. Eşimin bu olaylardan dolayı engeli var. Afganistan’da biraz daha kalmaya devam etseydik kızımı benden zorla alacaklardı. Bu nedenle de göç etme kararı aldık. Afganistan’da kadınsanız çok dezavantajlı bir grubun içindesiniz demektir. Şu anda daha sakin ve huzurlu bir hayatımız var.”

K7: “Orada Taliban sürekli saldırılar düzenliyordu. Savaşta kaçmak zorunda kaldık. Eşim işinden oldu, evimizi yaktılar.”

K2 ve K7’nin Türkiye’ye gelme sebeplerinin savaş, ekonomik sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. K2 bunlara ek olarak kızının kendisinden alınabileceğini ve kadın olmanın zorluklarına değinmiştir. Afganistan’da toplum içerisinde hakimiyet kurmaya çalışan grupların en çokta kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri ortaya çıkmaktadır. Savaş beraberinde ekonomik ve sağlık sorunlarını da beraberinde getirdiğinden dolayı katılımcıların kaçmalarını ve kendilerine yeni bir düzen kurmalarını gerektirmiştir.

K6: “İran’da kocam iki kere sınır dışı edilip Afganistan’a gönderildi ve daha sonra tekrar kaçak olarak İran’a giriş yaptı. Bu yüzden benim de İran’da yaşamamı sağlayan belgelerimi iptal ettiler. Belgesiz haklardan mahrum kaldığımız ve yaşayamadığımız için Türkiye’ye göç etmek durumunda kaldık.”

K8: “İran’da belgesizdik. Oranın haklarından yararlanamıyorduk. Bu nedenle göç etmek zorunda kaldık.”

K6, K8 İran’da kimlik kartı olmadan yaşamak sağlık, sosyal, ekonomik haklardan yararlanamadıklarını ve bu nedenle göç ettiklerini beyan etmişlerdir. Yararlanabileceği haklardan mahrum kalmak göçün tetikleyicisi olabilmektedir.

K9: “Afganistan’da yaşadığımız baskı ve tehditten dolayı İran’a kaçtık. İran’da da aynı şeylerle karşılaştığımız için Türkiye’ye göç etme kararı aldık. Türkiye’den de Amerika’ya gitme planımız var.”

K9 Maruz bırakıldığı şiddet ve baskıdan önce İran’a daha sonrada Türkiye’ye göç ettiğini belirtmiştir. Diğer katılımcılar gibi baskı, savaş, şiddet, ayrımcılık vb. olaylardan dolayı göç eden kadınlar göç etmenin ana nedenini maruz bırakıldıkları baskı ve şiddete dayandırmaktadırlar.

C. Afganistanlı Kadınların Maruz Bırakıldıkları Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

1. Afganistanlı Kadınların Okul Hayatında Yaşadığı Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Okula giden Afganistan uyruklu kadın katılımcıların okula devam ettikleri sürede kız çocuğu olmalarından kaynaklı maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri incelenmiştir. Kız çocuklarının eğitim hayatına katılmaları ve devam etmeleri çok desteklenmediği için okulda maruz bırakıldıkları eşitsizliklerde bunların tetikleyicisi olabilmektedir.

K1: “Çok fazla okula gitmedim ne öğrendiysem televizyondan izleyerek öğrendim. Afganistan’da kız çocuklarının okuması pek desteklenmez. Okulda türlü türlü şeylerle karşılaşabilirsiniz. Mesela okul çıkışına sürekli erkekler gelir sizi rahatsız eder numaralarınızı almaya çalışırlar”.

K1 Afganistan’da kız çocuklarının okula devamlılıklarının olmadığını ve kendisi de evde televizyon izleyerek eğitimine devam ettiğini söylemiştir. Ayrıca okula devam eden kız çocuklarının da oğlan çocukları ya da erkekler tarafından rahatsız edildiklerini eklemiştir.

K5: “İran’da kız ve oğlan çocukları ayrı okullarda okur. Sizin Afgan bir kız çocuğu olduğunuz oradaki diğer İranlı kız çocukları tarafından anlaşılır ise çok fazla ayrımcılık yaparlardı başörtümüzden tutun da konuştuğumuz Farsçaya kadar dalga geçerlerdi. Bu yüzden Afgan çocuklar okula gittiklerinde ellerinden geldikleri kadar Afgan olduklarını gizlerler.”

K6: “İranlı çocuklar Afgan çocuklar ile çok fazla dalga geçerler İran’da doğup büyümeme rağmen ve kimseye Afganistanlı olduğumuzu söylemememe rağmen benimle çok dalga geçiyorlardı. Ben onlar kadar dışa dönük değildim sürekli dış görünüşümle dalga geçerlerdi.”

K8: “İran’da Afgan bir kız çocuğu genelde İranlı diğer kız çocukları tarafından alay edilirler. Bizimle hiç arkadaşlık kurmazlar genelde İranlı aileler kızlarının bizimle arkadaş kurmasına izin vermezler.”

K5 ve K6 İran’da okuduğu okulda yaşadığı zorluklardan ve Afgan olduklarını gizlediklerinden bahsetmiştir. Özellikle de dış görünüşleri ile dalga geçildiğini kız çocuklarının gittiği okullar her zaman göze çarpan yerlerden olup Afganistan toplumunda kabullenilmiş bir yer olarak görülmemektedir. Kız çocuklarının bastırılmaları ve bununla beraber okul çıkışına gelen oğlan çocukları ile baş edememeleri de cinsiyet eşitsizliklerinin çocuk yaşlarda ortaya çıkmasının bir göstergesidir. İran’da ise hem Afgan olmak hem kız çocuğu olmaktan kaynaklı ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülebilmektedir. Başörtüsünün hem din simgesi olması hem de kız çocuklarının arasında bir dalga konusu olması da tezatlık oluşturmakla beraber kız çocuklarının maruz bırakıldıkları şiddetin bir parçası olmaktadır. K8 okulda Afgan kız çocuğu olduğundan dolayı ayrımcılığa uğradığını ve İranlı ailelerin Afgan çocuklar ile iletişim kurmalarına izin vermediklerini belirtmiştir. İran uyruklu çocukların bu ayrımcılık ile büyümeleri ilerleyen süreçlerde Afganların tamamen dışlanmalarına sebebiyet vermektedir.

K9: “Ailem okumama destek veriyordu. Üniversiteye kadar bir şekilde devam ettim. Ama üniversitede çok zorluk çektim. Politik görüşüm, kendimi özgürce ifade etme çabam ve gazetecilik okumam tüm muhalif ve kadın düşmanı grupların üzerime gelmelerini, sürekli tehditler savurmalarına neden oluyordu. Hatta okul çıkışlarında saklana saklana eve giderdim çünkü sürekli peşime tanımadığım insanlar takılırlardı.”

K9’un beyanlarına göre diğer katılımcılardan en büyük farkı aileden ya da yakın çevresi tarafından baskı ve şiddete maruz bırakılması değil. Üniversitede eğitimine devam eden diğer gruplar tarafından zorbalığa ve şiddete maruz bırakılmasıdır.

2. Afganistanlı Kadınların Evlilik Sürecinde Yaşadığı Eşitsizlikler

Evlenme kararını kendileri alamayan Afganistan uyruklu kadınlar bu bölümde kendilerinin erken yaşta evlendirilmelerinin ve bununla mücadele etmelerinin

cevaplarına değinilmiştir. Katılımcıların çoğu kendi isteklerinin dışında evlendirildiğini ve evlenirken karar alma mekanizmalarının aileleri olduğu ile ilgili cevaplar verilmiştir. Afganistan'ın geleneksel aile yapısının içerisinde bulunan erken yaşta evliliklerin kadınlara olan etkisi ve bundan kaynaklı ailevi sorunlar incelenmiştir.

K1: “Evliliğimi 13 yaşında yaptım. Dayımın oğlu ile evlendirildim evlenmeden önce ailelerimiz birbirlerine çok gidip gelen aileler olmadıkları için pek fazla tanıımıyordum.”

K3: “17 yaşında annemin amcasının oğlu ile evlendirildim. Daha önceden tanıyordum onu ama evleneceğimizi hiç düşünmemiştim. Babam beni evlendirme kararını vermişti ama bana da sordular ve ben de siz nasıl uygun görürseniz diye cevap vermiştim. Afganistan'da rıza alınmak için kızı vermeden önce sorarlar ama bilirler ki kız çocukları zaten rıza verecekler evlenmek için rıza almak onlar için simge haline gelmiş. Biz rıza vermesek de bizi vermeye kafayı koydular ise vereceklerdir zaten.”

K5: “Eşim bizim aile dostumuzun oğlu. 16 yaşında evlendim. Babamlar ben doğduktan sonra aralarında anlaşmışlar yani aslında ben doğar doğmaz kiminle evleneceğim belliydi. Birbirimizi dışarıda hiç tanımadık sadece bize geldiklerinde onu görürdüm. Nikah günümüzde bile birbirimizin yanında değildik telefon ile arayıp onay aldılar benden bu kadar.”

K11: 13 yaşında ailemin zoru ile amcamın oğlu ile evlendirildim. Babam zorla benden rıza aldı. Hiç istemiyordum evlenmek aksine okuluma devam etmek istiyordum.

K1, K3, K5, K11'in ortak cevapları arasında erken yaşta evlendirilmeleri ve evlendirilirken karar verme mekanizmalarının ailelerinin olduğudur. K3'ün beyanına göre kız çocuklarından evlenirken rıza alınması, aileler aralarında anlaştıktan sonra kız çocuklarının sembolik olarak rızalarının alınması da ataerkil toplumunun baş karakterleri olan baba veya erkek kardeşlerin “kızımızın da rıza vardı” cümlesinin arkasına sığınmalarına ve sorumluluk almamalarına neden olmaktadır. K5 evlenirken nikah gününde kendi nikahına gidemediğini telefonda nikahı kıyıldığını belirtmiştir. Onay almanın yine sembolik bir şekilde yapıldığı K5'in söylemlerinde yer almaktadır.

K4: “Ben Türkiye’de evlendim. 19 yaşında evlendim. Erkek kardeşlerime kalsaydı Afganistan’da çocuk yaşta evlenmem gerekiyordu. Evlenmeden önce eşimi hiç tanımıyordum. Türkiye’de birkaç tanıdığın önermesi ile eşim ile evlendim. Evlenmem de ailemden bir kaçış gibi oldu çok acele evlendim. Parasızlık, aile içerisindeki huzursuzluk vb. bunların hepsinden kurtulmak için evlendim. Evlenirken de erkek kardeşlerim çok karşı çıktılar bir sürü küfrettiler. Türkiye’ye geldikten sonra da erkek kardeşlerim hiç değişmediler.”

K4’ün diğer katılımcıların beyanlarından farkı, çocuk yaşta ve ailesinin istediği bir bireyle evlenmemiş olmasıdır. Ancak kendi aile içerisinde yaşanan huzursuzluk, ekonomik sorunlar onun evden kaçarak evlenmesine neden olmuştur. Bu durumda yine kendi isteği ile evlenmediğini evlilik yapmasındaki en büyük sebebi ailesi olduğunun bir göstergesidir.

Evde kız çocuklarının söz hakkı olamamaları, eğitim hayatından uzaklaştırılmaları, ekonomik özgürlüklerinin olmaması vb. olaylar evde gördükleri baskı ve şiddet ile birleşip dayanılmaz bir hal aldığı kadınlara ya da kız çocuklarının evlilik yapması kolaylaşmaktadır. Toplumda kalıplaşmış normların değişmemesi sebebi ile kadın ve kız çocukları evlendikten sonra da onları bir diğer bir şiddet döngüsünün beklediğinin farkında olabilmektedirler. Ama evliliği kendi ailelerinden kaçmak için iyi bir fırsat olarak görebilmektedirler.

K10: “Babam ve erkek kardeşlerim benim evlenmem için çok zorladılar, çok şiddet uyguladılar. Ama benim sevdiğim birisi vardı. Komşumuzun oğluydu biz çok fazla bir şey yaşayamadık Afganistan’da iken. İlişkimiz duyuldu ve onunla evlenmeme izin vermediler biz de kaçmak zorunda kaldık. Çünkü ölümle tehdit ettiler ikimizi de.”

K10’nun ise rıza alınarak zorla evlendirilen kız çocuklarından olmamak istememesi ve başka birisini sevmesi onların Afganistan’dan kaçmasına sebep olmuştur. Bu bölümde incelenen beyanların içerisinde istediği bir bireyle evlenen K10, kaçarak evlendiğini beyan ederek birçok zorluk yaşadıklarını anlatmıştır.

K9: “Ben üniversiteden gazetecilik bölümünde okuyan birisi ile evlendim. Ailem bu duruma saygı duydu.” Babam, annem aydın insanlardı hatta kız çocuklarının erken evlendirilmelerine ya da zorla evlendirilmelerine çok karşılardı. Babam doktordu ve çok fazla erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının başına gelen olayları duyuyordu ve bize de anlatıyordu.”

Bu bölümde yer alan katılımcılardan farklı olarak K9 kendi isteği ile evlendiğini ve ailesinin buna saygı duyduğunu belirtmiştir. Bu durumun ise anne, babasının aydın insanlar olmasından kaynaklı olduğunu beyan etmiştir.

Yukarıdaki tabloda yer alan tüm kadın katılımcılar ile görüşme yapılmış olup K9 ve K10 hariç tüm katılımcılar erken yaşta ya da zorla evlendirilmiş olarak beyan vermişlerdir.

3. Afganistanlı Kadınların Eşleriyle İlişkilerinde Yaşadıkları Eşitsizlikler

Erken yaşta zorla evlendirilen Afganistan uyruklu kadın katılımcıların eşleri ile ilişkileri ve evlendikten sonra da kendi ailelerinde maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kültürden kaynaklı evlilik hayatlarında da devam edebilmektedir.

K1: “Eşimden nefret ediyordum. Bana göre eşim aptalın tekiydi. Biz evlenmeden önce bana tecavüz etti. Zaten evlenmeden önce eşimden nefret etmeye başlamıştım. Evlendikten sonra da eşim beni dövmeye başlamıştı. O kadar küçük ve anlamsız olaylardan dolayı beni dövüyordu ki ben bazı zamanlar neden dayak yediğimi bile bilmiyordum. Çocuksun ve korkuyorsun kimseye bir şey de söyleyemiyorsun. Kocamın bana yaklaşmasına artık izin vermemeye başlamıştım. Bundan dolayı da ayrıca fiziksel ve psikolojik şiddet görüyordum. Evlendikten sonra ev içinde sürekli kavga halindeydik asla birlikte vakit geçirmiyorduk ve evde hiç gülmüyordum bile. Annemden ve erkek kardeşlerimden yardım almak istedim. Ama onlar bana sürekli sabret olur böyle şeyler tüm erkekler böyle diyorlardı. Ben de onlardan yardım istemeyi kestim ve tüm sorunlarla kendim baş ediyordum.”

K7: “Eşimi sevmiyordum benden 10 yaş büyüktü ve benden istediklerini yapamıyordum. Oyun oynamak, evde rahatça dolaşmak istiyordum. Ama o beni çok fazla kısıtlıyordu. Sürekli benden cinsel istekleri vardı. Onun istediklerini yapamayınca da vururdu bana.”

K11: “Eşimden nefret ediyorum. Onun gerçek yüzünü evlendikten sonra öğrendim. Bir süre Afganistan’da yaşadık daha sonra İran’a yerleştik. Bir gün eve geldiğinde kendisinin işten çıkarıldığını ve beni artık başka erkeklere pazarlayacağını söyledi. Önce inanmadım ama birkaç gün sonra bana müşteriler bulmaya başlamıştı bile. Ben yapamam, kızımız var dedikçe o bana tehditler

savurdu. En sonunda pes etmişim ve birkaç ay seks işçiliği yapmak zorunda kaldım. Hayatımın en kötü günleriydi.”

K1, K7 ve K11 eşi tarafından sürekli cinsel, psikolojik ve fiziksel olarak şiddete maruz bırakıldığını beyan etmiştir. K1, K7 ve K11’in evlilik yaşamlarında diğer katılımcıların beyanlarına göre daha çok cinsel şiddete maruz bırakıldıkları görülmüştür. Cinselliği, evlilikte zorunlu bir görevmiş gibi düşünen erkeklerin kadınlar üzerindeki kurdukları hakimiyetin şiddetini göstermektedir. K11 ise eşinin kendisini başkalarına para karşılığında pazarladığını beyan ederek hem eşi hem de diğer erkekler tarafından cinsel şiddete maruz bırakılmıştır. Bu durum K11’in eşi ile olan ilişkisini bitirmesine sebep olmuştur.

K5: “Evlenmeden önce çok iyiydi sonradan okumama izin vermediği için aramız bozuldu. Eğitime devam etmemi destekleyecekmiş gibi benimle evlendi sonra okumayacaksın demeye başlamıştı. Önce hukuk bölümüne kabul aldım orada devlet okullarında kadın ve erkek beraber eğitim aldıkları için ona izin vermedi ve ben de sonra hemşirelik bölümünü yazdım orada hep kadınlar var diye. Kavgalar, tartışmalar, tehditler... Kaçma sebeplerimden en büyüğü eşim okumamı istemedi ve her gün okulun önüne gelip beni takip ediyordu, rahatsız ediyordu. Beni sürekli tehdit ediyordu. Hatta beni sürekli yüzüne kezzap atacağım gibi şeylerle tehdit ediyordu. Sonra o başkası ile nişanlandı ama benim peşimi yine bırakmıyordu. Ben okuldayken sürekli okulun önünde beni bekliyordu. Benim hayatımdaki en büyük isteğim ve arzum okumaktı. Ben hem çalışıp hem okuyordum.”

K5 ise eşi tarafından okula devam etmesinden dolayı psikolojik şiddete maruz bırakılmış olup aynı zamanda ısrarlı takibe de maruz bırakılmıştır. Şiddetin yanı sıra tehditlerin de artmasıyla birlikte K5 göç etme kararı almıştır.

“Evlilik Hikayesi ve Sonrasına Dair Bulgular” başlığı altında açıklandığı üzere kız çocuklarının aile evinde gördükleri şiddet evlendiklerinde de devam etmektedir. Evlendikten sonra erkeklerin kadınların üzerinde kurduğu hakimiyet ve ataerkillik onların bir şey istediklerinde reddedilme durumlarında daha çok ortaya çıkmakta ve kadınlara zorla bir şeyler yaptırma halini arttırmaktadır. Evlendikten sonra kadının erkeğe aidiyetinin toplum tarafından kabul edilmesi erkeğin kadını kısıtlaması, baskı kurması vb. olumsuzlukları da beraberinde getirebilmektedir. İsteddiği olmayan erkek, hakimiyetinin kabullenilmesi adına tehdit, zorbalık gibi yollara başvurabilmektedir. Hakimiyet kuran erkeğin, eve para getirenin de erkek olması ile birlikte evde duran

kadınların ekonomik şiddete maruz bırakılmasını, giderek güçsüzleşmesini ve bazı zorunluluklara boyun eğmelerini beraberinde getirmektedir.

K4: “Eşim ile aynı ev içerisinde sanki 40 yıllık evliymişiz ve on tane çocuğumuz var gibi hissediyorum. Hiçbir paylaşımımız kalmadı ekonomik sıkıntılar bizi çok bunalttı. Bir sorunum olduğunda eşim ile paylaşmıyorum. Birileri ile sorunlarımı paylaşan birisi değilim. Sorunları paylaşmak derken eşimin Afganistan’da bir karısı ve 2 çocuğu varmış ben bunu evlenince öğrendim ve çokta güvenim kalmadı artık ama mecburum onunla olmaya.”

K4 zorla evlenmediğini yukarıdaki bölümlerde beyan etmiştir ancak evden kaçmak için evlendiğini belirttiği için eş seçimini kendisi isteyerek yapmamıştır. Eşi, K4’e bekar olduğunu söyleyerek evlenmiş olup aslında Afganistan’da bir eşinin olduğu ortaya çıkmıştır K4’ün yine ekonomik zorluklardan kaynaklı eşi ile çok fazla bir iletişiminin kalmadığını belirtmesi ayrıca eşinin bir kadın ile daha evli olduğunu duyması yine eşi ile arasına bir mesafe koymakla beraber Afganistan’da evliliklerde çok eşliliğin yaygın olduğu anlamına gelmektedir. Bu çok eşlilik kadınların resmi nikahtan yoksun bırakılmalarını herhangi bir durumda hak talep edememelerini, yıpranmalarını ve aile içerisinde rekabete sebebiyet verdiği gibi kadının evlilik içerisinde kendilerini güvende hissedememelerine neden olmaktadır. Afganistan uyruklu kadınlar bir erkek ile evlenecekleri zaman erkeğin ya da onun ailesi hakkında çok fazla bilgiye sahip olamayabilmektedir.

K9: “Eşim ile aramız gerçekten çok iyi. Birbirimize destek olarak bugünlere geldik. Severek ve birbirimizi tanıyarak evlenmemizin büyük katkısı var. Birbirimize vakit ayırabiliyoruz televizyon izliyoruz, yürüyüşe çıkıyoruz ve sohbet edebiliyoruz.”

K10: “Biz birbirimizi severek evlendik. Şu anda da hiçbir sorunumuz yok. Onunla konuşmayı onunla olmayı seviyorum.”

K9 ve K10’un diğer katılımcılardan farkı eşleri ile isteyerek evlendikleri için hiçbir sorunlarının olmadıklarını ve eşleri ile iyi vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar; erken yaşta zorla evlendirilen, ailesinin baskılarından kurtulmak için evlilik yapan ve ekonomik kaygıları olan bireylerdir. Diğer katılımcılar, K9 ve K10’a kıyasla eşleri ile daha fazla sorun yaşadıkları belirtilmiştir.

4. Afganistanlı Kadınların Ev İçi Sorumluluklar/ Rollerde Yaşadıkları Eşitsizlikler

Afganistan ataerkil aile yapısında kadınlar, sürekli ev içerisinde yaşam sürdürmekle beraber ev içerisindeki işlerde de devamlı olarak sorumluluk almaktadır.

K1: “Evlendim ve eşim beni aşırı kısıtlıyordu dışarı çıkmama izin vermiyordu, çocuklar ile oyun oynamama izin vermiyordu. Ev işlerini öğrenmem ve yapmam gerekiyordu. Erkek kardeşlerim bize geliyordu evlilik hayatım ile dalga geçiyorlardı. Evdeki her şeyi ben yapıyordum. Şu anda ise çocuklarım bana ev işlerinde yardım ediyor. Eve parayı götüren benim. Çocuklarımdan ikisi engelli onların bakımını da ben yapıyorum.”

K7: “Ben 14 yaşında evlendiğimde en çokta ev işleri, yemek gibi şeyleri yapmakta zorlandım. Evin her şeyini ben yapıyordum. Eşim sadece çalışıyor eve geliyordu, isteklerini sıralıyor ve uyuyordu.”

K1’in çocuk yaşta zorla evlendirildiği için oyun oynamak yerine ev içi sorumlulukları üstlenerek aslında çocukluğunu yaşayamadığını beyan etmiştir. K1 eşi ile beraberken evdeki tüm işleri kendisinin yaptığını şu anda da evdeki iş bölümünü çocukları ile paylaştığını belirtmiştir. K7’de benzer şekilde çocukluk döneminde aynı sorumlulukları üstlenmek durumunda kalmıştır. Çocukluk döneminde sahip olunan sorumlulukların bireylerin hayatında olumsuz etkiler bırakmaktadır.

K4: “Yemekleri, ev toparlamayı ve temizlemeyi sürekli kendim yapıyorum. Dışarıda bir işim olduğunda fatura, market gibi şeyleri de ben yapıyorum. Eşim sadece çalışıyor, bana para veriyor bunun dışında hiçbir şeye karışmaz. Çocuğum doğduğunda da çocuğun bakımını ver ev işlerini yine ben yapıyor olacağım.”

Katılımcıların bu bölümde ev içinde veya dışında yapılabilecek tüm işleri kendilerinin yaptığını belirtmeleri, ataerkilliğin bir sonucu olarak görülmekle beraber kadının ev içinde, erkeğin de dışarıda çalışması toplumlarda normlaşmış cinsiyet görevleri olarak bilinmektedir. Erkeğin çalışarak eve para getirmek gibi bir rolü mevcutken kadının ev içi sorumlulukları üstlenmesi ve ekonomik açıdan da eşlerine bağlı kalmaları “görünmez emeğin” ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

5. Afganistanlı Kadınların Çocuk Bakımında Yaşadıkları Eşitsizlikler

Çocuk sahibi olan Afganistan uyruklu kadın katılımcıların çocuk bakımlarını göç etmeden önce veya göç ettikten sonra eşleri ile yapıp yapmadıkları konusu incelenmiştir.

K1: “Ben Afganistan’dayken eşim kimse ile ilgilenmez bazen eve gelmezdi bazen de günlerce evden çıkmazdı ama yine de çocuklar ile ilgilenmezdi. Çocukların bir talepleri olduğunda bana söylerlerdi. Türkiye’ye geldim çocuklarımla hala çok zorlanıyorum onların bakımını sağlamakta hem maddi hem manevi olarak. Hepsinin bir derdi var ve ben yetişmekte zorlanıyorum.”

Eşinden şu anda ayrı yaşayan K1 eşi ile yaşadığı dönemlerde çocukların sorumluluğunun kendi üzerinde olduğunu belirtmiştir. Şu anda eşi ile ayrı yaşadığı için de yine çocukların bakımı ile kendisi ilgilendiğini söylemiştir.

K6: “2 tane çocuğum ile de ben ilgileniyorum onların okula götürüp getirilmesi, derslerine yardım etmek yani onlarla ilgili her şeyi ben yapıyorum.”

K7: “Evlendim çocuk sahibi oldum ben zaten çocuktum birde çocuk bakmaya başladım. Eşim çocuklarla hiç ilgilenmezdi şu anda da ilgilenmiyor.”

K6 ve K7 çocukların bakımını kendilerinin üstlendiklerini ve bu sorumluluğun aslında yukarıda belirtildiği üzere ev içi emek ile aynı olmadığı çocuklar ile sadece annenin ilgilenmesi yalnızlaştırılmış ebeveyn modeli olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Diğer katılımcıların beyanları da babaların çocukları ile hiç ilgilenmedikleridir. Ev içerisinde akşam işten eve gelen bir baba figürünün olması ama çocukları ile vakit geçirmemesi onların sorumluluklarını anne ile paylaşmaması çocuklar için ilerleyen dönemlerde sosyal, psikolojik vb. sorunları ortaya çıkarabilmektedir. Anne için ise hem ev hem de çocukların sorumluluğu ile birlikte kendi sosyal hayatına zaman ayıramaması anne için de oluşan olumsuzlukları beraberinde getirmektedir.

K3: “Çocukların bakımları bana ait, sadece eşim bazen izin günlerinde çocuğu parka götürüyor o kadar. Engelli bir çocuğum da var ayrıca hamileyim ev işleri, çocukların sorumlulukları ve ayrıca hamile olmam beni zorluyor.”

K9: “Çocukların bakımı bana ait babaları ile oyun oynarlar falan ama bir şey olduğunda ben ilgilenirim, isteklerini gelir bana söylerler.”

Bu bölümde diğer katılımcılardan farklı olarak K3 eşinin çocuğu sadece parka götürdüğünü beyan etmiştir. K9 ise sadece oyun oynadıklarını belirtmiştir. Babaların çocukları ile sadece oyun oynadığını belirtmesi yine çocukların bakımlarının sadece annede olduğunun çocukların bakım veren kişiye yani anneye taleplerini iletmesi de aslında çocukların sorumluluğunun tek başına annenin üstlendiğinin bir göstergesidir. Çocuğun sadece oyun oynamak için baba ile iletişimde olması değil diğer tüm sorumluluklarında da babanın anne ile iş birliği içerisinde olmalıdır. Ev içi sorumlulukların paylaşılması önem arz ederken çocuk bakımının ebeveynler tarafından paylaşılması da hem çocuğun gelişimi açısından hem de annenin yükünün azaltılması açısından önem arz etmektedir.

6. Ebeveynlerin Çocukların Cinsiyetine göre Yaptıkları Ayrımcılığına İlişkin Bulgular

K1: “Kız çocuklarım genelde bana ev işlerinde yardım ederler. Oğlan çocuklarım ise çalışıp bana ekonomik açıdan destek olmaya çalışırlar. Abileri ve ben kız çocuklarını çalıştırmak istemiyoruz. Kız çocuklarım başlarına bir şey gelir korkusu ile de çok fazla dışarıya çıkamıyorlar yani abileri zaten izin vermiyor. Kız çocuklarımı okula kayıt yaptırmak istedik ama okullar almadı şu anda evdeler. Evlenmek istiyorlar zaten yakında evlenirler.

K1 kendi kız çocuklarının ev içi sorumluluklarda rol aldıklarını oğlan çocuklarının ise ekonomik olarak eve katkıda bulunduklarını belirtmiştir. Kız çocuklarının sosyal hayatlarının olmadığını abilerinin izin vermediğini de eklemiştir.

K7: Kızım bana ev işlerinde yardım eder. Kızım 11 yaşında. Okula kaydettirmedik çünkü okula gitmek istemiyor hiçbir okulda onu almıyor kimliklerimiz İstanbul kayıtlı olmadığı için. Arkadaşı hiç yok Türkiye’de. Oğlanların yaşları daha küçük o yüzden onlarla ilgilenirken kızımdan yardım alıyorum. Babası dışarı çıkmasına izin vermez burada kimseyi tanımıyoruz diye. Kızımı isteyen birkaç kişi var zaten biraz daha zaman geçsin evlenir.

K7 kızının ev işlerinde kendisine yardımcı olduğunu ve beyanlarından anlaşıldığı üzere kızının eğitim hayatına katılması ile ilgili hiçbir aksiyon almadığı durumu söz konusudur. K7 yukarıda “eğitim hayatına ilişkin bulgular” başlığında köy ve muhafazakâr bir yerde olduğu için okula gidemediğini belirtmiştir. Şu anda K7 için kızının eğitim hayatına katılması için İstanbul ilinde yaşamaları ve imkanların olması

yeterli bir sebep olarak görülmemektedir. Aynı zamanda K7 “evlilik öyküsüne ilişkin bulgular da kendisinin köyde doğduğu için erken yaşta evlendirildiğinden bahsetmiştir. “Eş ilişkisi” bölümünde ise eşinin kendisinden 10 yaş büyük olduğunu ve evlendiğinde yaşının küçük olmasından dolayı oyun oynamak istediğini söylemiştir. Ancak kızı ile ilgili sorulara da cevap verirken kendisinin tecrübe ettiği olayları kızının da yaşayabileceği yönünde kendisinin hayatını tekrar eden/ edecek beyanlar vermiştir.

K8: Eşim sınır dışı edildikten sonra oğullarım ve çalışmaya başladık. Ben evin masraflarını tek başıma karşılayamıyorum. Kızım ise evdeki işleri hallediyor biz çalıştığımız için. Kızım okula gidiyor şu anda okul kaydı var. Ama babası sınır dışı edildiğinden beri masraflardan dolayı çok fazla devam edemiyor. Arkadaşları ile görüşmesi için dışarı göndermiyoruz arkadaşlarını bize çağırıyoruz. Oğullarım arkadaşları ile istedikleri yerde görüşürler çünkü erkek olduklarından dolayı kendilerini koruyabilirler.

K8, kız çocuğunun okula devam ettiğini ancak ekonomik zorluklardan kaynaklı okulu aksattığını beyan ederek aynı zamanda oğlan çocuklarının da çalışıp eve katkıda bulunduklarını söylemiştir. Kız çocuğunun sosyal hayatının olmadığı ancak oğlan çocuklarının erkek olduklarından dolayı kendilerini koruyabilecekleri düşüncesi ile arkadaşları ile görüştiklerini söylemiştir. K1, K7 ve K8 çocukluk dönemlerinde kendilerinin şikâyet ettiği ve eleştirdikleri aile yapısını devam ettirmektedirler.

K1, K7, K8 Kız çocuklarının ev içerisinde sorumluluk almaları, eğitim hayatına düzenli bir şekilde gidememeleri/ devam edememeleri, sosyal hayatlarının kısıtlanması, oğlan çocuklarının ise aile reisi kavramının bir parçası oldukları için eve para getiren tarafta olmaları katılımcıların beyanlarından anlaşılmıştır.

K2: “Kız çocuğum ve oğlan çocuğum arasında benim için bir fark yok ama tabi ki kız çocuğumuzu daha çok koruma ihtiyacı hissediyoruz. Ev işlerini ben yapıyorum çocuklarımın okulları var onlar kendilerini anca idare ediyorlar. Kızım açık kıyafetler giymek istiyor bu yüzden babası ile birlikte ona tepki gösteriyoruz. Türkiye’ye geldik benim başım hala kapalı. Kızım ya da oğlum evlenmek isterlerse okulu bitirdiklerinde, ellerine mesleklerini aldıktan sonra evlenebilirler.”

K2, kız ve oğlan çocuğunun eğitim hayatına devam ettiklerini ev içi sorumlulukların kendisinde olduğunu beyan etmiştir. Çocuklarının eğitime

devamlılıklarına önem veren “Araştırmaya Katılan Afganistan Uyruklu Kadın Katılımcılara Dair Bilgiler” bölümünde de kendisinin yüksek lisans mezunu olduğunu belirtmiştir. Kendisinin lisansüstü seviyesinde eğitime devam etmesi, çocuklarının eğitimini desteklemesinde birincil neden olabilmektedir. Eşi ile birlikte kız çocuğunun giyimine müdahale ettiklerini çevreye güvenmediklerini belirtmiştir. Çocukların eğitim hayatları sona erdiğinde evlenmeleri gerektiğini yönünde düşüncelerini paylaşmıştır. Kendisinin kıyafet bakımından kapalı kıyafetler giymesi kızının giyim tarzına tıpkı eğitim hayatı gibi müdahale veya etki etmesine sebep olabilmektedir. Bazı durumlar olumlu yönde etkilerken bazı durumlar ise olumsuz yönde etkiler bırakabilmektedir.

7. Afganistanlı Kadınların Sosyal Hayatta Yaşadıkları Eşitsizlikler

Afganistan uyruklu kadın katılımcıların hem Afganistan’da hem İran’da hem de Türkiye’deki sosyal hayatları ile ilgili sorular sorulmuştur. Onların göç öncesi ve sonrası sosyal hayatlarının nasıl olduğu konusu incelenmiştir.

K1: “Afganistan’da bir kadının sosyal hayatı yok denilecek kadar azdır. Sadece komşuya falan gidebilirsin. Evin tüm yükü benim omuzlarımda olduğu için onu da yapamıyordum bu nedenle sosyal hayatım hiç yoktu birde sosyal hayatınızın iyi olması için rahatça dışarı çıkmanız gerekmekte ama Afganistan’da bir kadın rahatça dışarı çıkamaz. Türkiye’ye geldim tam sorunlardan kaçtım rahat edeceğim derken ekonomik kaygılar, gelecek kaygıları, çocukların yetişmesi ile ilgili kaygılar derken Türkiye’de de sosyal hayatım yok denecek kadar az hale dönüştü. Benim sosyalliğim kendi kendime yürüyüşe çıkıp deniz kenarında oturmak.”

K2: “Afganistan’da dışarı çıkan ve sosyal hayata katılmaya çalışan kadınlara çok laf atarlar ya da bedenlerine dokunurlar. Yolda yürüyen bir kadın bir erkek ile karşı karşıya geldiğimde erkeğin suratına bakmamaya çalışırlar eğer bakarsan sana işaret edebilir, bir şey söyleyebilir ya da takip edebilir. Zaten zamanımız da çok olmuyordu gün boyu evde yapmadığımız iş kalmıyor. Türkiye’de ise maddi yetersizlikten ve çocuk bakımından dolayı dışarı çok fazla çıkamıyorum. Zaten kimseyi de tanımıyorum nereye gideceğim?”

K5: “Afganistan’da kadınların özgürlüğü yoktur. Mesela 2 kız baş başa kafeye, parka, restorana gidemez. Gidemedik yani. Her zaman aileler ile olmalı. Anne ve babanın arkadaşlarının çocukları ile genelde arkadaşlıklar kuruluyor çünkü

başka sosyal bir hayat yok. Türkiye’de biz anca geçinebiliyoruz anca markete falan gidebiliyorum burada kimseyi tanımıyorum.”

K1, K2, K5’in ortak olarak beyan ettikleri “sosyal hayatlarının” olmamasıydı. Sosyal hayatının Afganistan’da çevre ve evdeki işleri yüzünden olmadığını belirtmiştir. K1, K2, K5, K2 Türkiye’de ise ekonomik, sosyal kaygılarından ve kimseyi tanımadıklarından dolayı sosyal hayata katılamadığını belirtmiştir.

Kadının sadece evde işleri yapan, çocuk bakımını gerçekleştiren birisi olarak görülmesi de sosyal hayatlarının hiç olmamasında büyük bir etkidir. Türkiye’de ise verilen cevaplar genelde maddi yetersizliklerden ve tanıdıklarının olmamasından kaynaklı sosyal hayatlarının olmadığını belirtmişlerdir.

K6: “Tek başıma dışarıya çıkmama da izin vermezlerdi. Sürekli baskı ve psikolojik şiddet görüyordum babam yani amcam denilen kişi ve erkek kardeşlerim sürekli baskı uyguluyorlardı. Arkadaşım hiç yoktu olsa da zaten görüşmeme izin vermezlerdi. Sürekli evdeydik. İran’da kimseyle görüşmüyorduk.”

K8: “İran’da görüştüğüm kişiler çok azdı. Ve genelde ev ve çocukların sorumluluğu benim üzerimde olduğu için dışarı çıkamıyordum. Türkiye’de ise yine her şey benim üzerimde bu yüzden dışarıya çıkmaya ya da birileriyle görüşmeye vakit yok.”

K6 ve K8 diğer katılımcılar ile aynı beyanları paylaşmış ancak onlar İran’daki sosyal hayatından bahsetmiştir. Erkek kardeşlerinin ve babasının sosyal hayata katılmasına izin vermediklerini ayrıca Afgan olduklarından dolayı da İran’da kimse ile görüşmediklerini belirtmiştir. Afgan kültürünün başka bir ülkeye gittiklerinde de devam ettirildiği görülmüştür. Ataerkil toplumlarda evdeki otorite figürleri, kız çocuklarının sosyal çevresi olmaması gerektiği bilincindedir.

K9: “Aslında aile içinde sosyal hayatımız vardı ancak dışarıda çok fazla bir sosyal hayatımız yoktu. Anne ve babam arkadaşları ile görüşürdü ben de onlarla birlikte olurum onların çocukları ile. Ancak ben üniversiteye başladım ve okuduğum bölüm sebebi ile sosyal hayatım tamamen elimden gitti. Arkadaşlarımız ile çok göz önünde olmadan buluşurduk. Çünkü sürekli yabancı gruplar tarafından okulda, dışarıda baskı altındaydık. İran’da ise sosyal hayatım yoktu çünkü çevrem yoktu orada. Sürekli eşim ile birlikteydim. Birde İran’da sosyal hayatın olması için Afgan olduğunu bilmemeleri gerekir yoksa çarşıda pazarda bile ayrımcılığa uğrayabilirsin. Türkiye’de daha yeniyiz ve çok fazla kişiyi

tanımıyorum İran ve Afganistan'a göre daha özgür bir ülke Türkiye. En azından sokağa çıkıp rahatça yürüyüş yapabiliyorum.”

Diğer katılımcılardan farklı olarak K9'un ailesi tarafından Afganistan'da sosyal hayatının kısıtlanmadığını ancak Afganistan'da sadece yabancı gruplar ve toplumun yapısı gereği kadının kısıtlanmasından dolayı sosyal hayatının olmadığını belirtmiştir. İran'da ise arkadaşının olmaması ve ayrımcılığa uğrama korkusu ile sosyal hayatının olmadığını belirtmiştir. Türkiye'nin İran ve Afganistan'a kıyasla daha özgür bir ülke olduğunu belirten K9 yürüyüşün de bir sosyallik olabileceğini belirtmek istemiştir.

8. Afganistanlı Kadınların Çalışma Hayatına Katılmada Eşin Rolü

Çalışma hayatına katılmada karar mekanizmasının eşlerinin mi yoksa kendilerinin mi konusu ele alınacaktır.

K1: “Çalışıp çalışmamam eşimin umurunda bile değildi. Kendisi hiç çalışmadığı için benim çalışmam onun işine geliyordu. Çevredekiler çok hoş karşılamıyorlardı. Orada genelde kadınlar evde oturur çalışan kadınlar da var tabi ama geneli evdedir. Kendi paramı kendim kazanırdım bunun mutluluğu tarif edilemez.”

K3: “Çalışmaya giderdim ama eşim gitmemi istemezdi çünkü Afganistan'da bir kadının çalışması büyük bir şeydir. Kim ne derse desin çalışmak harika bir şey. Paranız var ve istediğiniz şeylere ulaşabiliyorsunuz. Afganistan'da çalışırken eşim bir şey demiyordu çünkü para lazımdı, ama çevredeki insan bir Afgan kadının çalışmasına iyi gözle bakmazlar.”

K1 ve K3 Afganistan'da çalıştıklarını belirtmişlerdir. K1 eşi ile yaşadığı anlaşmazlıklardan dolayı çalışma hayatında olmasının eşinin umurunda olmadığını beyan etmiştir. K3 ekonomik zorluklardan dolayı işe gittiğini ancak Afgan halkının bu tarz durumlarda iyi bir tepki vermediklerini belirtmiştir. Çalışma hayatında olan kadınların yukarıdaki kısımda “ev içi sorumluluklar” kısmında da sorumluluk sahibi oldukları görülmüştür. Hem çalışma hayatı hem ev içi sorumluluklar kadınların ekstra dezavantajlı olmasını sağlarken maddi anlamda da güçlendirici bir rol oynayarak toplumsal cinsiyet normlarının baskısından ekonomik anlamda uzaklaştıkları görülebilmektedir.

K4: “Eşim şu anda çalışmama müsaade etmez. Hamileyim çocuk doğduktan sonra onunla ilgilenmem gerekiyor o yüzden çalışmam. Bizim kültürümüzde kadının çalışmasına çok iyi bakılmaz.”

K8: “Eşim İran’da çalışmama izin vermezdi. Sadece evde bir şeyler dikerdim satabilirim onları satardım. Türkiye’de de çalışmama izin vermiyordu ancak sınır dışı edildiği için şu anda ben tekstilde çalışmaya mecbur kaldım.”

K4 ve K8 ise eşinin çalışmasına müsaade etmeyeceğini belirtmişlerdir. K4 hamile olduğunu ve çocuk doğduktan sonra ona bakım vereceğini belirterek aslında çalışmamayı hem kültürleri hem de çocuklarının doğumu ile bağdaştırmış olup yine “kocam çalışmama müsaade etmez” diyerek eşinin kadının sadece evde olabileceği ve çocuğuna bakım verebileceği konusunda tek birey olarak görmesi toplumsal cinsiyet normlarının kadın üzerindeki etkileri ile paraleldir. K8 ise şu anda eşi sınır dışı edildiğinden dolayı çalışabildiğini belirtmiştir.

K6: “İran’da çalışma hayatına katılmam mümkün değildi babam kardeşlerim buna müsaade etmezlerdi eve biz para getiriyoruz senin paraya mı ihtiyacın var derlerdi. Ayrıca İran’da Afgan kadınların bir işte çalışmaları çok zordur. Zaten ayrımcılık var kadın ve Afgan olunca daha da zorlaşıyor işler. Türkiye’de eşim çalışmama bir şey demez çünkü ekonomik sıkıntılarımız var normalde ev hanımıyım ama kısa süreli terzilik yaptım birde bir şirkette çalışmıştım. Olursa yine kısa süreli işler gidip ekonomik anlamda eşime destek çıkabilirim.”

K6 İran’da erkek kardeşlerinin ve babasının baskısından dolayı çalışmadığını belirtmiştir. Erkek kardeşler ve babalar tarafından kız çocuklarının çalışması engellenerek onların evlenmesi için baskı yapılmaktadır. Onlara göre kızların yeri işyeri değil aile veya koca evidir. Evde para kazanan bireylerin erkekler olacağı yönündeki algılar kız çocuklarının ev içi sorumluluklar da daha çok yer almasını sağlamıştır.

9. Afganistanlı Kadınların Afganistan ve İran’da Çalışma Hayatında Maruz Bırakıldıkları Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

Bu bölümde Afganistan’da çalışma hayatında kadın olduklarından dolayı maruz bırakılan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve bundan kaynaklanan olumsuz sonuçlar incelenecektir.

K1: “Afganistan’da çalıştığınız yerde bir kadınsanız yandınız demektir. Ben yarım gün öğretmenlik diğer kalan zamanda da terzilik yapıyordum. Genelde size kötü tekliflerde bulunurlar. Çünkü bilirler ki hem işinizi kaybetme korkusu hem

de aile, çevre baskısı nedeniyle o ne yaparsa yapsın siz kimseye hiçbir şey diyemeyeceksiniz. Çalıştığım terzinin sahibi bana para karşılığında uygunsuz tekliflerde bulundu bir kadın olarak hiç sesimi çıkaramıyordum çünkü çevrem bana değil ona inanırlardı ve en sonunda da tecavüz etti. Tecavüz olayından sonra dayanamayıp intihar ettim.”

K1 patronu tarafından tecavüze uğradıktan sonra kimseye bir şey diyememiştir çünkü kimsenin ona inanmayacağını düşünmüştür. Fail, kendi gücünü ve statüsünü kullanarak K1 üzerinde bir hakimiyet kurmuştur (Rıza inşasından alıntı yapılacak ve öyle yorumlanacak).

K5: “Taliban’ın son kez gelmesinden önce biraz olsun kadınlar ile ilgili haklar görünür olmuştu. Yani çalışabilme iznimiz vardı. Ama o zamanlar Taliban genelde kadınların çalıştıkları yerlere canlı bomba gibi saldırılar düzenlerlerdi. İşe korkuyla gidip gelirdik. Ben hastanede çalışıyordum ve tamamen kapalı, örtülmüş bir şekilde çalışıyorduk. Mesela ameliyathaneye gideceğimiz zaman tamamen kapanırdık. Çünkü ameliyathanede erkekler olacaktı ve biz kadınları açık görmemelilerdi.”

K5 kadınların çalıştıkları yerlere Taliban’ın saldırı düzenlemesi ile ilgili söylemleri vardır. Bu olay çalışan kadınların üzerlerinde baskı ve huzursuzluk oluşturmıştır. Taliban’ın Afganistan hükümetini ele geçirmeden önce kadınlara gözdağı vermek amacı ile onların rahatça çalışamamaları için birçok saldırı düzenlemiştir. Bu olay da yine ataerkil toplumda kadının çalışmasını engellemek amacı ile yapılan bir korkutma ve yıldırma eylemidir.

K9: “Ben Afganistan’da gazetecilik yapıyordum. Ailem ve eşim de bana desteklerdi. Hem gazeteci hem de kadın olduğum için birçok kötü deneyimler yaşadım. Benim kadın olarak gazetede çalıştığımı duyan gruplar sürekli önüme taş koyuyorlardı. Hatta tehdit mesajları alıyordum. Kadın olarak gazetecilik yapamazsın bu işe devam edersen seni öldürürüz gibi mesajlardı. Patronların ya da sizin üstünüz olan kişilerden de ayrıca uygunsuz teklifler ve tehditler de alıyordum. Az para kazanma bunun karşılığında ise tehdit, taciz, baskı... İran’da ise serbest olarak bir şeyler yapmak istedim ama yine Afgan bir kadınsanız ve bu tarz işler yapacaksanız bir sürü kötü olay geliyor başınıza. İran’da denedim ama baskıdan dolayı ve az para kazanıldığı için orada da rahatça mesleğimi icra edemedim.”

K9 diğer katılımcılardan farklı olarak eşinin ya da ailesinin çalışmasına karşı çıkmadıklarını beyan etmiştir. Ancak ailesinin dışındaki diğer kişilerden hem kadın olmasından kaynaklı hem de gazeteci olmasından dolayı sürekli baskı gördüğünü ve mesleğini icra edemediğini belirtmiştir. İran ve Afganistan’da kadın olarak gazetecilik mesleğinde; meslektaşları ve farklı gruplar tarafından tehdit, taciz ve baskıya maruz bırakıldığını bunların yanı sıra kazandığı paranın azlığından bahsetmiştir. Afganistan’da ve İran’da kadınların çalışma hayatında şiddete maruz bırakılmaları toplum içerisindeki toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanmaktadır.

10. Afganistanlı Kadınların Türkiye’de Çalışma Hayatında Maruz Kaldıkları Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

K1: “Türkiye’de hafta içleri tekstilde çalışıyorum hafta sonları ise bulaşıkçılık yapıyorum. Çalışma iznim olmadan çalışıyorum. Zaman zaman burada da iş yerinde çalışan insanlar özel hayatım ile ilgili talepleri oluyor ancak Afganistan’daki olaylar gibi olmadığı için artık takmıyorum. Buradaki patronlar da çalışma ile ilgili şeylerde inanılmaz baskı yapıyorlar ve çok konuşuyorlar. Kadınların üzerine daha çok geliyorlar özellikle de mülteci kadınların. İş arkadaşlarım eşimin beni niye terk ettiğini soruyorlar sanki bir kadın eşini terk edemezmiş gibi... hala evlisin niye terk edildin geldin gibi üzerlerine vazife olmayan sorular yöneltiyorlar.”

K8: “Şu anda İstanbul’da tekstil atölyesinde çalışma iznim olmadan çalışıyorum. Kadın olduğunuz için ve eşinizin de olmadığını bildikleri için hem patron hem çalışanlardan uygun olmayan teklifler alıyorum. Ama kimseye birşey ispatlayamayacağım için ve çalışmaya mecbur olduğum için susuyorum.”

K1 Türkiye’de tekstilde çalıştığını ve aynı zamanda bulaşıkçılık yaptığını beyan etmiştir. K1 ve K8’in çalıştıkları yerlerde çalışma izni olmadan çalışması bazı hak kayıplarına ya da güçlü bireylerin (patron, müdür) çalışanların üzerinde daha fazla hakimiyet kurmasına sebep olmaktadır. Kadın ve mülteci olmasından kaynaklı da ekstra bir güç gösterisinin yapıldığını gözlemlemek imkânsız değildir.

K5: “Şu anda çalışma iznim olmadan bir otelde çalışıyorum. Hakkımı alamıyorum. Ben hemşireyim ve mesleğimi icra edemiyorum. Türkiye’de çalışacağım yer ararken. Her zaman daha çok kadınların çalıştığı yerleri seçiyorum. Yani patronumun bile kadın olmasına dikkat ediyorum. Türkiye’ye

ilk geldiğimde Afgan bir erkeğin dükkanında çalışıyordum bana paramı vermedi ve ben de bir şey diyemedim.”

K5 in K1 ile ortak yanlarından birisi olan çalışma izni olmadan çalışmaları onların hak kayıpları yaşamalarına neden olmaktadır. Mülteci olarak yaşayan bir kadının kendi mesleğini icra edememesi ve kendi mesleği ile ilgisi olmayan yerlerde çalışıyor olması sürecin yıpratıcılığını arttırmaktadır. Çalışmak için her zaman kadınların olduğu yerleri seçmesinin nedeni ise daha önce yaşadığı bir deneyimden kaynaklıdır. Afgan bir erkeğin Afgan kadın çalışanının üzerinde kurduğu güç onun maaşını vermemesine ve K5’in hakkını savunamamasına sebebiyet vermiştir. Bu güç ilişkisinin gerçekten paraya ihtiyacı olan ve çaresiz olan kişiler üzerinde kurulması dezavantajlı olan o bireyi daha da dezavantajlı hale getirmektedir.

D. Afganistanlı Kadınların Afganistan, İran ve Türkiye’deki Koruma Mekanizmalarına Erişim Durumu

Afganistan, İran ve Türkiye’de yaşayan kadın katılımcıların bu ülkelerde maruz bırakıldıkları şiddetten kaynaklı başvuru yapabilecekleri koruma mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları konusu ve bu koruma mekanizmalarına erişimleri ile ilgili sorular sorulmuştur.

1. Afganistan ve İran’daki Koruma Mekanizmalarına Erişim

Afganistan, İran gibi Ortadoğu ülkelerinde koruma mekanizmalarının kadının aleyhine karar vermeleri, çevre ve aile baskısından kaynaklı kadınların koruma mekanizmalarına başvuru yapamamaları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin artmasına ve kadınların şiddet döngüsü ile süregelen bir mücadele içerisine girmelerine neden olmaktadır.

K4: “Afganistan’da anne baba ve kardeşler tarafından yapılan şeyler normaldir. Bu nedenle bir kuruma ya da bir yere başvuru yaparsanız sizinle dalga geçerler ve tepki gösterirler. Afganistan’da evimize silahla saldırdılar biz gidip bir yere şikâyet etmedik. Zaten şikâyet edilecek yerleri çok bilmiyorduk.”

K5: “Afganistan’da öyle kadınların başvuru yapabileceği yerler yok. Var evet ama başvuru yapmak zor çevre baskısı, devlet baskısı... Kimse oraya başvuru yapmadan aile içerisinde halletmeye çalışır her şeyini. Bence de öyle olmalı.”

K4 ve K5 Afganistan’da koruma mekanizmalarına başvuru yapmadıklarını başvuru yaptıkları anda çevre, aile baskısının ve maruz bırakıldıkları şiddetin daha çok artacağı yönünde kaygılarını ve düşüncelerini dile getirmişlerdir. Aileler tarafından maruz bırakıldıkları şiddetin şikâyet edilmeyeceklerini düşünmektedirler. Katılımcılara göre Afganistan’da kadının hakkını savunacağı yerlerin var olması kadınların oraya başvuru yapacakları anlamına gelmemektedir. Bildirdikleri anda başka bir şiddet döngüsünün içine girebilmektedirler.

K6: “Ben Afganistan’da hiç yaşamadığım için oranın koruma mekanizmaları hakkında da çok bir bilgim yok ama yaşayan kadın akrabalarımız maruz bırakıldıkları şiddetten dolayı hiçbir yere başvurmuyorlardı. İran’da ise koruma mekanizmaları var ama devlet kadının yanında olmuyor maalesef bu nedenle başvuru yapmaya çekinen birçok kadın var ben de onlardan birisiydim.”

K8: “İran’da eşle ilgili ya da başka bir şey yaşanması durumunda hiçbir Afgan bir yere başvuru yapmaz. Çünkü böyle şeyler normaldir. İran devleti kadının yanında özellikle de Afgan kadının yanında olmaz. Aile içindeki olaylar ailede kalır.”

K6 ve K8 ise Afganistan’daki koruma mekanizmalarının işlevselliğini bilmediğini ancak İran’da koruma mekanizmalarının var olduğunu ve bu mekanizmaların genelde kadının aleyhine sonuçlandırıldığı konusunda fikirlerini beyan etmiştir. Kadın hakları yönünde İran’ın iç hukuk düzenlemeleri ve koruma mekanizmaları olsa da kadınlar aleyhine verilen kararların çokluğu ülkede diğer şiddete maruz bırakılan kadınların başvuru yapmasını engellemektedir. Bu da şiddet maruz bırakılmalarını ve hiçbir şekilde seslerini duyuramadıkları anlamına gelmektedir.

Bu bölümde yer alan K1 ve K9 haricindeki tüm katılımcılar şiddete maruz bırakılmadıklarını belirtmişlerdir. Şiddet ile yaşamayı öğrenmeleri ve kendilerine yapılan baskının bile bir şiddet türü olabileceğini düşünmeyen katılımcılar aile içerisinde yapılan baskı vb. olayları normalleştirmektedirler. Bazı normların kabul edilmesi ile “aileden gelen her türlü baskı, şiddeti kabullenmiş” katılımcılar karşımıza çıkmaktadır.

K1: “Afganistan’da bir sivil toplum kuruluşuna başvuru yaptım orada çalışan kadın psikolog ile görüşme yaptım. Psikolog, bana eşimle yaşadığım sorunlardan

dolayı güldü. O senin “eşin, erkeğin” gibi sözler söyledi. Hatta bana yakınlaşmasına izin vermediğimi söylediğimde benimle dalga geçmeye başladı hatta ben yakınlaşmak istemediğimde tecavüz etmeye çalıştığını da söyledim ama beni anlamak istemedi ve ondan sonra gördüğüm baskı ve şiddetten dolayı bir yerlere başvuru yapmaktan da vazgeçtim. Afganistan’da böyle şeyler çok normal bir erkek sana dokunmak istediğinde ve sen reddettiğinde insanlar sana güler ve seni böyle şeyleri anlattığın için ayıplarlar. Çünkü oradaki erkekler canları ne isterse yapma hakkına sahiptirler. Afganistan’da bir kadın sesini çıkarır ise o ses çıkardığı olay tekrar kadına kötü olaylar ile geri dönüyor. O kadar çok kadın şiddete uğruyor ki kimse sesini çıkaramıyor benim gibi sesini çıkarmaya çalışanlarla da dalga geçiyorlar ya da devlet tarafından başka cezalara mahrum bırakılıyorlar.”

K1 maruz bırakıldığı şiddetten sonra Afganistan’da bir sivil toplum kuruluşuna başvuru yapmış ancak kendisine yapılan şiddetin önüne geçememiştir. Kültürün bir parçası olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve şiddet döngüsü devam etmiştir. Koruma ve destek mekanizmalarındaki yetkili bireylerin bile toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bir parçası olması ve eşinin yaptığını meşrulaştırması K1’in bir daha koruma mekanizmalarına başvurmamasını sağlamıştır.

K9: “Afganistan’da yaşadığım olaylardan dolayı çok şikayetçi olmak istedim hatta oldum da ama mahkeme ben kadın olduğum için beni haksız buldu ve gözaltına aldılar beni birkaç gün. Ondan sonra da artık bir yere başvurmama kararı aldım.”

K9 koruma mekanizmalarını eriştiğini hatta başvuru yaptığını ancak hem kadın olduğundan hem de mesleğinden dolayı haksız bulunduğunu ve gözaltına alındığını belirtmiştir. Afganistan’da kadının hukuk karşısında bir hakkının olmaması ve hukukun kararlarının kadınların aleyhine sonuçlanması onların koruma mekanizmalarına erişmelerini zorlaştırmaktadır.

2. Türkiye’deki Koruma Mekanizmalarına Erişim

Afganistan uyruklu kadın katılımcılar Türkiye’ye göç ettikten sonra Türkiye’nin kanunlarından haberdar olmamaları ve yaşadıkları ilden kimlik edinmemelerinden kaynaklı koruma mekanizmalarına başvuru yapamamaktadırlar. Bu bölümde, kadınların Türkiye’deki koruma mekanizmaları hakkında ne kadar bilgi sahibi olup olmadıkları konusu incelenmiştir.

K3: “Herhangi bir şiddet olayında Türkiye’de şiddet ile ilgili başvuru yapılacak yerleri bilmiyorum. Ev içinde olan şey evde kalır bir yere şikâyetle bulunmam. Afganistan’da ve Türkiye’de de başvuru yapabileceğim kurumlardan haberdar değilim.”

K4: “Türkiye’de şiddet için başvuru yapacağım hiçbir kurumu bilmiyorum zaten şiddete uğrasam bile asla gidip şikayetçi olmam şu anda hamileyim ve bir düzenim var artık çocukta olacağı için çalışmam da bu nedenle evde bir şiddet olayı olsa bile gidip şikayetçi olup evlilik düzenimi bozmak istemem. Eğer herhangi bir şiddet olayında eşimi bir yere şikâyet edersem eşim ile ortak hayatımız harap olur ve bir daha düzelmesi mümkün olmaz.”

K5: “Herhangi bir şiddete uğramadım. Tam uğrayacakken Türkiye’ye geldim. Eğer öyle bir şey olursa başvuru yapabileceğim yerleri ve kanunları da bilmiyorum. Bir tek göç idaresini biliyorum.” O da son zamanlarda herkesin kimliğini iptal ediyormuş diye duydum bu nedenle gitmeye cesaret edemeyebilirim.”

K3, K4, K5 Türkiye’de şiddet ile ilgili başvuru yapacakları koruma mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konu ile bilgi sahibi olmayan katılımcıların şiddet ile ilgili Afganistan’da başvuru yapabilecekleri mekanizmaların azlığı ve bir kadının bu koruma mekanizmalarına gidip başvuru yapacağı mümkün olmadığı için Türkiye’de de aynı şekilde bunu devam ettirmişlerdir. Kadınların bastırılması ve Afganistan’da kadın haklarının görmezden gelinmesi onların Türkiye’de de herhangi bir durumda koruma mekanizmalarının bilinmemesine ve başvuramalarına sebep olmaktadır.

K5 Eş ilişkisine İlişkin Bulgular kısmında onunla evlenmek isteyen akrabasının ısrarlı takibi ve tehditlerinden bahsetmiştir. Bu bölümde ise şiddete uğramadığını belirtmiştir. Bu durumda ısrarlı takibin, tehdidin de bir şiddet türü olduğunun farkında olmayan K5 maruz bırakıldığı şiddetin farkında değildir.

K1: “Türkiye’ye geldim fiziksel şiddete uğramadım ama zaman zaman psikolojik şiddete hala maruz kalıyorum. Türkiye, Afganistan ve İran’ın biraz gelişmiş hali burada bir hastaneye ya da Kızılay’a gittiğimde bana çok kötü davranıyorlar. Herhangi şiddet durumunda sadece il göç idaresine başvuru yapabileceğimi, birkaç tane sivil toplum kuruluşuna başvuru yapabileceğim mekanizmaları biliyorum. Birde acil durumlarda 112’yi ararım. Bunun dışında Türkiye’deki

resmî kurumları çok fazla bilmiyorum. Başvuru yapmayı düşünmüyorum çünkü işimi, evimi kaybetmek istemiyorum.”

K2: “Türkiye’de bir şiddet olayı yaşandığında 112’yi aramam gerektiğini biliyorum. Sivil toplum kuruluşlarından ASAM 1 biliyorum ve il göç idaresini biliyorum. Şiddet ile ilgili başvuru yapabileceğim yerler bunlardır.”

K6: “Türkiye’de herhangi bir şiddete uğramadım ama herhangi şiddet durumunda il göç idaresini ve 112’yi arayabilirim. Bu iki yeri biliyorum. Ancak devlet kurumlarına rahatça girip çıkamıyoruz başka il kayıtlı olduğumuz için sınır dışı edilme ihtimalimiz var.”

K1, K2 ve K6 Türkiye’de koruma mekanizmalarından sadece il göç idaresi ve sivil toplum kuruluşlarından birkaçını bilirken bunlara ek olarak 112 acil yardım hattını da bildiklerini belirtmişlerdir. K1 ayrıca Türkiye’deki kurumlarda çalışanların kendisine kötü davrandığını da eklemiştir.

K10: “Koruma mekanizmalarına dair hiçbir bilgim yok. Bir tek il göç idaresini biliyorum. Bir şey olursa oraya başvuru yaparım. Başvuru yaparım diyorum ama korkarım başvuru yapmaya Türkçe de bilmiyorum birde sınır dışı edilmekten korkuyorum.”

K10 herhangi şiddet durumunda il göç idaresine gidebileceğini belirtmiştir. Uzun vadede onlara yardım edecek koruma mekanizmalarından habersiz olan katılımcılar sadece acil durumlarda ulaşabilecekleri birkaç yeri bilmektedirler. Hukuki olarak düzenlemelere hakim olmamak ile birlikte haklarının da farkında değildirler.

K5, K6, K10 herhangi bir şiddete uğrama durumunda bir kuruma başvuru yapacakları konusunda, kimliklerinin İstanbul kayıtlı olmamasından dolayı sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalmaktan çekindiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar, şiddete maruz bırakılsalar dahi kimliklerinden dolayı hiçbir kuruma başvuru yapamayacaklarını düşünmektedirler. Bununla beraber şiddete maruz bırakılan kadınların ya da herhangi bir bireyin kimlikleri başka bir şehre kayıtlı diye başvuru yapamamaları onların şiddet döngüsünden çıkamayacaklarının da bir göstergesidir. Şiddetin verdiği korku ve çekimserlik ile başvuru yapmaya cesaret gösteremeyen kadınlar buna ek olarak kimliklerinden dolayı da başvuru yapmaktan çekinmektedirler.

E. Üçüncü Ülkeye Yerleşmeye İlişkin Bulgular

K1: “Henüz bir görüşme yapılmadı. 3. ülkeye yerleşmek istiyorum çünkü burada şartlar hiç iyi değil İstanbul çok zor bir şehir. Küçük şehire gitseniz de orada hiçbir imkân yok. Çocuklarım ve ben tek bir kadın olarak kendimi dışarıda, işyerinde güvende hissetmiyorum, korkuyorum. Burada da bir şey olsa kadın sesini çıkaramıyor.”

K3: “3. ülke? Biz bizi sınır dışı etmesinler diye dua ediyoruz. Bir kadın ve aile olarak sınır dışı edilmek istemiyorum çünkü orası çok güvensiz burada da çok fazla olaylar başladı burada da kadın güvende değil.”

K10: 3. ülkeye hangi Afgan gitmek istemez ki biz de gitmek istiyoruz. Ama imkânsız gibi göndermek yerine sınır dışı ediyorlar. Kadın ve Afgan olarak burada da korktuğum yerler ve olaylar oluyor tabi ki. Son zamanlarda burada da kadınlar ile ilgili olaylar duyuyorum.

K1, K10 3. ülkeye gitmek istediklerini Türkiye’de kendilerini bir kadın olarak güvende hissetmedikleri yönünde beyan vermişlerdir. Buna ek olarak 3. ülkeye gitme konusunda umutsuzluklarını da dile getirmişlerdir. Türkiye’de de son dönemlerde üçüncü ülke gönderme görüşmeleri ve işlemlerinin yavaş ilerlemesi nedeni ile katılımcıların 3. ülke yerleştirmeleri konusunda umutsuzlukları bulunmaktadır. Kadına ya da diğer canlılara yapılan şiddetin son dönemlerde Türkiye’de daha fazla görünür olması, şiddet ve baskıdan kaçan çoğu kadın katılımcının endişe duymasına ve Türkiye’de de güvensiz bir ortamda yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Hem Afganistan uyruklu olmaları hem de kadın olmaları ya da diğer sosyal, ekonomik sorunlar göç eden bireylerin 3. ülkeye yerleştirme taleplerini de arttırmaktadır.

K4: “Valla buranın hali de çok iç açıcı değil kendimi bir kadın olarak güvende hissetmiyorum ekonomik durumumuz çok kötü. O yüzden Türkiye’den 3. ülkeye gitmek istiyoruz.”

K6: “Türkiye’de yaşamak çok zorlaştı sınır dışı edilmeler, kadın cinayetleri, ekonomik olarak zorlanmalar. Kendimi de hiç güvende hissetmiyorum. Bu nedenle 3. ülkeye gitmek istiyoruz.”

K8: “Eşim yeni sınır dışı edildi. Valla hayalimiz 3. ülkeye gitmekti ama korkuyorum beni de sınır dışı edecekler diye. Türkiye’nin şartları, ekonomisi Afganistan’dan beter oldu. Bir kadın olarak hem ekonomik hem de güvenlik ile ilgili endişelerim var.”

K4, K6, K8'in de diğer katılımcılar gibi 3. ülkeye gitme istekleri vardır. Diğer katılımcılardan farklı olarak ekonomik olarak zorlandıklarını ve Türkiye'nin şartlarının iyi olmadığını ve geçinemediklerini de beyanlarına eklemişlerdir. Ayrıca K5, K6 sınır dışı edilmekten dolayı endişelerini dile getirmişlerdir.

K9: "Evet amacımız 3. ülkeye gitmek zaten. Türkiye aynı Afganistan ve İran gibi; mültecinin, çocuğun, kadının, erkeğin hiçbir hakkı yok. Avrupa, Amerika gibi yerler insanın kıymetini bilen yerler."

Diğer tüm katılımcılar gibi 3. ülkeye gitmek isteyen K9 diğer katılımcılardan farklı olarak Türkiye'de hukuki açıdan hiçbir bireyin hukuki açıdan hakkının bulunmadığını belirtmiştir. 3. ülke (Avrupa ülkeleri, Amerika, Kanada) gibi ülkelerin bireylerin haklarını daha çok gözettiği ile ilgili beyan vermiştir. 3. ülke olarak bilinen tüm ülkelerin gelişmiş ülkeler arasında olduğu; Türkiye ve İran gibi ülkelerin gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığı göz önünde bulundurulur ise katılımcıların tamamı 3. ülkeye gidip refah içerisinde bir hayat sürdürmek istemektedirler. Katılımcıların tamamı Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak kullanmaktadırlar.

Katılımcıların çoğunun ortak olarak beyan ettikleri bir başka hususta sınır dışı edilmekten endişe duymalarıdır. K3, K10, K6, K8 Türkiye'den kendi ülkelerine sınır dışı edilmekten endişe duyduklarını belirtmişlerdir. 3. ülkeye gitmek isteyen katılımcılar tekrar sınır dışı edilerek kendilerini güvensiz hissettikleri o yere dönmek istememektedirler.

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın Afganistan ve İran’da Ailede Maruz Bırakılan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri başlığı altında kadın katılımcıların *göç öncesi Afganistan/ İran’da aile öyküleri ve eğitim hayatına katılım ve göç öyküleri ve Türkiye’ye göç* başlıkları alt başlık olarak birlikte incelenmiştir.

Afganistanlı Kadınların Türkiye’ye Göç Etme Nedenlerine ilişkin bulguları başlığı altında ilk olarak aile hikayeleri yer almaktadır. Bu bölümde bahsi geçen kadın katılımcıların çoğu çocuk yaşta aileleri ve çevreleri tarafından birçok şiddet türüne ve baskıya maruz bırakıldıkları görülmüştür. Şiddetin failleri olarak aile içerisindeki erkek kardeş ve baba figürleri önemli rol oynamaktadır. Bazı kadın katılımcılar fiziksel şiddete maruz bırakılmış bazı kadın katılımcılar ise psikolojik şiddete maruz bırakılarak erken yaşta evdeki erkek (baba, kardeş) figürleri tarafından erkenden evlendirilmeye zorlanmışlardır. Hatta bazı katılımcılar bu baskılardan kaynaklı intihar girişiminde bulunmuşlardır. Ataerkil toplumda çocuk yetiştirmenin baskıyı da beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. İnsan Hakları Komisyonu’nun (AIHRC) nin 2017 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Afganistan’ın Herat şehrinde 1400 kadının intihara teşebbüs ettiğini ve 35 kadının da intihardan dolayı hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Aile içerisindeki erkekler; kız çocuklarını, kız kardeşlerini din, baskı, kültür adı altında diğer erkeklerden korumak amacı ile kısıtlama getirmektedirler aynı zamanda da çocuk yaşta evlendirmek istemektedirler. Bu oluşum, ailelerin de kendi içlerinde toplum baskısını hissettiklerini göstermekte ve tezatlık oluşturmaktadır. Bu bölümde sadece bir katılımcı çocukluk döneminde ailesi tarafından baskı veya şiddete maruz bırakılmadığını belirtmiştir. Bu kadın katılımcı annesinin ve babasının üniversite mezunu olduğunu da ayrıca belirtmiştir. Aile içerisindeki eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte kendi çocuklarının da refah içerisinde bir çocukluk geçirmesini desteklemişlerdir. Ancak aile tarafından çocukluk hayatında baskı ve şiddete maruz bırakılmayan kadın katılımcı çevre tarafından kendisinin evlendirilmesi konusunda ailesine baskı yapıldığını da ayrıca belirtmiştir. Kılıç 2022 de bireylerin şiddet içeren

aile ilişkileri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine maruz bırakılmalarından dolayı ruhsal açıdan olumsuz etkilendiklerine değinmiştir.

Bu araştırmadaki Afgan kadınların göç nedenleri bulguları incelendiğinde Afganistan'dan göç eden kadın katılımcılar, çevre, aile içi, çalışma hayatı ve göç ettikleri ülke (İran) politikası, Afganistan'daki Taliban güçleri tarafından maruz bırakıldıkları baskı ve şiddetten dolayı kaçtıklarını ifade etmişlerdir. Karabıyık 2022 de bu çalışmanın sonuçlarına benzer olarak, Afganistan'da Taliban rejiminin kadınları baskı, ayrımcılık ve eşitsizliğe maruz bıraktıkları yönündeki sonuçlara ulaşmıştır.

Bu çalışmaya katılan bir kadın katılımcı aile içi (eşi) tarafından seks işçiliğine zorlandığını hatta en sonunda eşinin kızını da kendisinden istediğini belirtmiştir. Başka kadın katılımcı çalışma hayatında (işveren) ve eşi tarafından cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını bu nedenle de çocuklarının da aynı duruma düşmemeleri için Türkiye'ye göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada resmi olarak evli kadın katılımcılar ile görüşmeler yapılmıştır ancak resmi olarak evli olmaları ve şu anda ayrı yaşamaları örneklem konusunda sorun yaratmayacağı için verdikleri cevaplar araştırmada kullanılmıştır. Buz 2007 yaptığı çalışmada kadınların maruz bırakıldıkları şiddet, kadınların göç kararını kendilerinin vermesinde önemli bir etkidir. Savaş, karışıklık vb. durumlarında kadınların cinsel şiddete maruz bırakılma durumları yaygınlaşma olduğunu belirtmiştir. Bir diğer toplumsal cinsiyet temelli şiddetten dolayı göç etme olayı ise; bazı kadın katılımcıların beyanları ise yine baba ve erkek kardeşleri tarafından toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalmalarından dolayı göç ettikleri yönündedir. Otorite figürlerinin (baba, erkek kardeş vb.) kadınların üzerinde bu denli hakimiyet kurması ve onları göç etmeye yöneltecek şiddet olaylarının meydana gelmesi göç eden kadın ve çocuklarının ruhsal açıdan olumsuz etkilendiklerini ortaya çıkarmıştır.

Afganistan'dan bir diğer göç sebebi ise Taliban'ın kadınlara yönelik baskıcı uygulamalar nedeniyle kadınların ayrımcılık, baskı ve eşitsizliğe maruz kalmalarıdır. Toplumsal cinsiyet temelli göç dışında diğer nedenlerden dolayı da Türkiye'ye göç etmeler mevcuttur. Diğer kadın katılımcılar göç nedenlerini İran'da yasal statüleri olmadan kalmalarından dolayı hak ve hizmetlere erişememeleri ile ilgili beyanlarla belirtmişlerdir.

Bu başlığın devamında İran'a göç etmiş ve orada ayrımcılıklara maruz kaldıklarını belirten kadın katılımcılar genellikle, İran halkının Afganlara karşı olan tavırlarından dolayı rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Kadın katılımcıların göç etme nedenlerinin ortak teması şiddet, korku, baskı, hak sahibi olamama gibi nedenlerden oluşmaktadır. Afganistan'da 2001 yılından sonra Taliban rejimine son veren Amerika Taliban'ı tam olarak ülkede etkisiz hale getirememiştir. Bu nedenle Afganistan'da devam eden politika, iktidar savaşları kadınların, ailelerin insan hakkı ihlallerine maruz bırakılmasına neden olmuştur. Bu durum, Afgan kadınların ve ailelerin komşu ülkelere göç etmesini arttırmıştır (Cankara ve Çerez, 2020). İran'a göç eden Afgan bireyler İran'ın Afgan mültecilere uyguladıkları olumsuz politika nedeni ile ayrımcılığa maruz bırakılmaktadırlar. İran politikasına göre Afgan bireyler, ekonomik açıdan için ciddi bir yük oluşturmaktadır (Koç, 2018). İran halkının göç politikası Afgan bireylerin İran'da belge almalarını zorlaştırmış olup her açıdan hak ihlallerine maruz kalmalarına neden olmuştur. Sağlık, sosyal, ekonomik vb. haklara erişimleri zorlaşmış olup maruz bırakıldıkları baskı ve toplumsal ayrımcılığın sonuçları olarak İran'daki belirli şehir ve mekânlara Afgan göçmenlerin girişlerinin İran hükümeti tarafından yasaklanması, çocukların, gençlerin okullara kabul edilmemeleri vb. ayrımcılıklar şiddetini giderek arttırdığı için Afgan bireylerin Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur (İram, 2018). Bu araştırmayı yapan kişinin de İran ülkesinde belirli süre yaşaması İran'da Afgan bireylere yapılan ayrımcılıkları gözlemlemesine neden olmuştur. Afgan bireylerin ekonomik olarak zorluk çekmelerinden kaynaklı kendilerinin ve çocuklarının İran sokaklarında satıcılık ve dilencilik yapmaları da yine İran hükümetinin Afgan bireylere ekonomik açıdan destek sağlamaması ve çalışma hayatındaki hak ihlalleri ile ilgilidir. Sağlık sorunu olan Afgan bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları, Afgan mülteci kadınların, hem Afgan olmalarından hem de mülteci olmalarından kaynaklı sosyal hayat, devlet kurumları, çalıştıkları dükkan, mağaza vb. yerlerde hakaret, taciz gibi olumsuz olaylara maruz bırakılmaları, Afgan erkeklerin ağır işlerde çalıştırılması, Afgan çocukların ev sahibi topluluğun çocukları tarafından akran zorbalığına maruz bırakılması, okullara alınmaması yine araştırmacının yaptığı gözlemler arasındadır. Bu olaylar sonucunda Afgan bireyler hak temelli eşitsizliklere maruz bırakılırken tekrar bir göç sürecine dahil olarak Türkiye'ye göç etmektedirler. Yeni bir ülkeye göç etme Afgan bireyler için özellikle de kadın ve kız çocukları için; yeni ev sahibi topluluklara ve ülke sistemine entegre olmaları, ekonomik zorluklar yaşamaları, kız çocuklarının okula

devam edememeleri, kadınların cinsiyet temelli eşitsizliklere maruz kalması gibi sonuçlar doğurmaktadır.

Eğitim hayatına katılım bölümünde bazı kadın katılımcılar İran’da bazı kadın katılımcılar ise Afganistan’da eğitim hayatına çevre baskısı ya da aile baskısı nedeni ile devam edemediklerini belirtmişlerdir. Afgan kadınlar eğitim haricinde çocukluktan itibaren birçok rol ile başa çıkmak durumunda kalmaktadırlar. Kadınlar, ataerkil toplumun getirdiği sorumluluklar ile birlikte çocukluktan itibaren çeşitli rollerle mücadele etmektedirler (Afyonoğlu, 2021). Kız çocuklarının eğitim hayatına katılımları Afganistan’da bazı hükümet değişikliklerinde desteklenen bir durum gibi gözüксе de toplum yapısı buna müsaade etmemektedir. 1979-1996 yılları arasında eğitime katılım konusunda Afganistan anayasalarında birçok çalışma yapılsa da 1996 yılında Taliban hükümetinin gelmesi ile kız çocuklarının eğitim hayatına katılımları tekrar sonlanmıştır. Afganistan toplumunda kız çocuklarının eğitime katılması aynı zamanda onların her anlamda güçlenmesini de sağlayacaktır. Bu nedenle Afganistan’daki ataerkil yapı bu duruma karşı çıkmaktadır.

Afganistanlı kadınların maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin bulgulara birkaç konuya değinilmiştir. Araştırmanın bu bölümde İran ve Afganistan’da eğitime devam edebilen ya da etmeye gayret gösteren kadın katılımcıların çocukluk dönemlerinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve maruz bırakıldıkları ayrımcılık konusu hakkında bilgiler alınmıştır. Bu kısımda çoğunlukla İran ülkesinde eğitim hayatına devam edebilen Afgan kadın katılımcıların beyanları, İran’da okula gittikleri zaman okuldaki diğer İranlı çocukların onlarla Afgan oldukları için sürekli ayrımcılık içeren hareketler sergiledikleri yönündedir. İranlı çocuklar, okulda arkadaşlarının ırk, dil, dış görünüşlerinden dolayı onları ayrımcılığa ve akran zorbalığına maruz bırakmışlardır. Bu durum ise bu İranlı çocukların kendi ailelerinden, çevrelerinden Afganlara gösterilen tepkilerden öğrenmiş oldukları durumudur. İram, 2019 araştırmasına göre İran’da Afgan bireylerin toplum içerisinde baskı ve ayrımcılık, Afgan çocukların okullara kabul edilmemesi gibi durumlar söz konusu olmuştur. Kadınların verdikleri cevaplar doğrultusunda çocukluk dönemlerinde okulda maruz bırakıldıkları ayrımcılığın cinsiyete dayalı bir ayrımcılık olmadığı genel olarak Afgan olmalarından kaynaklı yapılan bir ayrımcılığa maruz bırakıldıkları tespit edilmiştir.

Human Rights Watch (2013) Türkiye ile sınır komşusu olan İran, Afgan göçü ile mücadelede önemli bir yükü omuzlaması ve bu yükün ağır gelmesi sebebi ile 2007 yılından itibaren Afganların yasal olarak kalmalarına izin vermemeye başladığını tespit etmiştir. Bu durum hem halkın hem de devletin Afgan bireylere karşı olumsuz davranışlar sergilemesine neden olmaktadır.

Araştırmanın Afganistan, İran ve Türkiye’de Evlilikte Maruz Bırakılan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri başlığı altında kadın katılımcıların *evlilik öyküleri, eş ilişkileri, ev içi sorumluluklar, çocuk bakımı, kadın katılımcıların çocuklarının cinsiyetine göre yaptıkları ayrımcılıkları ve kadın katılımcıların sosyal hayatları başlıkları* alt başlık olarak yer almaktadır. Bu başlıkların tamamı toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiş katılımcılara buna göre sorular yöneltilmiştir. Kadın katılımcıların çoğunun ailelerinin baskısı ile erken yaşta evlendirildikleri tespit edilmiştir. Sadece iki kadın katılımcının 18 yaşından sonra evlendiği gözlemlenmiştir. Kadın katılımcılardan birisi ailesinin onu erken yaşta evlendirme baskısından dolayı kaçtığını ve Türkiye’de evlendiği, diğer kadın katılımcının ise ailesinin anlayışlı insanlar olmasından kaynaklı kendi istediği birisi ile Afganistan’da evlendiği tespit edilmiştir. Afganistan 1923 anayasası günümüz tarihine bakılacak olursa eski bir anayasa gibi durmaktadır. Ancak 1923 anayasasında bile kız çocuklarının eğitimlerini destekleme, erken yaşta evlilikleri yasaklama gibi kız çocuklarının haklarını koruyucu maddeler bulunmaktadır. 1979-1996 yılları arasında da aynı şekilde düzenlenen anayasalarda da kız çocuklarının zorla, erken yaşta evlendirilmeyeceği konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu düzenlemelerin yapılması erken yaşta/zorla evlendirilmelerin önüne geçemeyip kız çocuklarının aile içerisinde resmi nikah olmadan evlendirilmelerine sebebiyet vermiştir (Grigsby, 2013). Bu nedenle erken evlilikler konusunda 2000 li yıllara kadar yapılan araştırmaların azlığı dikkat çektiğini belirtirken Hashimi (2013) de bu çalışmaya benzer şekilde erken yaşta evliliklerinin fazlalığına dikkat çekmiştir.

Evlendikten sonra da erken yaşta evlendirilen birçok kadın evlilik hayatlarında da kendi aile hayatlarında maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere maruz bırakılmaya devam etmişlerdir. Kadın katılımcıların çoğu eşleri ile gönül ilişkisi kurmadan zorla evlendikleri yönünde beyanlar verdikleri için eşlerini sevmediklerini belirtmişlerdir. İki kadın katılımcı haricinde görüşme yapılan tüm katılımcılar eşleri tarafından fiziksel, psikolojik şiddete maruz bırakıldıklarını beyan

etmişlerdir. Kendi istekleri ile evlenen çoğu kadın katılımcı ise eşleri ile aralarında bir sorun olmadığını beyan etmiştir. Buradaki husus kız çocuklarını zorla ve erken yaşta evlendirerek onların eş olma rolünün zorla inşa edilmeye çalışılması kız çocukları ve kadınların eş ilişkilerine de yansımaktadır.

Hashimi (2013) ün yaptığı araştırmada 2006 yılında Afganistan’da Kadınlar Bakanlığına kaydedilen verilerde 2133 şiddet olayının içerisinde 769 şiddet olayı zorla evlendirme konusuna değinmiştir. Çocukluklarını yaşayamayan, evlendikleri erkeklerle gönül ilişkisi kuramayan, evli Afgan kadınların şiddet olayları eşlerinin ataerkil toplumdan aldığı güçle birleştğinde eş ilişkilerinde çok ciddi olayların oluşmasına neden olmaktadır. Araştırmanın bulgularında, kadın katılımcılardan çoğu eşini sevmeme, eşinin hiçbir şekilde okumasına izin vermemesi, eşinin 2. eşi olması yalan söylemesi gibi durumlarla karşı karşıya kalınmıştır.

Araştırma bulgularında dikkat çeken bir diğer sonuç ise özellikle kadın katılımcıların eş ilişkilerinde cinselliğin bir sorun olduğunu ve cinsel şiddetin fazlalığı konusudur. Bazı kadınlar eşlerine karşı cinsel görevlerini yerine getiremediklerinden dolayı her türlü şiddete maruz bırakılırken, özellikle bir kadın katılımcının da kocasının kendisini seks işçiliğine zorladığı konusu bulgulara dikkat çekici bir nokta olmuştur. Erkekler kadınları şiddet ve baskıya maruz bırakırken aslında olayların sonucunda onlar için oldukça önem arz eden namus kavramı yer almaktadır. Erkek egemenliğinin hakim olduğu bir ülkede cinselliğin de tabu olması kaçınılmazdır. Bu nedenle AIHRC 2018 Kadına yönelik şiddet raporunda diğer şiddet türlerinin oranı fazlayken cinsel şiddet %5 oranında çıkmıştır. Afganistan eşler, partnerler arasındaki cinsel şiddetin çok fazla konuşulmadığı bir yer olarak bilinmektedir.

Ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımları ile ilgili bölümde ise görüşme yapılan kadın katılımcıların tamamının verdiği cevaplara göre ev içi işleri ve çocuk bakımlarını kendilerinin yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Buz 2006 araştırmasında da belirtildiği üzere kadınların göç öncesi ve sonrası ev içi ve çocuk bakımı sorumluluklarının arttığı yönündedir. Bu bölümde ev içinde aktif yer alan kadınların sorumluluklarının çocuk bakımı ile çok daha fazla arttığı gözlemlenmektedir. Literatürde yalnızlaştırılmış ebeveyn modeli olarak karşımıza çıkan bu kadın katılımcıların kendi çocuklarının cinsiyetine göre ayrımcılık yapması bölümünde ise tüm kadın katılımcıların oğlan ve kız çocukları arasında cinsiyet ayrımcılığı yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda kültürün büyük etkisi gözlemlense de göç

süreçlerinin de etkisi büyüktür. Kadın katılımcılar kız çocuklarının ev işlerinde kendilerine yardım ettiğini belirten cevaplar vermiştir. Kendilerinin de çocukluk dönemlerinde toplumsal cinsiyet normlarına göre büyütüldükleri ve birçok şiddet türüne maruz bırakıldıkları bölüm yukarıda açıklanmıştır. Kadın katılımcıların ataerkil sistemin bir parçası olarak dünyaya geldiği düşünülürse bu durumda nesiller arası devam etmesi Afgan bireyler arasında normalleştirilmiş bir durum olarak bilinmektedir. Demren, 2003 araştırmasında bu konu ile ilgili şu şekilde açıklama yapmıştır. Ataerkil sisteminin içerisinde kaybolan kadınlar kendilerini toplum içerisinde kabul ettirebilmek adına kadın ya da kız çocuklarına farklı yaptırımlarda bulunabilirler. Kandiyoti, ataerkil pazarlık terimi ile kadın erkek arasında olan, her iki cinsiyetin de kabul ettiği ancak bu durumun zaman içinde değişmesiyle birlikte yeniden adlandırılan bir ilişki türünü anlatmak istemektedir. Bu pazarlıkların çeşitliliği her toplumda farklı olmakla beraber kadınların ataerkil sisteme direnmelerini olumlu ya da olumsuz her yönden etkilemektedir. Ancak bu konu dışında çocukların cinsiyetine göre yapılan ayrımcılıklar bölümünde kadın katılımcıların kız çocuklarının Türkiye’de kayıtsız olmalarından ya da maddi yetersizlikten kaynaklı okula gidememeleri, ebeveynleri tarafından erken yaşta evlendirilme istekleri yine Türkiye’de kimseyi tanımadıkları için kız çocukları adına endişe duymaları ve bu yüzden sosyal hayatlarını engellemeleri, gibi nedenlerden dolayı kız çocuklarının ev içerisindeki sorumlulukları alması yönünde cevaplar mevcuttur. Kadın katılımcılar kendi çocukluk dönemlerinde deneyimledikleri olumsuz olayları (okula devam edememe, ev içi sorumluluk alma, erken yaşta evlilik, sosyal hayata katılamama vb.) Şu anda kendi kız çocukları için uyguladıklarını ancak bu durumu maddi yetersizlik, uluslararası koruma kimliklerinin (yasal statü) İstanbul ilinden olmamasından kaynaklı yaşanan zorluklar, Türkiye’nin yabancı bir yer olmasından kaynaklı kız çocuklarının dışarıya çıkmalarına izin vermemeleri gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Buz (2021) in Trabzon’da yaptığı araştırmasında ekonomik imkansızlıklar, kız çocuklarının evlendirilmesi ve erkek çocukların aile ekonomisine katkıda bulunmak için çalışmak durumunda kalmaları da onların eğitime devam edememelerindeki etken olarak tahmin edilmektedir.

Atlıhan'ın 2019 yılındaki yaptığı çalışmasında mülteci çocukların sosyal hayata uyum sağlama ile ilgili zorluklar yaşadıkları saptanmıştır. Bunun en önemli nedeni ise Türkçe bilmemek olarak tespit edilmiştir.

Yıldırım'ın 2021 yılındaki çalışmasında kız çocukların sosyalleşmemelerinin önlerinde engeli aileleri olarak görmektedir.

Bu araştırmada ise yukarıda açıklanan nedenlere göre Afgan kadın katılımcıların Türkiye'de de ataerkil sistemin bir parçası olarak gelenek ve göreneklerini devam ettirdikleri kız çocukları ve oğlan çocukları arasında cinsiyete dayalı ayrım yaptıkları kanısına varılmıştır. Bu çalışmaya yakın bulgular elde eden Yıldırım (2021) ve Buz (2021) olarak tespit edilmiştir.

Kadın katılımcıların İran, Afganistan ve Türkiye'deki sosyal hayata katılımları ile ilgili bulguların sonuçları, Afganistan'da sosyal hayatlarının yok olmasının nedenini toplum baskısı, aile baskısı olarak; İran'da yaşayan kadın katılımcıların sosyal hayata katılımları yine kendi aile baskılarından, çevre baskısı (Afgan oldukları için ayrımcılığa uğrama vb. nedenler) olarak; Türkiye'deki sosyal hayatlarının olmamasını ise maddi yetersizlikler, ev içi sorumluluklar ve tanıdıklarının olmaması yönünde cevaplar vermişlerdir. Yapılan bu araştırmaya benzer şekilde Nezami (2019) da yaptığı araştırmasında da Afgan kadınların sosyal hayata katılımlarında birçok problemle karşılaştıklarını tespit etmiştir ancak bu araştırmada daha çok kadınların kamusal alanda görünürlükleri üzerine yoğunlaşmıştır.

Araştırmanın Afganistan, İran ve Türkiye'de Çalışma Hayatına Atılma ve Çalışma Hayatında Maruz Bırakılan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri başlığı altında kadın katılımcıların *çalışma hayatına katılmalarında eşlerinin rolü, Afganistan'da veya Türkiye'de çalışma hayatında maruz bırakılan cinsiyet temelli eşitsizlikler* konuları alt başlık olarak yer almaktadır.

Çalışma hayatına atılma konusunda kadınların görünürlüğü konusunda Afganistan'da birçok yenilik yapılsa da kadınların toplum baskısından dolayı çalışmadıkları ya da çalışmak istediklerinde eşlerinin karar mekanizması olarak bu duruma karşı çıktıkları çünkü evi geçindiren bireylerin “evin reisi erkek” olmasını sağlayan toplumsal normların olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışma hayatına atılan kadınların Afganistan ve İran’da cinsiyet temelli maruz bırakıldıkları eşitsizlikler bölümünde dikkat çeken olaylardan birisi kadınlar şiddetin her çeşidine maruz bırakılırken özellikle cinsel şiddete maruz bırakılan kadınlar dikkat çekmektedir. Çalışan kadınların maruz bırakıldıkları şiddet olaylarından sonra şikâyet mekanizmalarını kullanamamaları da yine toplum tarafından kadının yerinin en alt seviyelerde yer almasından kaynaklıdır. Çalışmanın literatür kısmında kadın hakları ile ilgili birçok yeniliğin olduğu ile ilgili bilgi verilse de bu çalışmaya benzer olarak Saayı (2016) da yaptığı çalışmada kadın hakları ile ilgili büyük adımların atıldığı ancak uygulama konusundaki sorunlara değinerek kadınların her alanda haksızlık ve adaletsizliklere maruz bırakıldığını tespit etmiştir. Değişen rejim sıklığı, toplum yapısı, din vb. nedenler kanunların uygulanmasını engelleyerek tüm sorunların aile içerisinde ya da toplum içerisinde çözülmesine neden olarak şiddeti de resmi mecralarda gizli kılmaktadır.

Türkiye’de çalışma hayatında maruz bırakılan cinsiyet temelli eşitsizlikler bölümünde de bulguların sonuçları mülteci Afgan kadınların bu seferde hem mülteci hem de kadın olmalarından kaynaklı sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını göstermiştir. Kadınlar Türkiye’de çalışma izinleri olmadan çalışmaları maruz bırakıldıkları eşitsizliklerin birincil nedeni olarak görülmektedir. Çalışma izni olmayan kadınlar işçi haklarından yararlanamamakta ve işverenler tarafından maaş ödemeleri, sağlık sigortası vb. konularda da sorunlar yaşamaktadırlar. Bunların dışında kadın katılımcılar işverenler ya da çalışma arkadaşları tarafından kadın mülteci olmalarından kaynaklı cinsel tacize maruz bırakıldıklarını da dile getirmişlerdir. (Anthias, 1992 akt. Barın, 2015) çalışmasında maaşların düşük olması, uzun saatler mesai yapılması, sağlık sigortasına sahip olamama, cinsel ve fiziksel istismara maruz bırakılma gibi olaylar mülteci kadınların hayatlarını olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Bu konu ile ilgili yapılan bir diğer çalışma, Yıldızıtugay (2021)’de ise bu çalışmaya benzer şekilde mülteci kadınların göç ettikleri ülkede sosyal veya iş yaşamlarında dışlanmaya maruz bırakılırken aynı zamanda ekonomik ve cinsel şiddete maruz bırakıldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın *Afganistan, İran ve Türkiye’deki Koruma Mekanizmalarına Erişime İlişkin Bulgular* başlığı altında kadın katılımcıların *Afganistan ve İran’daki Koruma Mekanizmalarına Erişim* ve *Türkiye’deki Koruma Mekanizmalarına Erişim* konuları alt başlık olarak yer almaktadır.

Kadın katılımcıların göç öncesi ve sonrası cinsiyet, hak temelli eşitsizliklere maruz bırakıldıkları yukarıdaki kısımlarda tartışılmış olup bu eşitsizliklere maruz bırakılan kadın katılımcıların kendi ülkelerinde, İran'da ve Türkiye'de haklarını koruyabilmeleri adına koruma mekanizmalarına erişimleri ve bu mekanizmaları ne kadar etkin kullandıkları konusu oldukça önem arz etmektedir. Afganistan'daki koruma mekanizmalarını ne kadar etkin kullandıkları ile ilgili sorular sorulmuş alınan cevaplarda kadın katılımcıların Afganistan ülkesinde koruma mekanizmalarına hiçbir şekilde başvuru yapamadıklarını yapmak isteseler dahi koruma mekanizmalarının kadın hakları konusunda olumlu kararlar vermedikleri ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Afganistan ülkesinde kadın hakları konusunda 2001 yılından sonra büyük adımlar atılsa da ülkedeki iç karışıklıklar kanunların uygulanabilirliğini yok etmiştir. Kanunların uygulanabilir olması, kadınların hak temelli hizmetlere erişimleri; sadece yasalar ya da sözleşmelerde belirtilmesi ile değil toplumun içerisinde bunu uygulayacak devlet ve bireylerin ülkedeki sürekli değişen sistemin bir parçası olmadan adilane bir şekilde karar verme ve koruma mekanizmalarının içerisinde yer almasıdır. Bashır 2019 un yaptığı çalışmada Afganistan'daki yerel güç ve devlet arasındaki savaşların sürekli olarak devam etmesi, Afganistan'da yaşayan bireylerin hak, hukuk bilinçlerini geliştirmeden ve savaş ortamının sona ermeden kanunların uygulanabilirliklerinin mümkün olmadığını tespit etmiştir. Aynı şekilde İran'da da Afganlara uygulanan politikalardan dolayı hak ve hizmetlere erişimlerinin kısıtlı olduğu sonucuna varılmıştır. İran'da Afgan kadınların hukuk yoluyla haklarına erişimlerinin sağlanması için öncelikle devlet politikasının Afgan mültecilere uyguladığı olumsuz tavrın sona ermesi gerekmektedir. Son dönemlerde kadın hakları ile ilgili İran'da büyük olaylar meydana gelmektedir. İran uyruklu kadınlar da kendi özgürlükleri ve hakları için son dönemlerde protestolar yapmaya başlamışlardır. Bunun nedeni ise 22 yaşındaki Mahsa Amini'nin İran'daki hicap kurallarına uymadığı gerekçesi ile Eylül 2022 ayında gözaltına alınması ve birkaç gün sonra da komaya girerek hayatını kaybetmesidir. Bu olayın ardından İran'daki kadınlar ayaklanarak ülke genelinde kadın hak ve özgürlükleri için protestolar başlatmışlardır. Bu protestolar yaklaşık 3 ayı aşkındır devam etmekte. Bu protestolarda birçok kadın da hayatını kaybetmiştir. Mahsa Amini olayı simgesel bir olay haline gelerek İran'daki hicap kurallarının esnetilmesi, kadınların diğer özgürlükleri konusunda büyük değişimlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum, ilerleyen dönemlerde İran'daki kadın haklarının daha fazla görünür olmasına ve Afgan kadın bireylerin de İran'daki

koruma mekanizmalarına erişimlerine kolaylaştırıcı bir adım olabilir. Afgan kadınların Türkiye’deki koruma mekanizmalarına erişimleri konusunda verdikleri cevaplar eşleri ile ilgili bir sorun yaşadıklarında bunu bir yere şikâyet etmeyecekleri yönündedir. Kültür ve toplum baskısı ile yıllarca cinsiyet temelli eşitsizliklere maruz bırakılan Afgan kadın katılımcıların bazıları aile içerisinde oluşan sorunları aile içerisinde çözülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Hatta bazıları ise bugüne kadar şiddete maruz bırakılmadıkları yönünde beyanlar vermişlerdir. Aslında şiddetin sadece ev içerisinde değil toplumda da var olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bazı kadın katılımcılar ise koruma mekanizmalarını sınır dışı edilme korkularından dolayı kullanamayacaklarını belirtmişlerdir. Bazıları ise koruma mekanizmaları denildiğinde göç idarelerinden, 112 acil çağrı merkezinden ve sivil toplum kuruluşlarından bahsetmiştir. Genel anlamda kadın katılımcıların Türkiye’deki kadın koruma mekanizmalarının nasıl kullanıldığına dair bilgileri bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Son dönemlerde Türkiye’nin de mültecilere uyguladığı geri gönderme politikasından kaynaklı kadın katılımcıların herhangi bir yere başvuru yapmaları durumunda sınır dışı edilme endişelerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Türkiye’de mülteci kadın herhangi bir şiddet durumunda yasal statüsü olmasa dahi koruma mekanizmalarına başvuru yapabilmektedirler. Olay sadece koruma mekanizmalarına başvuru yapmak değil Afgan kadınların koruma mekanizmalarının neler olduğunu hangi hukuki yollarla korunacak olması konusunda bilgi sahibi olmasıdır. Karahan vd., 2022 yaptığı araştırma sonucu Türkiye’deki kadın hakları ile ilgili koruma mekanizmalarının prensipte kurum ve kuruluşların etkin olarak hizmet verdiği ancak uygulama konusunda sorunların olduğunu belirtmiştir. Kanunların uygulanmasındaki en önemli sebebin bireyler olduğunu uygulayıcı kesimin kadın hakları konusunda bilinçli olmaları gerektiğini eklemiştir. Kanunların, sözleşmelerin var olması uygulama alanındaki sorunların önüne geçememektedir. Araştırmaya konu olan ülkelerde (Afganistan, İran, Türkiye) kadın hakları ile ilgili olan kanunların, sözleşmelerin uygulanabilirliği arttırılması için, öncelikle toplum yapılarındaki ataerkil düşünce sistemini değiştirmeye yardımcı olmak gerekmektedir.

Kadın katılımcılara 3. ülkeye neden gitmek istedikleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir bu durumda tüm kadın katılımcılar kendilerini Türkiye’de güvende hissetmediklerini ve 3. ülkeye gitmek istediklerini beyan etmişlerdir. Türkiye’de kadına şiddet haberlerinin basına yansması ve bunun sonucu olarak Afgan kadınların

kendilerini güvende hissetmemeleri yine bulgular arasından çıkan sonuçlardandır. Bunun dışında sınır dışı edilmekten korktuklarını da eklemişlerdir. 3. ülkeye gitme prosedürlerin Türkiye’de belirsiz olması Afgan bireyler; Türkiye’de özellikle ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, ekonomik sorunlar, okula devam etmeme gibi olumsuzluklar ile karşılaştıklarında tek çıkış yollarının 3. ülkeye gitme gibi düşünebilmektedirler. Ancak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Unhcr’ın mültecileri 3. ülkeye gönderme konusundaki prosedürleri açıkça belirtilse de mülteciler için muallak bir durumdur. Unhcr ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 3. ülkeye gönderilecek mültecileri hassasiyet durumlarına göre değerlendirmektedir. Türkiye’de çok fazla mülteci olması sebebi ile bu değerlendirmelerin yapılması da uzunca yıllar sürebilmektedir. 3. ülkeye gittikten sonra da ülkelerin politikaları nedeniyle eşitsizlikler yaşamayacakları da kesin değildir. Refah düzeyi yüksek ülkelerde bile örneğin şu anda Türkiye’de Ukrayna uyruklu vatandaşların olduğunu ve onların da savaş durumundan dolayı göç ettikleri bizzat açıktır ancak Türkiye’de mülteciler ile ilgili olumsuz konuşmalar, sadece Suriye ve Afganistan vatandaşları üzerinden dönmektedir. Bu durum her ne kadar ülke politikaları ile ilgili bir durum gözükse de ev sahibi topluluğun da bu konu ile ilgili bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, mülteci hukuku konusunda tam olarak doğru bilgiye erişmeyen ev sahibi topluluklar yargılayıcı, onur kırıcı hareketler sergileyebilmektedirler. Bu durumların oluşması Afgan bireylerin gittikleri 3.ülkede yine kadın ve kız çocuklarının başka yönlerden cinsiyet temelli eşitsizliklere ve ırk ayrımcılıklarına maruz bırakılmaları ihtimalini de arttırmaktadır.

11 Afgan uyruklu evli kadın ile yapılan görüşmeler doğrultusunda Afganistan uyruklu kadınların çocukluktan itibaren, göç öncesi ve sonrası yaşadıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin neler olduğu ve bu eşitsizliklerin Türkiye’ye göç ettiklerinde de devam edip etmediği ile ilgili olup sonuçlar doğrultusunda Afgan kadın bireylerin göç öncesi ve sonrası cinsiyet ve hak temelli eşitsizliklere sürekli olarak hayatlarının her alanında maruz kalmakta/ kalmaya devam ettikleri görülmüştür. Aynı zamanda bu çalışmada çocukluktan itibaren şiddet öyküsüne sahip kadın katılımcılar şu anda kendi çocukları arasında (oğlan, kız) ayırım yaptıkları da bu araştırma kapsamında ortaya çıkan şaşırtıcı bir sonuçlardan birisi olmuştur. Türkiye diğer Orta Doğu ülkelerine kıyasla (Afganistan, İran vs.) kadınlar ile ilgili cinsiyet temelli şiddet türleri ile ilgili mücadele etme yolunu daha çok önemsemektedir. Uygulanabilirlik konusunda daha fazla

alışmalar yapılması mülteci kadınları göç edilen ülkelerde eşitsizliklere maruz kalmalarını da engelleyecektir. Bu araştırma sonucunda, toplumsal cinsiyet ve hak temelli ayrımcılık ile mücadelede devlet politikalarının daha aktif olmasına ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal hizmet, travmatik deneyimleri bulunan kadınların güçlendirilmesi sosyal ve psikolojik desteklere ulaşımlarının sağlanması noktasında önem arz eden bir meslek dalıdır. Hak temelli hizmetlere önem veren ve aynı zamanda cinsiyet ve ırk temelli ayrımcılıklara maruz bırakılan grupların haklarına erişimleri konusunda önemli bir yerde duran sosyal hizmet mesleği; mülteci, ayrımcılık karşıtı politikaların geliştirilmesinde de aktif olarak yer alıp yetki sahibi olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

B. neriler

1. Araştırmaya Yönelik neriler

- Afganistan’daki yaşanan yeni politik olaylar sebebi ile güç ile ilgili güncel araştırmaların olması,
- Mülteci erkeklerin toplumsal cinsiyet algıları ve deneyimleri ile ilgili araştırmaların arttırılması literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

2. Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yönelik neriler

- Afgan kadın mültecilerin Türkiye’deki sosyal hizmetlere ve koruma mekanizmalarına erişim zorluğu olması sebebi ile bu erişimi kolaylaştıracak; dil desteği, mülteci haklarına ve kadın haklarına yönelik danışmanlık vb. desteklerin artırılması insan haklarına yaraşır bir şekilde yaşamalarına katkıda bulunabilir.
- Erken yaşta evliliklerin normalize edildiği görüldüğünden ocuk hakları ihlalleri yaşanmaması açısından bu evliliklerin gerçekleşmemesine yönelik çalışmaların mikro, mezo, makro düzeyde yayınlaştıırılması önerilmektedir.
- Mülteci kadınların çalışma yaşamına güvenceli koşullarda katılabilmesi açısından meslek edindirme, Türkçe dil kursları ve çalışma izinleri hususunda gerekli hizmetlerin geliştirilmesi ve erişilebilir olması kadınların hak ihlallerine maruz bırakılmalarının engellenmesine yardımcı olacaktır.

- Ev sahibi topluluk ile Afgan mülteciler arasında sağlıklı sosyal ilişkilerin olması adına sosyal uyum çalışmalarının devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından artırılması ve geliştirilmesi,

3. Sosyal Politika Bağlamında Öneriler

- Devlet kurumlarının ya da sivil toplum örgütlerinin travmatik deneyimlere sahip olan kadınlar ile farkındalıklı ve farklılıklara duyarlı şekilde uygulamalar yapılması,
- Mültecilere toplumsal cinsiyet farkındalığının kazandırılması adına toplumsal cinsiyet çalışmalarının yapılması,
- Kadın ve kız çocukları ile ilgili kanun uygulayıcıların toplumsal cinsiyet farkındalığının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması,
- Üçüncü ülke prosedürleri ile ilgili mülteci toplulukların bilgilendirilmesi ve mülteci toplulukların 3. ülkeye göç etme süreçlerinin kolaylaştırılması önerilmektedir.

VI. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AFYONOĞLU, M. F., (2021). **Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Göçte Kadınlar ve Aile**. İçinde: (Ed.) Gencer, T. E vd. Göçmenlerle Çalışma ve Sosyal Hizmet, Nobel Yayınevi: Ankara.
- BARKER, L.R. (2003). **The Social Work Dictionary**, Washington DC, NASW Press.
- BİNER, Ö. (2016). **Türkiye'de Mültecilik İltica, Geçicilik ve Yasallık: 'Van Uydu Şehir Örneği'**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BUZ, S., CANLI, M., & AYGÜLER, E. (2021). **Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri**.
- BÜYÜK LAROUSSE (1986). İstanbul, İnterpress Basın ve Yayıncılık, 9 Cilt.
- BÜYÜK LAROUSSE (1986). İstanbul, İnterpress Basın ve Yayıncılık, 5 Cilt.
- CASTLES, S. & MILLER, M.J. (2008). **Göçler Çağı Modern Dünya'da Uluslararası Göç Hareketleri**, (Çevirenler Bülent Uğur Bal- İbrahim Akbulut), 1. Baskı İstanbul.
- ECEVİT, Y., ECEVİT, M. vd. (2011). **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri, 1. Baskı.
- İNAÇ, H. & SADA, M. R. (2021), **Taliban'ın Afganistan'ı Devlet, Toplum, Siyaset**, İstanbul, Bilge Yayıncılık, 1. Baskı.
- KOÇ, M., (2018). **Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran'ın Göç Politikaları**.
- MARSHALL G. (1994, 1998). **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. O. Akınhay, D. Kömürcü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, 2005. <https://anarcho-copy.org/libre/gordon-marshall-sosyoloji-sozlugu.pdf>
- UÇAN, A., GÜRKAN D., vd. (2016). **Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadele Mekanizmaları İzleme Raporu**, İstanbul, Mor Çatı Yayınları.

MAKALELER

- ACET, G. S., & DOĞAN, F. (2017). 11 Eylül Olayları Sonrası Abd-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine. **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 17(33), 59-76.
- AVCIOĞLU, G.Ş. (2020). Türkiye’de Akademik Göç Çalışmaları: Göç Literatürü Taraması. **Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi**, (4), 76-82
- BAL, M.D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış, **Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi**, 1 (1), 15-28
- BARIN, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. **Göç Araştırmaları Dergisi**, (2), 10-56.
- BARKIN, E. (2014). "1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi". **Ankara Barosu Dergisi**, s. 331-360
- BATOOR, Q.F. (2018). Afganistan'da Cumhuriyetin Kuruluşu. **Anayasa**, (5), 13-31. <https://dergipark.org.tr/en/pub/anasay/issue/39928/420562>
- BİNGÖL, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 3, s.108-114.
- BUZ, S. (2007). “Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, C. 18, S. 2, s. 37-50.
- CANKARA, Y., & ÇEREZ, O. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan’ın Göç Sorunu ve Türkiye’ye Yansımaları. **Türk Dünyası Araştırmaları**, 124(245), 447-460.
- CORTEZ, M., GAUDENZI, P., & MASKUD, I. (2019). Gender: pathways and dialogues between feminist and biomedical studies from the 1950s to 1970s. **Physis: Revista de Saúde Coletiva**, 29. <https://doi.org/10.1590/S0103-73312019290103>.
- COŞKUN, E. (2017). Türkiye’de Kağıtsız Göçmen Kadınlar ve Sosyal Hizmetler, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 54 (3), 1299, 1315.

- EKİCİ, S., & TUNCEL, G. (2015). Göç ve İnsan. **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(1), 9-22.
- EMİNİ, E. (1996). Search for Administrations in Afghanistan and Its Constitutional View. **Selcuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5, 455.
- ERDEM, B. K., & SAYILGAN, Ö. B. (2011). Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının" Avatar" Filmi Bağlamında İncelenmesi. **İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi**, 1(1), 111-132.
- FREEDMAN, J. J. & SEARS, D. O. (1989). Cinsiyet Roller. (Çev. Ali Dönmez). **Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)**, 22(2), 687-724. DOI: 10.1501/Egifak_0000001414
- GÜNGÖR, S., & ERDEM, R. (2021). Genetik Determinizme Dair Kavramsal İnceleme. **19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(3), 660
- KAHYA, Ö. N., & SALLAN, S. G. (2017). Türkiye’de Mültecilere Yönelik Yerleşim Politikaları ve Uydu Kentler: Güvenlik Kısılacında Yaşamlar. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 22(Göç Özel Sayısı), 1384-1410.
- KARAHAN, M. S., ARPACI, F., & İHSAN, E. S. E. N. (2022). Türkiye’de Kadınlara Yönelik Şiddetin Uygulanan Sosyal Politikalar Bağlamında Bireysel ve Toplumsal Boyutlarda Etkileri, **Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi**, 36-41.
- KARATAŞ, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. **Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 62-80.
- KINIK, K. (2010). Göç, Sürgün ve İltica. **Hayat Sağlık Dergisi**, 2(2010), 36-39.
- MOROĞLU, N. (2012). “Kadına yönelik şiddetin önlenmesi 6284 sayılı yasa ve İstanbul Sözleşmesi”. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 99, 357-380.
- OBAYD, A. J., & KARATAŞ, A. (2021). Afganistan’da Göç Hareketliliğinin Neden ve Sonuçları. **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, 1(50), 75-91.
- ÖZDEMİR, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11 (1), 323-343. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ogusbd/issue/10997/131612>.

REÇBER, B. (2018). Türkiye’de Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Etkin Mi?. **Journal of Management and Economics Research**, 16(4), 367-376.

SÜLEYMAN, D. O. S. T. (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu. **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 4(1), 27-69.

ŞAHİN, A. D. (2016). “Taliban’ın Ortaya Çıkışı ve ABD’nin Örgütün Gelişim Sürecindeki Etkisi”. **Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (1), s.226-245.

VODINA, S. A. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Göç Araştırmalarında Araştırmacının Konumsallığı: ‘Patriarkal Pazarlık’ Kısacasında ‘Kız Başına’ Araştırma Yapmak. **Türkiye’de Göç Araştırmaları**, 122.

YAVUZ, Ş. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: bir “erkek şehri” Trabzon örneği. **Fe Dergi**, 7(1), 116-130.

YILDIRIM, E. (2021). “Okullarda kapsayıcı liderlik ve danışmanlık: sığınmacı öğrenciler”. **Journal of Qualitative Research in Education**, 25, 130-155.

TEZLER

ATLIHAN, A. M. (2019). “Göçmen Öğrencilerin Okul Örgütüne Uyumunda Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Rollerini”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Denizli

BASHIR, B. A. (2019). “Afganistan Anayasalarında Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi”, (Doctoral dissertation), Necmettin Erbakan University (Turkey).

HASHİMİ, S. M. (2013). “Afganistan’da Kadınların Sosyo-Kültürel ve Dini Durumu: Cüzcan Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi.

KARABIYIK, M.S. (2022). “Toplumsal Eşitsizlikler Kesişimindeki Afgan Kadınların Uluslararası Zorunlu Göç Deneyimleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

- KILIÇ, A.O., (2022). “Kesişimsellik Bağlamında Psikiyatrik Hastalık ve Toplumsal Cinsiyet Deneyimleri: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- NASRAT, Q. (2020). “Parlamenter Hükümet Sistemleri ve Afganistan için Parlamenter Hükümet Sisteminin Uygulanabilirliği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- NEZAMİ, F. (2019). “Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset: Kamusal ve Özel Alan Ayrımında Afganistan’da Kadın”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.
- OBAYD, A. J. (2020). “Afganistan’da Göç Sorunu”, (Master's Thesis), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SALİH, M, A. (2014). “Afganistan’da İktidar Mücadelesi ve Dış Müdahaleler 1973-2014”, (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- YILDIZ, N. (2022). “Afganistan’da Devlet İnşası ve Anayasa Yapım Süreçleri”, (Doctoral Dissertation), Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Karabük Üniversitesi.
- YILDIZTUGAY, D. S. (2021). “Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Göçmen Kadınların Deneyimleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.

İNTERNET KAYNAKLARI

- 6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- Afganistan Anayasalarının Tam Metni (son yüz yılda on anayasa), <https://www.andisha.af/uploads/library/2021/02/0902%D9%82%D9%88%D8%A7%D9%86%DB%8C%D9%86%20%D8%A7%D8%B3%D8%A7%D8%B3%DB%8C%20%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C%20%DA%86%D8%A7%D9%BE.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.10.2022).
- Afganistan Anayasası, (2004). <https://www.constituteproject.org/constitution/Afghanis>

tan_2004?lang=en (Erişim Tarihi: 22.11.2022).

AIHRC Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddet (2013). <https://www.refworld.org/publisher,AIHRC,,,529744454,0.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

AIHRC Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu Afganistan'da Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri, Bağlamı ve Durumu (2018), <https://www.refworld.org/publisher,AIHRC,,,5ab132774,0.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

AIHRC Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu Afganistan'daki Çocukların Genel Durumu (2008), <https://www.refworld.org/publisher,AIHRC,,,483bedd22,0.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

AIHRC Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu Yıllık Raporu (1 Ocak - 31 Aralık 2008), <https://www.refworld.org/publisher,AIHRC,,,4a03f4f32,0.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

AIHRC Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu Yıllık Raporu 2004-2005, <https://www.refworld.org/publisher,AIHRC,,,47fdfad40,0.html>, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

AIHRC Afganistan: Çocuk doğuran çocukların sıkıntıları (2009), <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=4b28a1421e>, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü <https://www.aile.gov.tr/sss/kadinin-statusu-genel-mudurlugu/>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

AKBAŞ, E., YANARDAĞ, M.Z, & YANARDAĞ, U., “Mülteci ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet”, **Göç ve Sosyal Hizmet**, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetlt_ao/gocvesoshiz.pdf, (Erişim Tarihi: 05.06.2022)

BBC News Farsi, Afganistan'daki Kriz; Kabil Havaalanındaki Kaosun Uydu Görüntüleri, (2021), <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-58236337>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

BBC News Türkçe, “Afganistan'da kadın intiharları neden yaygın?” (2018) BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44681884>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

BBC News Türkçe, Afganistan'ın Taliban'a geçmesinin ardında ABD Savunma Bakanlığı yetkililerine göre Trump yönetiminin yaptığı anlaşma yatıyor (2021), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58743935>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

BBC News Türkçe, Geleceğime Uzanan Tek Köprüyü Yıktilar (2022), <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgw0rzky23o> (Erişim Tarihi: 24.12.2022).

BBC News Türkçe, İran'da Mahsa Amini protestoları: "Sokağa her çıktığımda, 'Belki de bir daha eve dönemem' diyorum" <https://www.bbc.com/turkce/articles/cp4zx2dxwk1o>, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

BBC News Türkçe, Kadının beyanı esastır' ilkesi nedir, ne değildir? (2019), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47129398>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

BBC News Türkçe, Taliban, Afganistan’da Bir Yılda Kadın Haklarını Nasıl Geri Aldı? <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd14p456gdeo>, (Erişim Tarihi: 11.12.2022).

BBC News Türkçe, Taliban Sözcüsü Suheyl Şahin: Afganistan'da Katılımcı Bir İslami Hükümet Kuracağız (2021). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58231493>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

BBC News Türkçe. “Türkiye’deki Afganlarla İlgili Neler Biliniyor?” (2021) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58342885>, (Erişim Tarihi: 06.06.2022)

Bianet, Afganistan’ın İlk Kadın Belediye Başkanı Almanya’da (2021), <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/249234-afganistan-in-ilk-kadin-belediye-baskani-almanya-da>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) Metni, <http://www.kaced.org/images/files/CEDAW%20metni.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

- CEDAW 7. Dönem Gölge Raporu Temmuz 2016, <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/cedaw-g%C3%B6lge-2016-TR.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- CEDAW 8. Dönem Gölge Raporu Haziran 2022, <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2022/02/8.-Golge-Raporu-2022-yilinda-guncellenmis-versiyonu.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).
- DEMREN, Ç. (2003). Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. **Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi**, <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/erkek.htm>. (Erişim Tarihi: 06.09.2022)
- EURONEWS, Hangi Ülkede Kaç Afgan Mülteci Var? Türkiye’de Kaç Afgan Göçmen Yakalandı?, <https://tr.euronews.com/2021/08/21/hangi-ulkede-kac-afgan-multeci-var-turkiye-de-yakalanan-duzensiz-gocmenlerin-say-s-ne>, (Erişim Tarihi: 06.06.2022)
- EURONEWS, Erkeklerden Fiziksel veya Cinsel Şiddet Gören Kadınların Oranı: Avrupa ve OECD’nin lideri Türkiye (2022) <https://tr.euronews.com/2022/03/31/erkeklerden-fiziksel-veya-cinsel-siddet-goren-kad-nlar-n-oran-avrupa-ve-oecd-nin-lideri-tu>. (Erişim Tarihi: 10.10.2022).
- FARZAN, R., (2019). “İran’dan Mülteci Tehdidi”, **İran Araştırmaları Merkezi (İRAM)**, <https://iramcenter.org/irandan-multeci-tehdidi/>, (Erişim Tarihi: 06.06.2022).
- GRIGSBY, H. (2013). **A Hidden Crisis**. Early Marriage in Afghan Society, https://www.researchgate.net/publication/313024167_A_Hidden_Crisis_Early_Marriage_in_Afghan_Society (Erişim Tarihi: 21.11.2022).
- IOM, Uluslararası Göç Örgütü, [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf).
- INDEPENDENT Türkçe, 200'den fazla Afgan kadın yargıç canını kurtarmak için Taliban'dan saklanıyor (2021), <https://www.indyturk.com/node/413976/yazarlar/200den-fazla-afgan-kad%C4%B1n-yarg%C4%B1%C3%A7>

can%C4%B1n%C4%B1-kurtarmak-i%C3%A7in-talibandan-saklan%C4%B1yor, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

INDEPENDENT Türkçe, “Taliban'dan önce ve sonra: Afganistan'da kadınlar neyle karşı karşıya?”, Independent Türkçe, <https://www.indyturk.com/node/401151/d%C3%BCnya/talibandan-%C3%B6nce-ve-sonra-afganistanda-kad%C4%B1nlar-neyle-kar%C5%9F%C4%B1-kar%C5%9F%C4%B1ya>, (Erişim Tarihi: 21.11.2022).

İnsan Hakları Derneği, İHD 2020 Yılı Kadın Raporu (2020), <https://www.ihd.org.tr/ihd-2020-yili-kadin-raporu/#:~:text=T%C3%BCrkiye%20Cumhuriyeti%20vatanda%C5%9F%C4%B1%20olan%20ve,ve%20en%20az%20316%20%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC.,> (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

İstanbul Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (2011), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

Mazlumder Afganistan İnsan Hakları Raporu (2011), https://www.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/mazlumder_afganistan_raporu_2011.pdf, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/#:~:text=S%C3%B6zle%C5%9Fme%20Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20Genel%20Kurulu,Mart%201976%20tarihinde%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BC%C4%9Fe%20girmi%C5%9Ftir>. (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

Mor Çatı 6284 Kanun Uygulamaları İzleme Raporu (2015), https://morcati.org.tr/attachments/article/255/6284_Kanun_Uygulamaları_Raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.11.2022)

Mütevazı Geçmişe Sahip Küresel Bir İnsani Örgüt, <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi-old>, (Erişim Tarihi: 20.11.2022)

NAZİRİ, Ş., (2011). “Tarihçeyi Cünbiş-i Zenân dar Afganistan”, <http://archive.mashal.org/content.php?t=%20%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DA%86%D9%87%20%D8%AC%D9%86%D8%A8%D8%B4%20%D8%B2%D9%86%D8%A7%D9%86%20%D8%AF%D8%B1%20%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86&c=hejtemahi&id=00662>, (Erişim Tarihi: 21.11.2022).

REFUGEES INTERNATIONAL, (2017). **Saha Araştırması Raporu**, <http://www.madde14.org/images/7/75/RITanridanBaskaKimsemizYok2017.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.06.2022).

SAGİNOV, N. (2020). Afganistan Anayasa Tarihi, <http://www.farsi.ru/print/?id=15714>, (Erişim Tarihi: 15.10.2022).

Şartlı Mülteci, <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci>, (Erişim Tarihi: 06.06.2022)

Teyit.org. Büyüteç: TÜİK’in 16-17 yaşındaki kız çocukları evlilik oranı verileri ne anlatıyor? (2022), <https://teyit.org/dosya-tuikin-16-17-yasindaki-kiz-cocuklari-evlilik-orani-verileri-ne-anlatiyor#:~:text=2021%20y%C4%B1%C4%B1ndaki%20ya%C5%9F%20grubu%20ve,evlendirilen%20erkek%20say%C4%B1s%C4%B1%20ise%20770>., (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

TOHAV (Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı). (2014). TOHAV Göç Analiz Raporu, İstanbul: Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayını. <http://www.madde14.org/images/b/b2/TOHAVAnaliz2014.pdf>.

Türkçe Sözlük (2021) **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 18.09.2022)

Türkiye, OECD ülkeleri arasında kadına şiddetin en fazla olduğu ülke (2022), <https://kronos36.news/tr/turkiye-oecd-ulkeleri-arasinda-kadina-siddetin-en-fazla-oldugu-ulke/#:~:text=Ekonomik%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20>

%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC,bir
%20kez%20%C5%9Fiddete%20maruz%20kald%C4%B1., (Erişim Tarihi:
12.12.2022).

Uluslararası Koruma Sağlanan Yabancılar, <https://www.csqb.gov.tr/uigm/yabancilar/uluslararasi-koruma-saglanan-yabancilar/>. (Erişim Tarihi: 17.11.2022)

Uluslararası Af Örgütü Mülteci Hakları, [amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari](https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari).
(Erişim Tarihi: 20.11.2022)

UNHCR, “Üçüncü Ülkeye Yerleştirme”, UNHCR BM Mülteci Örgütü,
<https://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme#:~:text=%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC%20%C3%BClkeye%20yerle%C5%9Ftirme%2C%20hassas%20durumdaki,g%C3%B6nderilmelerine%20olarak%20tan%C4%B1yan%20bir%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCmd%C3%BCr> (Erişim Tarihi (04.06.2022)).

Unwelcome Guests, (November 20, 2013) Iran’s Violation of Afghan Refugee and Migrant Rights, <https://www.hrw.org/report/2013/11/20/unwelcome-guests/irans-violation-afghan-refugee-and-migrant-rights>. (Erişim Tarihi: 05.06.2022).

WHO (2022) Violence against children, https://www.who.int/health-topics/violence-against-children#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

WHO (2022). Violence Against Children, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

URL-1 “Bilinmeyen İstikamet Türkiye’de İlerleyen Afganlar”, Mixed Migration Centre, https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2020/06/115_destination_unknown_policy_brief_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 28.05.2022).

EKLER

Ek-1 Bilgilendirilmiş Onam Form

Ek-2 Görüşme Soruları

Ek-3: Etik Kurul Onayı

Ek-1 Bilgilendirilmiş Onam Form

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Araştırmanın Adı: Afganistan'dan Türkiye'ye Uzanan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği **Giriş**_____

Değerli Katılımcı,

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Dersi kapsamında aşağıda adı geçen araştırmaya katılmayı kabul etmiş bulunmaktasınız. Onay verdiğiniz takdirde bu araştırmaya yönelik sizinle bir görüşme gerçekleştirilecektir. Onay vermeden önce, araştırmanın amacını eksiksiz bir şekilde anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme doğrultusunda vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki yazılanları dikkatli bir şekilde okuduktan sonra onay veriniz. Konu ile ilgili sorularınız olursa sorularınızı sorunuz.

Bilgilendirme

Çalışma Amacı: Türkiye’de yaşayan Afganistanlı kadınların, Afganistan’dan İran’a göç sürecinde yaşadıkları ve Türkiye’ye geldikten sonra maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ayrımcılığını anlamak ve gerekli durumlarda başvurulabilecek sosyal destek mekanizmalarını ortaya çıkarmaktır.

Katılım Koşulları: Katılımcının iletişime açık olması ve araştırmaya katılmaya rıza göstermesi.

Uygulama: Araştırmaya 20-35 yaş arası 11 evli kadın, katılımı planlanmaktadır. Görüşmeler önceden hazırlanmış, açık uçlu sorular sorularak gerçekleştirilecektir. Sorulacak sorular, kadınların daha önce yaşadıkları kötü olayları hatırlatmaması için özenle hazırlanmıştır. Görüşmeler Türkçe veya Farsça dilinde yapılacaktır. Kişiler cevaplamak istemediği soruları cevaplamama hakkına sahiptir. Kişiler görüşmeyi sonlandırma ya da ara vermek istediğinde herhangi bir yaptırıma maruz kalmayacaktır. Süresi yaklaşık 20-45 dakika olarak planlanmıştır. Ancak bu süre, görüşmenin gidişatına göre değişkenlik gösterebilir.

Güvence: Bu araştırmaya katılmanız tamamen sizin onayınıza bağlıdır. Araştırma sorularını cevaplamayı reddedebilir ya da araştırmaya başladıktan sonra devam etmek istemeyebilirsiniz. Bu araştırma yapıldıktan sonra çıkan sonuçlar bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizinle ilgili veriler kullanılmayacak olup, sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da belgelerinizin gizliliği korunacaktır.

Onay

Yukarıda yazan ve araştırmaya başlamadan önce araştırmaya katılacak kişilere verilmesi gereken bilgilerin yer aldığı metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Araştırmacılara merak ettiğim soruları sordum ve açık, anlaşılır yanıtlar aldım. Araştırmaya katılmam için hiçbir zorlama olmadı ve bunu düşünmem için araştırmacılar tarafından yeterli süre tanındı. Araştırmadan elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulması şartıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmadan, özgür irademle kabul ediyorum.

Katılımcının

Araştırmacının

Adı Soyadı:

Adı Soyadı:

İmza ve Tarih:

İmza ve Tarih

Ek-2 Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Kendinizden bahseder misiniz? (Yaş, doğum yeri, eğitim durumu, meslek,)
- 2- Kısaca hayatınızdan bahseder misiniz? Kaç kardeşsiniz? Kadın (Kız), erkek (Oğlan)? Kardeşleriniz ile ilişkiniz nasıldı? Anne ve babanızla aranız nasıldı?
- 3- Ne kadar süredir Türkiye’desiniz? Bu sürede hep aynı ilde mi ikamet ettiniz? (Eğer aynı ilde ikamet etmemişse) Şehir değişikliğinizin sebebini öğrenebilir miyim?)
- 4- Uluslararası koruma kimlik kartınız var mı? Var ise İstanbul kayıtlı mısınız başka bir ilde mi kayıtlısınız? (Kimliği İstanbul ilinden olmayanlar için) Kimliğiniz İstanbul kayıtlı değil yine de başvuru yapmayı göze alır mıydınız?
- 5- Türkiye’ye geliş sebebinizi öğrenebilir miyim?
- 6- Türkiye’ye geliş kararını nasıl aldınız? (Sadece eşiniz mi karar verdi yoksa birlikte mi karar verdiniz?)
- 7- İran’da yaşadınız mı? Yaşadıysanız kaç yıl yaşadınız? Ayrımcılığa uğradınız mı?
- 8- Aileniz ile çocukluk döneminiz nasıl geçti? Biraz bahseder misiniz?
- 9- Kaç yaşında evlendiniz? Eşiniz ile isteyerek mi evlendiniz? Eşinizle evlenmeden önce tanışıyor muydunuz? Evlilik sürecinizi biraz anlatır mısınız?
- 10- Kaç çocuğunuz bulunuyor?
- 11- Eşinizle evlilik süresince anlaşmazlıklar yaşadığınız oluyor mu? Ne gibi anlaşmazlıklar yaşıyorsunuz? Afganistan’da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

12- Eşinizle beraber evde nasıl vakit geçiriyorsunuz? Afganistan'da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

13- Ev içi sorumluluklarda eşinizle aynı oranda sorumluluk aldığınızı düşünüyor musunuz? Afganistan'da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

14- Karşılaşılabileceğiniz/ karşılaştığınız sorunları eşinize anlatabiliyor musunuz? Yoksa eğer sosyal çevrenizden bu konuda destek aldığınız kişiler var mı? Afganistan'da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

15- Ev dışındaki ihtiyaçlarınızı eşinizin desteği olmadan gerçekleştirebiliyor musunuz? Size evde yardım eden kişi/kişiler kimler? Afganistan'da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

16- Türkiye'de herhangi bir işte çalıştınız mı? Çalışmak istediğinizde eşinizin bu fikre karşı tutumu ne oldu/ ne olur? Afganistan'da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

17- Çocukların bakımı veya ev işlerinde eşinizin size yardım ediyor mu? Ev içerisinde çocuk bakımı ile ilgili bir görev dağılımı var mı? Afganistan'da yaşarken bu durumda bir farklılık var mıydı?

18- Kız ve oğlan çocukları arasında ne gibi farklılıklar var sizce? Onlara ebeveynler olarak eşit davrandığınızı düşünüyor musunuz? Nedenini açıkla mısınız? (Ev içi sorumluluklar, çalışma vb. konularında)

19- Kız/ oğlan çocuğunuz arkadaşları ile rahatça görüşebiliyor mu?

20- Sizce Kız/ oğlan çocuğunuzun eğitime katılması arasında nasıl bir fark var?

21- Kız/ oğlan çocuğunuz/ çocuklarınız erken yaşta evlenmek isterse onlara karşı tepkiniz ne olurdu?

22- Hayatınızın herhangi bir yerinde şiddet olarak adlandırabileceğiniz, ruh ve beden sağlığını tehlikeye sokacak bir durumla karşı karşıya kaldınız mı? (İşyeri, ev vs.)

23- Bu konuyla ilgili Afganistan'da ya da Türkiye'de herhangi bir kuruma başvuru yaptınız mı?

24- Şiddet ile ilgili Türkiye'de başvurabileceğiniz mekanizmalar hakkında bilgi sahibi misiniz?

25- Türkiye sizce güvenli bir ülke mi? Bu ülkede mi yaşamak istiyorsunuz yoksa 3. ülkeye yerleşmek mi istiyorsunuz? Sebebini öğrenebilir miyim?

Ek- 3: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 01.12.2021-32152

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-32152
Konu : Etik Onayı Hk.

01.12.2021

Sayın SİMGE COŞKUN

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 01.12.2021 tarihli ve 2021/12 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Alper FİDAN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSM3VD58M2 Pin Kodu : 93742

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Kuşççekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Kep Adresi : iau.yazisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Tuğba SUNNETCI

Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

Tel No : 31002

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyadı: Simge COŞKUN

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans:

2015, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık (Farsça)
2023 Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji

Yüksek Lisans:

2018, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fars Dili Edebiyatı
2022, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Sosyal Hizmet

MESLEKİ DENEYİM:

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157)
Yabancı Temsilcisi 2016- 2017

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157)
Yabancı Temsilcisi Uzman 2017-2018

Mülteci Destek Derneği- Farsça Tercüman 2018-2022

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği- Kıdemli Vaka Çalışanı
2022- 2023

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği- Koruma Sorumlusu 2023-
Devam Ediyor

YAYINLAR

Coşkun, S., 2021. Covid 19 Pandemisinde Mülteciler Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarında Vaka Örnekli Sosyal Hizmet Uygulamaları. İçinde: (Ed.) Erciyes, J. C. vd. Krizlerde Sosyal Hizmet Yönetimi, Nika Yayınevi: Ankara.